Załącznik do aneksu nr 4 do umowy ramowej nr 00012.UM06.6572.20013.2023 z dnia 11 stycznia 2024 r.

Załącznik nr 1 do uchwały nr XXVIII/2026.
Posiedzenia Zarządu
Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA"
z dnia 12 maja 2026 roku.

Fundusze Europejskie | Rzeczpospolita Polska | Dofinansowane przez Unię Europejską | MAŁOPOLSKA

Lokalna Strategia Rozwoju Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" na lata 2023-2027

NADWIŚLAŃSKA GRUPA DZIAŁANIA C€NOMA

Rudy-Rysie, maj 2026 r.

Dyrektor Departamentu Programów Unijnych dla Obszarów Wiejskich oraz KPO
Roman Wcisło

PREZES ZARZĄDU
mgr Justyna Boroń

SKARBNIK
Anna Świątek

NADWIŚLAŃSKA GRUPA DZIAŁANIA
„E.O.CENOMA"
32-820 Szczurowa, Rudy-Rysie 74
tel. 14 671 40 70
NIP 869-187-23-61 REGON 120251189

Proces przygotowania Strategii Rozwoju Lokalnego współfinansowany z podziałania 19.1 Wsparcie przygotowawcze

Spis treści

Rozdział I. Charakterystyka LGD 3

I.1 Nazwa LGD i forma prawna 3

I.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa 3

I.3 Opis struktury LGD 6

I.4 Opis składu organu decyzyjnego 7

I.5 Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym 8

I.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD 8

Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR 10

II.1 Opis obszaru 10

II.2 Spójność obszaru 11

Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR 16

III.1 Opis metod angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR z określeniem grup docelowych, do których metody te były kierowane oraz ze wskazaniem na wyniki konsultacji, jakie zostały wykorzystane do opracowania LSR 17

III.2 Działania planowane w zakresie utrzymania zaangażowania i informowania społeczności lokalnej, mobilizacji interesariuszy oraz wzmocnienia partnerskiej współpracy na etapie wdrażania LSR 21

Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR 23

IV.1 Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru LSR wraz z ich uzasadnieniem 23

UKŁAD OSADNICZY 23

DEMOGRAFIA 23

CHARAKTERYSTYKA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI / GOSPODARKI 25

RYNEK PRACY 27

PROBLEMY I POTENCJAŁY SPOŁECZNE 30

KULTURA I DZIEDZICTWO 33

POTENCJAŁ TURYSTYCZNY I OCHRONA PRZYRODY 35

ROLNICTWO I RYNEK ROLNY 38

IV.2 Grupy docelowe 39

IV.3 Analiza, w jaki sposób LGD może wesprzeć zarówno lokalne, jak i ponadlokalne inicjatywy, szczególnie uwzględniając na danym obszarze wdrażanie pozostałych instrumentów terytorialnych wdrażanych na danym obszarze 40

Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia 43

Rozdział VI. Cele i wskaźniki 52

Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru 67

Rozdział VIII. Plan działania 69

Rozdział IX. Plan finansowy LSR 72

Rozdział X. Monitoring i ewaluacja 74

Spis literatury i źródeł 78

Spis tabel 79

Spis rycin 79

Załączniki do LSR 80

Rozdział I. Charakterystyka LGD

I.1 Nazwa LGD i forma prawna

Lokalna Grupa Działania funkcjonuje pod nazwą: **Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA".** Działa jako Stowarzyszenie „specjalne", które powstało w oparciu o art. 15 ustawy z 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.
Stowarzyszenie posiada numer KRS: 0000256221. Numer NIP: 8691872361, Numer REGON: 120251189.
Grupa funkcjonuje na podstawie obowiązujących przepisów prawa dot. Stowarzyszeń oraz lokalnych grup działania w tym zobowiązań wynikających z programów rządowych i europejskich oraz statutu. Biuro Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" mieści się przy ul. Rynek 4, w miejscowości Szczurowa na terenie gminy Szczurowa. Stowarzyszenie jest organizacją niekomercyjną, nienastawioną na zysk. Jest partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. Zgodnie z zapisami statutu jest dobrowolnym, samorządowym i trwałym zrzeszeniem o celach niezarobkowych. Stowarzyszenie działa na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, wspierania i wdrażania strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na spójnym obszarze, aktywizowania i mobilizowania ludności do wzięcia udziału w aktywnym procesie rozwoju obszarów wiejskich.
Poniższa grafika prezentuje logo jakim posługuje się Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA":

Rycina 1. Logo Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA"

I.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa

Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA" została zarejestrowana w ramach realizacji I Schematu Pilotażowego Programu LEADER+ w 2006 roku. Proces tworzenia partnerstwa gmin rozpoczął się jednak wiele lat wcześniej podczas realizacji różnego rodzaju projektów oraz wspólnych inicjatyw przez jednostki samorządu terytorialnego, Centra Kultury oraz formalne i nieformalne grupy mieszkańców. W styczniu 2005 roku samorządy siedmiu gmin: Bochnia, Drwinia, Kazimierza Wielka, Koszyce, Nowe Brzesko, Rzezawa oraz lider projektu – gmina Szczurowa, rozpoczęły realizację Pilotażowego Programu Leader+, obejmującego swym zasięgiem obszar województwa małopolskiego i świętokrzyskiego. Wniosek o dofinansowanie projektu w ramach I Schematu LEADER + pod nazwą „Źródła sukcesu – tworzenie Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich (ZSROW) i Lokalnej Grupy Działania z wykorzystaniem naturalnych zasobów

geotermalnych gmin Bochnia, Drwinia, Kazimierza Wielka, Koszyce, Nowe Brzesko, Rzezawa, Szczurowa", uplasował się na czołowym miejscu w skali kraju. W ramach Schematu I powstała Lokalna Grupa Działania, zarejestrowana w KRS w dniu 28.04.2006 r. Inicjatorami powstania LGD byli lokalni liderzy, społecznicy, partnerzy gospodarczy oraz samorządy siedmiu gmin. Stowarzyszenie miało na celu inicjowanie oraz realizację działań służących rozwojowi obszarów wiejskich, w tym kultywowanie tradycji ludowych, ochrony dorobku historycznego, wykorzystania potencjału ludzkiego oraz zasobów przyrodniczych w celach gospodarczych. W ramach ówczesnego projektu opracowana została Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich, a poprzez przeprowadzone szkolenia, warsztaty i wyjazdy studyjne, podniesiono świadomość środowiska lokalnego oraz przygotowano go do wdrażania operacji mających na celu rozwój obszarów wiejskich. W ramach II Schematu Pilotażowego Programu LEADER+ wdrażana była ZSROW. Działania wynikające ze strategii były realizowane w oparciu o dwa tematy wiodące: poprawa jakości życia na terenach wiejskich oraz wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych regionu siedmiu gmin. Realizowane projekty były odpowiedzią na lokalne potrzeby społeczności, dzięki zastosowaniu w opracowywaniu strategii filozofii podejścia Leader+, czyli partnerstwa, innowacyjności, zarządzania, oddolnego podejścia oraz współpracy. W ramach II Schematu przeprowadzono badania oraz opracowania dotyczące obszaru LGD. Efekt powyższych działań przejawiał się w aktywności mieszkańców w okresie programowania 2007-2013. Kolejnym etapem rozwoju partnerstwa przedmiotowego obszaru było tworzenie Lokalnej Strategii Rozwoju w ramach 4 Osi Leader Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Na tym etapie ostatecznie ukształtowało się partnerstwo w ramach LGD. Strategiczne działania Stowarzyszenia polegały na wykorzystaniu turystycznych walorów przyrodniczych i kulturowych, pobudzaniu aktywności i integracji społeczności lokalnej, wsparciu konkurencyjności działalności rolniczej i pozarolniczej oraz zrównoważonemu korzystaniu z zasobów środowiska naturalnego. Sprawne funkcjonowanie Stowarzyszenia przez praktycznie dekadę skłoniło zarówno członków, jak i organy decyzyjne LGD do podjęcia decyzji o kontynuowaniu działalności w nowym okresie programowania. Nabyte doświadczenia osób i podmiotów uczestniczących w partnerstwie w latach poprzednich pozwoliło na sprawne przygotowanie się do nowej perspektywy. W perspektywie 2007-2013 LGD realizowała swoją strategię w ramach następujących działań:

1 – Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja, w ramach której zorganizowano 114 zadań (konkursy, konferencje, szkolenia, warsztaty z rękodzieła, warsztaty kulinarne, rejestracja produktu tradycyjnego, Wieczór Kultury i Tradycji Wsi Polskiej, wyjazdy na targi turystyki wiejskiej).

2 – Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. W ramach tego działania udzielono dofinansowania beneficjentom w zakresie działań: Odnowa i rozwój wsi; Małe projekty; Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej; Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, gdzie łączną kwotą wypłaconych środków było 7 853 165,52 zł.

3 – Realizacja projektów współpracy, w ramach których m.in. oznaczono ścieżkę rowerową, przeprowadzono konkurs ekologiczny wraz z wyjazdem na zieloną szkołę, zorganizowano dni produktu lokalnego oraz stworzono 2 miejscowości tematyczne.

Strategiczne działania od początku istnienia Stowarzyszenia skupiały się na poprawie jakości życia na obszarach wiejskich z wykorzystaniem zasobów naturalnych i kulturowych. Realizacja ZSROW i LSR przyczyniła się do poprawy infrastruktury publicznej – powstały nowe miejsca spotkań mieszkańców, doposażono istniejące obiekty, poszerzono ofertę spędzania czasu wolnego dla mieszkańców i przyjezdnych (place zabaw, miejsca rekreacji, wydarzenia kulturalne i rozrywkowe). Generalnie w dużej mierze poprawiła się estetyka przestrzeni. Jakość usług świadczonych w rolnictwie uległa poprawie poprzez zakup nowego sprzętu, powstały nowe źródła dochodu dla rolników oraz nowe miejsca pracy. Część projektów dotyczyła promocji obszaru m.in. poprzez wydanie folderów i innych publikacji, dzięki czemu informacje nt. walorów obszaru znalazły większą liczbę odbiorców. Zrealizowane operacje stanowią podstawę do dalszych działań mających na celu dbanie o estetykę przestrzeni publicznej, promocję i rozwój turystyki, rozwój przedsiębiorczości, oraz kultywowanie tradycji i produktów lokalnych. Zakończone projekty będą tworzyć swoistego rodzaju katalog dobrych praktyk i przykład dla potencjalnych beneficjentów. Efektem przeprowadzonych badań i opracowań dotyczących

obszaru LGD oraz powyższych działań jest to, że mieszkańcy mają świadomość własnej tożsamości i są przygotowani do wprowadzenia zmian na lepsze w swoich „małych ojczyznach".

W okresie realizacji PROW 2014-2020 LGD kontynuowała swoją dotychczasową działalność. Biorąc pod uwagę przeprowadzoną diagnozę społeczną w tym analizę SWOT, określono niezbędne działania zmierzające do wsparcia lokalnej społeczności. W ramach tego okresu programowania skupiono się na trzech celach działalności: I. Wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA"; II. Stworzenie czystego ekologicznie i poukładanego przestrzennie obszaru LGD; III. Rozwój kapitału społecznego i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego oraz przyrodniczego. Określone cele były odpowiedzią na lokalne zapotrzebowanie. W tymże okresie programowania przeprowadzono 31 naborów na łączną kwotę 17 159 567,85 zł. W ramach wsparcia przedsiębiorczości mieszkańców dofinansowano nowe oraz istniejące już podmioty. Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA" postawiła sobie wysoki wskaźnik do osiągnięcia tj. 89 utworzonych miejsc pracy (łącznie z samozatrudnieniem). Największym zainteresowaniem w Stowarzyszeniu cieszyły się nabory z zakresu podejmowania działalności gospodarczej. Wspierano przedsiębiorczość również w zakresie organizowania szkoleń/ kursów zawodowych dla mieszkańców objętych LSR. Stowarzyszenie realizowało projekty własne promujące przedsiębiorczość poprzez stworzenie oferty inwestycyjnej na obszarze partnerskim co wpływało znacznie na zacieśnienie więzi współpracy pomiędzy gminami członkowskimi. W ramach celu II, dokonano poprawy stanu i dostępności przestrzeni publicznej oraz estetyki przestrzennej, w tym obiektów i miejsc służących zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych. Postawiono na tworzenie i wyposażenie oraz promocję przestrzeni aktywnego i zdrowego wypoczynku. Głównymi beneficjentami tych działań były jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe, które mogły uzyskać nawet 100% refundacji. Ponadto wsparto architekturę sakralną w ramach przedsięwzięcia dotyczącego zachowania dorobku historycznego i kulturowego obszaru. Działania publiczne i przestrzenne poprzez nowoczesną infrastrukturę wpłynęły znacząco na rozwój obszarów wiejskich. Działania z celu III Strategii Rozwoju Lokalnego, ukierunkowane były na wspieranie aktywności mieszkańców i organizacji społecznych popularyzujących integracje i współpracę społeczności, a także promocja zasobów lokalnych, w tym produktów tradycyjnych, dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego. W tym celu Stowarzyszenie przeprowadziło nabory na projekty grantowe, które cieszyły się dużym zainteresowaniem co skutkowało podpisaniem 34 umów z grantobiorcami na łączną kwotę 549 777,91zł. Podczas konsultacji działań grantowych skupiono się na współpracy z lokalnymi stowarzyszeniami, sołtysami, gminami członkowskimi tak, aby zakres projektów skierowany był do społeczności, odpowiadał na lokalne potrzeby. Realizowane operacje w ramach tego celu zwiększały ofertę kulturalno-edukacyjną dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Przyczyniły się do kultywowania tradycji, kultury, obrzędów i promocji zasobów i walorów lokalnych.

Oprócz wskazanych wyżej działań, Stowarzyszenie mając na uwadze działania partnerskie zrealizowało projekt współpracy zmierzający do zwiększania promocji obszaru oraz turystyki rowerowej. Powstała aplikacja rowerowa pn. „Slow life & Slow ride", przeprowadzono szeroką kampanię reklamową w mediach społecznościowych oraz zakupiono nowoczesne gadżety rowerowe. Ponadto Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA" niejednokrotnie brała udział w konkursach organizowanych przez Krajową Sieć Obszarów Wiejskich, ukierunkowanych na wymianę doświadczeń, nawiązanie współpracy w zakresie działań związanych z aktywizacją mieszkańców wsi na rzecz podejmowania inicjatyw w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, w tym kreowania miejsc pracy na terenach wiejskich. Poprzez organizowane wizyty studyjne zrealizowano priorytet – wspieranie włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Stowarzyszenie w swojej działalności skupiło się również na działaniach aktywizacyjnych, których zorganizowano łącznie 40 na kwotę 54 541,07 zł. Były to przedsięwzięcia organizowane cyklicznie jak konkurs fotograficzny, warsztaty, spotkania, konkursy dla dzieci i młodzieży, konferencje, wykłady. Wszelkie działania, o których mowa, ukierunkowane były w oparciu o partnerstwo, potrzebę rozwoju lokalnego, obszarów

wiejskich, zwiększeniu tożsamości społecznej i aktywizacji zmierzającej do poprawy jakości życia w tym infrastruktury na obszarze LGD.

Należy wskazać również ogromne doświadczenie w partnerstwie terytorialnym, we wdrażaniu podejścia LEADER na obszarach wiejskich. Powyższe stwierdzenie związane jest między innymi z tym, iż Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA" ma za sobą już **trzy** zrealizowane strategie rozwoju, które znacząco przyczyniły się do poprawy jakości życia mieszkańców terenów wiejskich. W strukturze partnerstwa jest wielu członków, którzy aktywnie włączają się w działania stowarzyszenia od samego początku istnienia organizacji. Co istotne członkami LGD są osoby, które pełnią funkcje zarządcze w wielu organizacjach pozarządowych i posiadają ogromne doświadczenie w pozyskiwaniu funduszy z wielu źródeł finansowania i na różnorodne cele społeczne. Organizacje trzeciego sektora pozyskiwały środki finansowe na realizację projektów miękkich oraz inwestycyjnych zarówno z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, jak i z funduszy samorządowych (powiatu, gminy, województwa), Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Państwowej Straży Pożarnej i innych. NGO dzięki organizacji wielu przedsięwzięć, realizacji wielu projektów w sposób spójny z głównymi celami Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" przyczyniły się do rozwoju obszarów wiejskich. Cennymi członkami w strukturze LGD są również przedstawiciele sektora gospodarczego, czyli przedsiębiorcy, którzy również mają doświadczenie w pozyskiwaniu funduszy środków unijnych oraz krajowych.
Kadra zarządzająca, która realizowała będzie strategię rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2023 – 2027 posiada wieloletnie doświadczenie we wdrażaniu inicjatywy LEADER. Budowanie owego doświadczenia nastąpiło w toku realizacji wielu inicjatyw, przedsięwzięć oraz projektów, których dążeniem było osiągnięcie założonych w strategiach celów. Przez to, iż nie przewidziano zmiany zespołu lokalna grupa działania może być pewna, że obecna kadra jest w stanie odpowiedzieć na wszelkie potrzeby mieszkańców obszarów wiejskich, które są jej dobrze znane. Ponadto, osoby pracujące w organizacji posiadają w jaki sposób najefektywniej wykorzystać potencjał obszaru objętego LSR.W toku współpracy bardzo ważne jest zaufanie, które na przestrzeni wielu lat kadra zarządzająca LGD zbudowała zarówno w stosunku do mieszkańców, członków LGD (osób z sektora społecznego, gospodarczego i publicznego), osób pracujących w organizacji oraz kontrahentów. Zespół LGD na przełomie lat wypracował sprawdzone sposoby komunikacji z mieszkańcami, które pozwalają zaangażować mieszkańców w działania wdrażające opracowaną LSR w życie. Pracownicy Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" to osoby, które posiadają ogromną wiedzę i doświadczenie w realizacji projektów w ramach programu LEADER i innych.

I.3 Opis struktury LGD

Strukturę Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" tworzą:

- Walne Zebranie Członków,
- Komisja Rewizyjna,
- Rada,
- Zarząd,
- Biuro Stowarzyszenia.

W związku z tym, że LGD uczestniczyło we wszystkich edycjach programu LEADER, kadra niezbędna do zarządzania oraz większość członków posiada wieloletnie doświadczenie w realizacji operacji związanych z wdrażaniem Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność. Członkowie LGD byli beneficjentami oraz partnerami wielu projektów realizowanych z PROW 2007-2013; PROW 2014-2020, których mierzalne efekty są widoczne m.in. w postaci zmodernizowanych Ośrodków Kultury i świetlic wiejskich, zrewitalizowanej przestrzeni publicznej, doposażonych Kół Gospodyń Wiejskich, zakupionych strojów regionalnych i instrumentów, nowo wybudowanych obiektów rekreacyjnych, turystycznych i rowerowych.

Dodatkowo, osoby zaangażowane w pracę na rzecz LGD posiadają kompetencje gwarantujące właściwy wybór operacji spójnych z przyjętą strategią. **Członkowie LGD reprezentują trzy sektory: publiczny, gospodarczy i społeczny. Wszystkie trzy sektory są obecnie reprezentowane również w organie decyzyjnym.** Udział w partnerstwie trzech sektorów pozwala na wypracowanie rozwiązań uwzględniających interesy zarówno mieszkańców i organizacji społecznych, jak i sektora publicznego i przedsiębiorców, w tym zidentyfikowanych grup w niekorzystnej sytuacji. Szczególnie istotne grupy docelowe uwzględnione w ramach realizacji LSR mają swoich reprezentantów w Stowarzyszeniu.

Obecnie **stowarzyszenie liczy łącznie 90 członków: członków posiadających osobowość prawną tj. gminy oraz instytucje kultury -6. Przedstawicieli sektora gospodarczego- 11 członków, pozostali to reprezentacji sektora społecznego w tym NGO, mieszkańcy, seniorzy, kobiety- 73 członków.**

Szczególna rolę w Stowarzyszeniu pełnią reprezentanci podmiotów ekonomii społecznej. Są to Stowarzyszenia, Spółdzielnie Socjalne, organizacje pozarządowe, koła gospodyń wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne. Członkami Stowarzyszenia są również osoby z grup w niekorzystnej sytuacji, tj. kobiety. Partycypacja wszystkich mieszkańców przy określaniu celów, przedsięwzięć i preferowanych operacji poprzez kryteria wyboru pozwoli zmierzyć się z działaniami na rzecz poprawy zatrudnienia, tworzenia miejsc pracy, przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, rozwoju ekonomii społecznej, rozwoju funkcji turystycznych obszaru LGD, aktywizacji społeczno-zawodowej dla osób w niekorzystnej sytuacji oraz rozwoju infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LSR.

Rada Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" obecnie liczy 15 osób, od których wymagana jest wiedza dotycząca prawidłowego i rzeczowego wyboru operacji do realizacji. Pożądane jest doświadczenie w planowaniu i wdrażaniu projektów dofinansowanych ze środków zewnętrznych, w tym środków UE. Analizując opisy kompetencji członków Rady należy podkreślić duże doświadczenie członków organu w realizacji projektów współfinansowanych z tychże funduszy, wynikające z wykonywanej pracy zawodowej. Wszyscy członkowie cechują się dużym zaangażowaniem w sprawy lokalne, przejawiające się m.in. działalnością w organizacjach społecznych (OSP, inne stowarzyszenia). Reprezentanci sektora gospodarczego posiadają długoletnie doświadczenie w prowadzeniu działalności gospodarczej. Dodatkowo w składzie organu decyzyjnego znajdują się co najmniej jeden senior, co najmniej jedna osoba do 25 roku życia, co najmniej jedna kobieta, przedstawiciel OSP lub KGW. W związku z tym należy stwierdzić, że wybrana Rada ma kompetencje właściwe do tego, by zapewnić właściwy przebieg procesu oceny i wyboru operacji do dofinansowania w ramach wdrażania

I.4 Opis składu organu decyzyjnego

W skład Rady wchodzą reprezentanci grupy interesów sektora publicznego, gospodarczego i społecznego, przy czym ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Członkowie Rady powoływani są przez WZC. Zgodnie z Regulaminem Rady Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" w jej skład może wchodzić od 14 do 21 osób reprezentujących obszar wszystkich gmin wchodzących w skład LGD oraz wszystkie sektory (***publiczny, gospodarczy i społeczny***). Rada obecnie liczy 15 członków.

I.5 Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Funkcjonowanie Rady określa szczegółowo Regulamin Rady Stowarzyszenia, uchwalany przez WZC. Zapisy dotyczą m.in. organizacji wewnętrznej oraz trybu pracy Rady, konieczności zachowania tzw. parytetu każdorazowo w głosowaniu dotyczącym poszczególnych operacji. Regulamin określa także zasady udziału w pracach Rady, konieczność uzyskania pozytywnego wyniku z testu wiedzy nt. przepisów dotyczących wdrażanych funduszy oraz z zakresu strategii LGD, obowiązujących procedur wyboru i kryteriów wyboru. Regulamin wskazuje też przypadki uzasadniające odwołanie członka Rady, wskazuje zasady zachowania bezstronności i poufności podczas głosowania. Regulamin Rady Stowarzyszenia Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA" dopuszcza możliwość dokonania oceny zarówno w formie stacjonarnej jak i przy użyciu środków komunikacji elektronicznej. Szczegółowy sposób postępowania w przypadku oceny i wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD, projektów grantowych i operacji własnych opisują procedury oceny i wyboru. Zgodnie z nimi Przewodniczący zapewnia prawidłowy przebieg procesu oceny i wyboru operacji. Z kolei Sekretarz czuwa nad prawidłowym przebiegiem głosowania, w szczególności nad tym, by w wyborze operacji nie uczestniczyły osoby do tego nieuprawnione, dokonuje zliczenia głosów, czuwa nad poprawnością dokumentacji Rady i jej zgodnością formalną, a w szczególności nad prawidłowością wypełniania kart oceny operacji. Czuwa również nad poprawnością dokonywania ocen pod względem zachowania odpowiedniej proporcji parytetów. Ustalono również zasady postępowania w przypadku rozbieżnych ocen danej operacji przez poszczególnych członków Rady – odpowiednie zapisy znajdują się w procedurach oceny i wyboru w ramach poszczególnych sposobów realizacji operacji.

Na każdym etapie prac podstawą działania jest **zasada partnerstwa i współpracy** – przenika ona zarówno proces tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR), jej wdrażania, ale także wszelkie inne aktywności jakie LGD realizuje. Członków LGD cechuje doświadczenie **pogłębionego partnerstwa** osiągane m.in. dzięki wspólnym doświadczeniom współpracy w realizacji przedsięwzięć, podejmowania decyzji, ale także wzajemnej **skutecznej komunikacji**. Udział lokalnych podmiotów i ich zaangażowanie społeczne w proces tworzenia LSR został szczegółowo opisany w rozdziale *III Partycypacyjny charakter LSR.*

I.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Najważniejszym dokumentem regulującym funkcjonowanie Stowarzyszenia jest Statut, przyjęty i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków (WZC) uchwałą. Reguluje podstawowe zasady działania stowarzyszenia, w tym cele i formy działania, warunki zasady nabycia członkostwa w LGD, określenie władz i ich kompetencji oraz zasad pracy, sposób zarządzania majątkiem stowarzyszenia. Statut szczegółowo określa również struktury wewnętrzne Stowarzyszenia w tym prace Zarządu, który, odpowiedzialny jest za zorganizowanie biura, zatrudnienie osób o odpowiednich kwalifikacjach bądź podnoszenie ich kompetencji gwarantujących odpowiednie wdrażanie LSR co jest tożsame z poprawnym gospodarowaniem środkami publicznymi.

Najwyższą władzą Stowarzyszenia jest Walne Zebranie Członków. Do kompetencji którego należy w szczególności: uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia, ustalanie liczby członków jak i wybór i odwoływanie tych członków organów tj. Zarząd i Komisja Rewizyjna, rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań finansowych Zarządu, Komisji i Rady, udzielaniu absolutorium dla wspomnianych wcześniej organów oraz uchwalanie statutu i jego zmian. Ponadto WZC jest uprawnione do uchwalania i aktualizacji wszelkich regulaminów w tym Regulaminu Rady Stowarzyszenia, kolejnego z najważniejszych organów Stowarzyszenia. Regulamin określa zasady funkcjonowania organu decyzyjnego i sposób przeprowadzania oceny i wyboru operacji do dofinansowania. Na podstawie uchwalanego przez WZC regulaminu działa również Zarząd Stowarzyszenia który, kieruje całokształtem działalności LGD, zarządza majątkiem, funduszami i interesami oraz reprezentuje Stowarzyszenie na zewnątrz. Dla obsługi Zarządu i Rady Stowarzyszenia funkcjonuje biuro LGD. Organizację i funkcjonowanie biura regulują zapisy Regulaminu biura LGD,

przyjmowanego i aktualizowanego uchwałą Zarządu Stowarzyszenia. Regulamin reguluje w szczególności zadania z zakresu obsługi prac Zarządu, Komisji Rewizyjnej i WZC, strukturę organizacyjną, kompetencje wymagane na poszczególnych stanowiskach, zakresy odpowiedzialności poszczególnych pracowników, zasady czasu pracy, kar porządkowych, wynagradzania i premii, kwestie dysponowania środkami pieniężnymi i rozliczeń kosztów podróży. Biuro odpowiedzialne jest za przygotowanie i obsługę wszelkich organów Stowarzyszenia w tym Komisji Rewizyjnej która, kontroluje bieżące sprawy Stowarzyszenia, w szczególności ocenia celowość i legalność działań Zarządu, ocenia realizację uchwał WZC występuje z wnioskiem o zwołanie WZC, gdzie składa wnioski o udzielanie absolutorium dla Zarządu, Rady.

Ponadto aspekty funkcjonowania Stowarzyszenia regulowane są przez:

- Regulamin Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia, podejmowany i aktualizowany uchwałą WZC. Regulamin reguluje m.in. kwestie związane z zasadami zwoływania i sposobem prowadzenia Zwyczajnego i Nadzwyczajnego Zebrania Członków, jego przebiegiem, sposób podejmowania decyzji i dokumentowania.
- Regulamin Komisji Rewizyjnej, podejmowany i aktualizowany uchwałą WZC. Regulamin określa skład Komisji, czas trwania kadencji, zasady wygasania mandatu członka Komisji, uprawnienia Komisji (np. do oceny działalności Zarządu,do zwoływania WZC), zasady sporządzania protokołów z prac Komisji, zasady podejmowania działań w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości.
- Regulamin Zarządu Stowarzyszenia, podejmowany i aktualizowany uchwałą WZC. Regulamin reguluje w szczególności czas trwania kadencji, zasady wygasania mandatu członka Zarządu, zasady nadawania członkostwa, zasady określania systemu zarządzania Stowarzyszeniem, przygotowania sprawozdań finansowych, podziała funkcji w Zarządzie, zasady zwoływania, prowadzenia i protokołowania posiedzeń, zasady głosowania na posiedzeniach i podejmowania uchwał.
- Instrukcje kancelaryjną, przyjmowaną i aktualizowaną przez Zarząd. Reguluje zasady i tryb wykonywania czynności kancelaryjnych w stowarzyszeniu, które zapewniają jednolity sposób tworzenia, ewidencjonowania i przechowywania oraz ochronę przed uszkodzeniem, zniszczeniem bądź utratą dokumentów Stowarzyszenia. Wskazane są czynności w zakresie przyjmowania i obsługi korespondencji, procesu załatwiania spraw czy rejestru składanych dokumentów, projektów.
- Regulamin Doradztwa świadczonego przez pracowników Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA"- przyjmowany i aktualizowany przez Zarząd. Określa organizację oraz zakres świadczenia nieodpłatnego doradztwa udzielonego wszystkim potencjalnym beneficjentom w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.
- Polityka rachunkowości- przyjmowaną zarządzeniem przez Dyrektora Biura. Reguluje kwestie związane z ogólnymi zasadami prowadzenia ksiąg rachunkowych; metod wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego; sposobu prowadzenia ksiąg rachunkowych; systemu służącego ochronie danych w tym: dowodów księgowych, ksiąg rachunkowych i innych dokumentów stanowiących podstawę dokonywanych w nich zapisów.
- Polityka bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych- przyjmowana i aktualizowana przez Zarząd. Reguluje kwestie związane z przetwarzaniem danych osobowych, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

II.1 Opis obszaru

W skład obszaru Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" obecnie wchodzi 5 gmin, z czego jedna z gmin członkowskich znajduje się na terenie województwa świętokrzyskiego (Kazimierza Wielka), natomiast pozostałe 4 na terenie województwa małopolskiego (Drwinia, Koszyce, Rzezawa, Szczurowa). Dwie gminy są gminami miejsko-wiejskimi (Koszyce i Kazimierza Wielka), a pozostałe to gminy wiejskie. Obszar LGD znajduje się w zasięgu 4 powiatów (brzeskiego, bocheńskiego, proszowickiego, kazimierskiego). Wskazane gminy wchodzą w następujące podregiony NUTS 3: Gmina Drwinia, Gmina Koszyce i Gmina Rzezawa- podregion Krakowski; Gmina Szczurowa- podregion Tarnowski; Gmina Kazimierza Wielka- podregion Sandomiersko-jędrzejowski. Żadna z wymienionych gmin nie jest członkiem ani partnerem innej Lokalnej Grupy Działania. Według stanu na 31.12.2020 r. **liczba ludności w NGD „E.O.CENOMA" wynosiła 48 110 osób**, a gminy wchodzące w skład Stowarzyszenia zajmują powierzchnię 535 km^2.

Tabela 1. Gminy tworzące Nadwiślańską Grupę Działania „E.O.CENOMA" – stan na 31.12.2020 roku

Gmina	Powierzchnia [km^2]	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia [os./km^2]	Położenie powiat/województwo
Drwinia	108	6 488	60	bocheński/małopolskie
Kazimierza Wielka	140	15 576	111	kazimierski/świętokrzyskie
Koszyce	66	5 356	81	proszowicki/małopolskie
Rzezawa	86	11 347	131	bocheński/małopolskie
Szczurowa	135	9 343	69	brzeski/małopolskie
Razem „E.O.CENOMA"	535	48 110	90	–

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Realizacja operacji w ramach PS WPR będzie możliwa na całym obszarze LGD, który obejmuje Lokalna Strategia Rozwoju.

Gminy wchodzące w skład **NGD „E.O.CENOMA należące do województwa małopolskiego**, czyli **Drwinia/, Koszyce, Rzezawa, Szczurowa,** które będą objęte oddziaływaniem m.in. Funduszy Europejskich dla Małopolski 2021 – 2027 (w tym funduszy: EFS+ i EFRR) w swojej charakterystyce przedstawiają się następująco: wg. stanu na 31.12.2020 r. **liczba ludności tych gmin wynosi łącznie 32 534 osób.**

Tabela 2. Gminy Nadwiślańskiej Grupę Działania „E.O.CENOMA" w województwie małopolskim – stan na 31.12.2020 r.

Gmina	Powierzchnia [km^2]	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia [os./km^2]
Drwinia	108	6 488	60
Koszyce	66	5 356	81
Rzezawa	86	11 347	131
Szczurowa	135	9 343	69
Razem	395	32 534	82

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

II.2 Spójność obszaru

Obszar jaki obejmuje Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA" pomimo, że leży na terenie dwóch województw, charakteryzuje się wysokim stopniem spójności. Każda z gmin sąsiaduje bezpośrednio z co najmniej jedną gminą członkowską, np. Szczurowa sąsiaduje bezpośrednio z Rzezawą, Drwinią i Koszycami, a pośrednio poprzez Koszyce z Kazimierzą Wielką. Położenie gmin, budujących LGD, tworzy zwarty geograficznie obszar.

Spójność obszaru LGD przejawia się nie tylko w spójności przestrzennej (położenie geograficzne/bezpośrednie sąsiedztwo gmin), ale także w spójności widocznej w preferowanych przez mieszkańców obszaru kierunkach rozwoju terenu LGD, jakim jest rozwój turystyki, oferty czasu wolnego, rekreacji czy rozwoju oferty i infrastruktury podnoszącej jakość życia mieszkańców. Bezsprzecznym spoiwem obszaru LGD i mieszkających na nim osób jest lokalna tożsamość, oparta na tradycjach i kulturze oraz doświadczeniu wspólnych, lokalnych działań.

Tym samym na spójność obszaru LGD składa się szereg cech i czynników, które zostały zidentyfikowane podczas podejmowanych działań partycypacyjnych (na etapie tworzenia LSR) takich jak:

- cykl spotkań warsztatowych z mieszkańcami LGD,
- badania społeczne skierowane do mieszkańców obszaru (dwie techniki badawcze; CAWI i PAPI),
- badania społeczne skierowane do instytucji działających w gminach LGD (technika CAWI).

Kolejno dokonano ich analizy w kontekście społecznym, gospodarczym oraz przestrzenno – środowiskowym i zaprezentowano poniżej w trzech zestawieniach:

- spójność społeczna,
- spójność gospodarcza
- spójność środowiskowo-funkcjonalna,

potwierdzając tym samym zasadność opracowania dla obszaru NGD „E.O.CENOMA" niniejszej LSR.

Spójność przestrzenną obszaru prezentuje poniższa mapa:

Rycina 2. Obszar Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" na tle powiatów: brzeski, bocheński, kazimierski i proszowicki

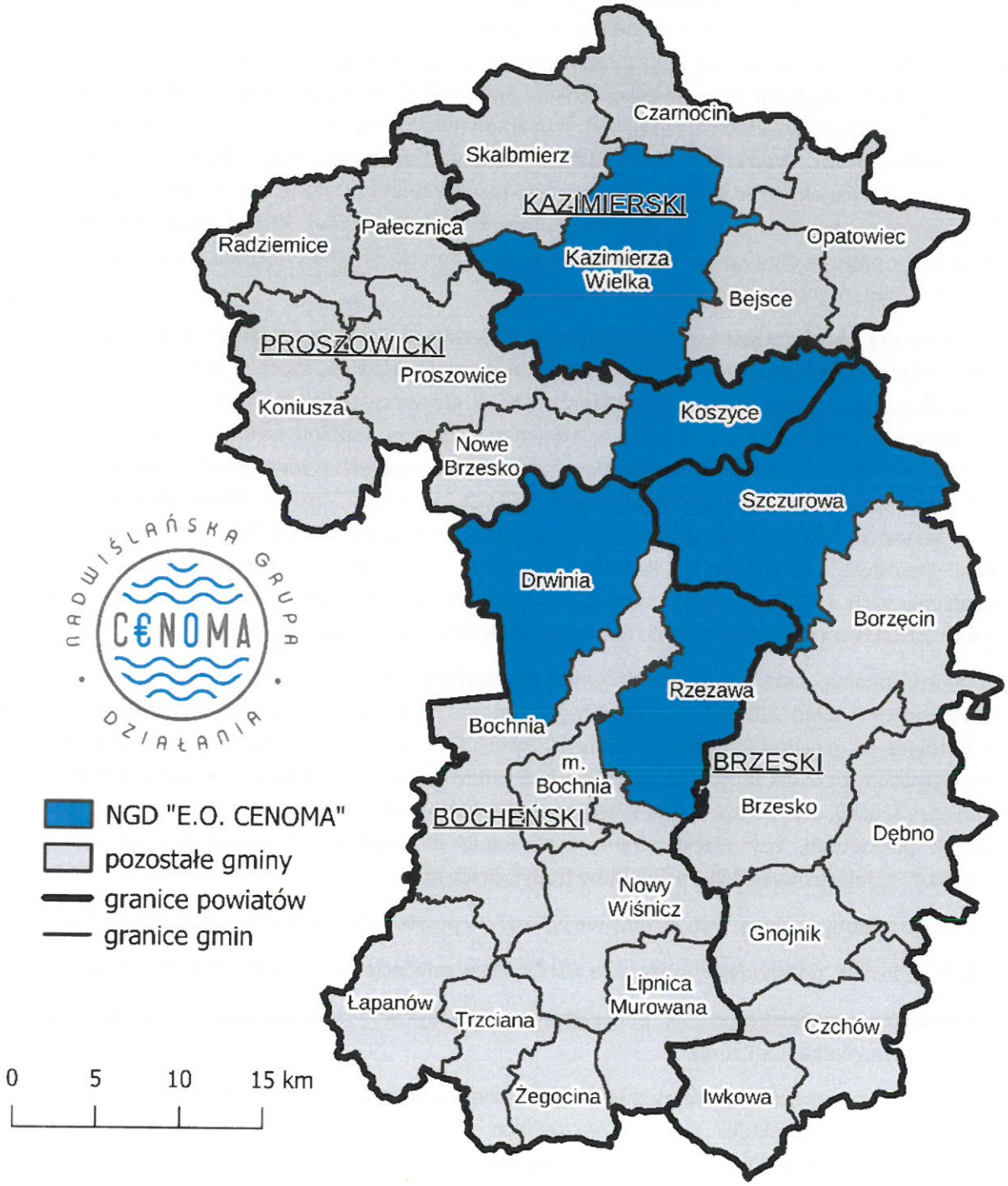

Źródło: opracowanie własne.

Spójność społeczna

W wymiarze społecznym należy wskazać przede wszystkim spójność społeczności lokalnej pod względem **tożsamości, tradycji i poczucia przynależności.** Składają się na to **uwarunkowania historyczno-kulturalne obszaru**, w którym od wieków dziedzictwo kulturowe, obrzędy i obchodzone święta oparte są na kulturze ziemi krakowskiej. Historycznie teren ten jest zamieszkiwany przez przedstawicieli Krakowiaków Zachodnich i Wschodnich. Wobec tego jest tu silnie zakorzeniona kultura krakowska, pomimo że jedna z gmin leży na terenie dawnej Kongresówki (Kazimierza Wielka). Tożsamość lokalną budują tu wspólne tradycje, np. muzyka, stroje krakowskie, folklor. Przykładem pielęgnowania kultury i tradycji jest odbywający się co roku w maju Festiwal Krakowski Wianek, gdzie występują regionalne zespoły folklorystyczne. Gminy członkowskie cechują się występowaniem obiektów o dużej wartości kulturowej i historycznej. Wśród najważniejszych należy wskazać: zespoły pałacowo-parkowe, dworki – np. w Szczurowej, wiejska i miejska zabudowa mieszkalna, kościoły, zabytkowe cmentarze i przydrożne kapliczki.

Spójność społeczna wyrażana jest także w kontekście kulturalnym. To co łączy mieszkańców LGD to przede wszystkim **bieżące życie kulturalne,** czyli imprezy lokalne i ponadlokalne, które w ważnym stopniu spinają obszar. Mieszkańcy oraz grupy działające w obszarze tj. KGW, stowarzyszenia lokalne, czy przedstawiciele gmin z całego obszaru, przyjeżdżają i spotykają się w jednym miejscu, aby wspólnie świętować na różnego rodzaju uroczystościach. Wzajemne uczestnictwo na większości zorganizowanych wydarzeniach widoczne jest przede wszystkim na dożynkach w każdej z gmin należącej do LGD, imprezach – m.in.: „Piknik lotniczy", Krakowski Wianek w Szczurowej, Święto Lasu w gminie Drwinia, cyklicznie organizowane Powitanie i Pożegnanie Lata w gminie Rzezawa, Spotkanie z Kulturą Żydowską w gminie Kazimierza Wielka, jarmarkach bożonarodzeniowych i wielkanocnych, rajdach rowerowych, biegach, piknikach czy Festiwalu Smaków, w którym to udział biorą wszystkie Koła Gospodyń Wiejskich z gmin z obszaru LGD.

Silną tożsamość lokalną obszaru uwydatnia również **tradycyjna kuchnia** z charakterystycznymi potrawami dla gmin wchodzących w skład LGD. Lokalne specjały gastronomiczne to dania przygotowane ze zbóż, zakraszane słoniną, bazujące na grochu i kapuście, obejmujące tradycyjne receptury chleba, podpłomyków itp. Placek nazywany sernikiem ziemniaczanym lub galoszem jest uznawany za regionalny specjał tego obszaru. Równie popularne są prażuchy, czyli rodzaj klusek ziemniaczanych gotowanych na wodzie podawanych ze słoniną, ale także żurek plechowski, czy placki zwane sodziokami. Z inicjatywy Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" zarejestrowano kilka produktów tradycyjnych m.in.:

- boczek duszony w piwie, wytwarzany we wsi Łazy w powiecie bocheńskim, w gminie Rzezawa,
- gałki sadczane, potrawa pochodząca ze wsi Grobla w powiecie bocheńskim, w gminie Drwinia,
- kiełbaśnica kazimierska, produkt pochodzący ze wsi Krzyszkowice w powiecie kazimierskim, w gminie Kazimierza Wielka (LSR 2015).

Integralność obszaru zapewniają **wieloletnie doświadczenia w partnerstwie i współpracy**, która objawia się realizacją wspólnych projektów zarówno w ramach LGD, jak i pomiędzy poszczególnymi gminami i organizacjami, skierowanych m.in. do lokalnej społeczności. Wśród najważniejszych należy wymienić: Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji na rzecz aktywizacji osób dorosłych (LOWE), Spółdzielnia Socjalna (partnerstwo z LGD w ramach projektu na wizytę studyjną), inicjatywy społeczne skierowane do młodzieży i seniorów, organizacja wspólnych wyjazdów studyjnych dla seniorów, konkursów międzyszkolnych o tematyce ekologicznej w szkołach z każdej z gmin koordynowane przez LGD, konkursów w ramach Stowarzyszenia Uniwersytet III wieku w Koszycach, do których zgłoszenia napływają ze wszystkich gmin obszaru, inicjatywy proekologiczne „Sprzątanie Świata", wydanie publikacji o innych NGO z obszaru LSR, a także organizacja szkoleń w OSP Górka dla strażaków skierowanych dla wszystkich OSP z terenu LGD CENOMA. Elementem **łączącym gminy członkowskie** jest również **duża liczba prężnie działających organizacji społecznych zrzeszających mieszkańców.**

Innym czynnikiem budującym spójność obszaru w aspekcie społecznym jest **korzystanie z usług edukacyjnych.** Dzieci i młodzież z terenu LGD (grupa: **osoby do 25 roku życia**) uczęszczają do szkół podstawowych w każdej z gmin LGD przy czym Kazimierza Wielka oraz Szczurowa stanowią dwa wyraźnie wyróżniające się (w skali obszaru LGD) lokalne ośrodki edukacyjne. Co więcej na obszarze działają szkoły muzyczne przyciągające dzieci i młodzież z terenu LGD, zapewniając wspólną przestrzeń do muzykowania, występów, a w efekcie wzmacniania występujących tu od lat tradycji muzycznych. Starsza młodzież z obszaru LGD dojeżdża do szkół ponadpodstawowych zlokalizowanych poza obszarem LGD, głównie są to najbliższe miasta – Bochnia, Brzesko, Tarnów. Pomimo, że ośrodki te położone są poza obszarem LGD, powszechnie obserwowalna jest wyraźna więź młodzieży starszej budująca się wyparciu o wspólne doświadczenie dojazdów do szkół, składająca się na szerszy obraz cech, jakie łączą społecznie mieszkańców LGD.

Wśród uwarunkowań społecznych należy wskazać także **negatywne procesy społeczne, tożsame (spójne) dla wszystkich gmin LGD.** Są to:

- nasilające się **procesy migracyjne** (ubytek 3,11% mieszkańców w 2021 r. względem roku 2015), co gorsza wyludnianie się na tych terenach ma bardzo długą tradycję. Jest to odpływ zwłaszcza **ludzi młodych** (także **z grupy osób do 25 roku życia**) do większych miast i za granicę, z naciskiem na migracje zarobkowe (ujemne saldo migracji w 2021 r.: - 1,08%);
- dodatkowo obserwowane są pogłębiające się znacząco procesy **starzenia się społeczeństwa** (przewaga osób w wieku poprodukcyjnym nad osobami w wieku przedprodukcyjnym – wzrost liczebny grupy: **seniorzy**).

Spójność gospodarcza

Integralność gmin wchodzących w skład LGD w sferze gospodarczej przejawia się w podobnym **profilu ekonomicznym gmin.** W każdej z nich dominującą rolę odgrywa rolnictwo, natomiast z żadnej z gmin nie wykształcił się przemysł. Spójność gospodarcza na terenie LGD zaznacza się także wykorzystywanym podobnym **modelem rolnictwa**, gdzie **głównie uprawiane są warzywa.**

Spójność prowadzonej **polityki w zakresie odpowiedniego połączenia inwestycji gospodarczych z polityką rolną** to cecha obszaru LGD. Na terenie LGD występuje zróżnicowanie w zakresie jakości gleb – po jednej stronie Wisły w północnej części obszaru (Kazimierza Wielka, Koszyce) występują gleby urodzajne klasy I-III, a po drugiej stronie Wisły gleby są niższej jakości. Dlatego też uprawy warzyw i owoców koncentrują się na glebach żyznych (pracownikami przy tych uprawach są mieszkańcy z terenu całego LGD), natomiast na mniej żyznych lokowane są przedsiębiorstwa gospodarcze.

Od lat gminy członkowskie wspólnie pracują nad wypracowaniem odpowiednich **modeli rozwoju turystyki i agroturystyki**, które pozwoliłyby wykorzystać zasoby wspólnego dziedzictwa kulturowego oraz potencjału przyrodniczego. Mieszkańcy obszaru pracują głównie poza terenem LGD (w Krakowie, Brzesku i Tarnowie), jednak na obszarze LGD działa lokalny rynek pracy, który skupia się w trzech centrach: w Szczurowej, Rzezawie i Kazimierzy Wielkiej. Tym samym można wskazać **lokalny rynek pracy** jako elementem wspólny dla gmin członkowskich. Rynek ten charakteryzuje się jednak niską chłonnością w stosunku do potrzeb, stąd obserwowane są codzienne migracje zarobkowe części mieszkańców do większych ośrodków o znaczeniu subregionalnym czy regionalnym.

W strukturze wszystkich mieszkańców LGD obserwowalna jest grupa społeczna **kobiety** mająca problemy z wejściem na rynek pracy (w tym kobiety po okresach macierzyństwa), budujące tym samym **grupę osób w niekorzystnej sytuacji.** Przyczyny tego zjawiska należy poszukiwać zarówno w niskiej chłonności lokalnego rynku pracy oraz mało zróżnicowanej ofercie pracy dostępnej lokalnie (w zakresie typów jak i jakości/kwalifikacji miejsc pracy), jak również bezpośrednio w kwalifikacjach kobiet wchodzących na rynek pracy oraz ich postawach w stosunku do rynku pracy (m.in. niska elastyczność, nieakceptowanie mobilności, itp.).

Spójność środowiskowo-funkcjonalna

W kwestii **powiązań środowiskowych** obszaru, elementem, który w istotny sposób spaja gminy NGD „E.O.CENOMA", jest ich **położenie w widłach rzek Wisły, Raby, Nidzicy i Szreniawy**. Cechą charakterystyczną tych rzek są szerokie pradoliny, pokryte łąkami i pastwiskami, które stanowią dużą część powierzchni wszystkich gmin. Kolejnym elementem wzmacniającym spójność przyrodniczą obszaru są **warunki geologiczne**. Chodzi tu przede wszystkim o występowanie na tym obszarze **geotermalnych, uzdrowiskowych wód cenomańskich**, które nawiązują do nazwy Stowarzyszenia – „CENOMA". Zasoby wód termalnych i leczniczych występujące w jednej z gmin – Kazimierzy Wielkiej, stanowią potencjał do rozwoju turystyki uzdrowiskowej dla całego obszaru poprzez oferowanie nowych miejsc pracy oraz rozwój bazy wokół uzdrowiska – usług hotelarskich i gastronomicznych, ale istnieje także możliwość większego wykorzystania wód termalnych.

Region skupiający gminy LGD cechują **bogate walory krajobrazowe** – dobrze zachowane **obszary leśne** (Puszcza Niepołomicka), **obszary chronionego krajobrazu** objęte siecią Natura 2000 oraz **zbiorniki wodne**. Dodatkowym czynnikiem, które łączy gminy jest wspólne ujęcie wody do wodociągu na rzece Nidzie i rozprowadzenie po obszarze LGD.

Spójność obszaru LGD zapewniają także dobrze rozwinięte **sieci szlaków rowerowych**: VeloRaba i VeloWisła powstałe z inicjatywy Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA", pętle ścieżek rowerowych połączonych z innymi gminami w ramach Wiślańskiej Trasy Rowerowej oraz szereg innych dodatkowych ścieżek rowerowych wytyczonych na obszarze LGD, także o charakterze ścieżek edukacyjnych (przykład ścieżki przyrodniczo – rowerowej Lekszyc – Wiślica przebiegająca przez obszar gminy Kazimierza Wielka).

Projekt Stowarzyszenia dotyczący utworzenia **aplikacji mobilnej „Slow Life Slow Ride"**, która pokazuje ścieżki rowerowe łączące najciekawsze turystycznie miejsca w gminach członowych, to kolejny czynnik świadczący o **spójności turystycznej** tego obszaru. Elementem spajającym w tym zakresie są także Cykliczne Rajdy Rowerowe na obszarach różnych gmin dla mieszkańców i turystów szlakiem zabytków, atrakcji turystycznych i ciekawych przyrodniczo miejscach.

W ujęciu przestrzenno-funkcjonalnym można także wskazać na lokalizację obszaru LGD, która cechuję się dogodnym **układem komunikacyjnym** – dostępność do sieci dróg wojewódzkich połączonych autostradą, co pozwala na wykorzystanie sieci komunikacyjnej dla dalszego rozwoju obszaru.

Reasumując analiza spójności obszaru LGD wskazuje na zasadność podejmowania dalszych działań w ramach LSR w takich obszarach jak:

- **dalszy rozwoju turystyki** i oferty czasu wolnego z towarzyszącym jej procesem **rozwoju przedsiębiorczości** z nią związanej,
- podejmowanie inicjatyw wspierających **budowanie funkcjonalnej, zintegrowanej, aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej,** w tym ze szczególną uwagą skierowaną na ludzi młodych do 25 roku życia, seniorów oraz grupę kobiet (zwracając uwagę m.in. na kobiety powracające po urlopach macierzyńskich na rynek pracy),
- rozwój infrastruktury i oferty przyczyniającej się do **podnoszenia jakości życia mieszkańców** obszaru LGD.

Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR

Opracowanie LSR dla Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA", **na każdym etapie prowadzonych prac nad LSR** przebiegało z **aktywnym udziałem lokalnej społeczności** reprezentowanej m.in. przez: sołtysów, radnych z gmin członkowskich, przedstawicieli rad sołeckich, przedstawicieli władz lokalnych i pracowników Urzędów Gmin oraz jednostek działających na terenie tych gmin (m.in. GOK), organizacji społecznych skoncentrowanych na rozwoju lokalnym, przedstawicieli OSP, KWG, klubów sportowych, organizacji społecznych i grup nieformalnych skupiających seniorów (m.in. Uniwersytet III Wieku), młodych mieszkańców LGD do 25 roku życia, przedstawicieli Zarządu i Rady Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" oraz biura LGD. Grupa osób biorących udział w działaniach partycypacyjnych była także zróżnicowana pod kątem wieku i płci uczestników (kobiety, mężczyźni, seniorzy, osoby młode – do 25 roku życia).

Począwszy od wspólnego zdefiniowania „co nas łączy", na etapie pokazania spójności obszaru LGD, przez analizę potencjałów i problemów, a dalej określania potrzeb, po wyznaczanie celów oraz formułowanie zadań, podczas prac zawsze zapewniono odpowiednie metody i techniki partycypacyjne, pozwalające na aktywne włącznie mieszkańców na każdym etapie budowy LSR. Pozwoliło to na efektywne, wspólnie prowadzone **w partnerski sposób podejmowanie decyzji na każdym etapie prac nad LSR**. Wszystkie uzyskane w procesie partycypacyjnym dane i wnioski, stosownie do ich charakteru, wykorzystano do opracowania LSR (co zapisano w poszczególnych rozdziałach LSR). W szczególności wykorzystano dane dotyczące: potrzeb i oczekiwań społecznych w zakresie rozwoju obszaru LGD, pomysłów związanych z możliwymi do realizacji projektami/zadaniami, priorytetów dla kierunków działań LGD na najbliższe lata czy grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR.

Harmonogram prowadzonych działań partycypacyjnych przedstawiał się następująco:

Tabela 3. Zestawienie zbiorcze metod angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR

Oznaczenie	Typ działań	Technika	Okres realizacji
A	Badania skierowane do mieszkańców obszaru LGD	Badanie ankietowe – technika PAPI	sierpień 2022
		Badanie ankietowe – technika CAWI	sierpień 2022
B	Badanie ankietowe i wywiady telefoniczne skierowane do instytucji, JST, podmiotów gospodarczych i organizacji pozarządowych (wszyscy z obszaru LGD)	Badanie ankietowe – technika CAWI	sierpień 2022
		Wywiad telefoniczny – technika TDI	sierpień 2022
C	Spotkanie warsztatowe służące wypracowaniu LSR	Warsztat interaktywny	10 października 2022
D	Gminne spotkania konsultacyjne w gminach członkowskich LGD	5 otwartych spotkań konsultacyjnych (po jednym spotkaniu w każdej gminie członkowskiej LGD)	19 – 21 października 2022
E	Karty projektu	Kwestionariusz w wersji on-line	sierpień – listopad 2022

		Kwestionariusz w wersji tradycyjnej/papierowej (do pobrania i złożenia w biurze LGD)	sierpień – listopad 2022
F	Konsultacje społeczne projektu LSR	Formuła on-line	maj – czerwiec 2023

Źródło: opracowanie własne.

Najważniejsze wyniki działań konsultacyjnych, które zostały wykorzystane do opracowania LSR wskazywały na zapotrzebowanie w zakresie:

- **dalszego rozwoju turystyki** i oferty czasu wolnego z towarzyszącym jej procesem **rozwoju przedsiębiorczości** z nią związanej,
- podejmowanie inicjatyw wspierających **budowanie funkcjonalnej, zintegrowanej, aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej,** w tym ze szczególną uwagą skierowaną na ludzi młodych do 25 roku życia, seniorów oraz grupę kobiet, zwłaszcza tych powracających po urlopach macierzyńskich na rynek pracy,
- rozwój infrastruktury i oferty przyczyniającej się do **podnoszenia jakości życia mieszkańców** obszaru LGD.

Ma to bezpośrednie przełożenie na sformułowanie **cele LSR (Rozdział VI).**

Warto zaznaczyć, że podejmowane działania partycypacyjne charakteryzowały się nowym dla LGD, **innowacyjnym podejściem** w zakresie:

- **technik informowania** o procesie badawczym oraz konsultacyjnych (spotkania warsztatowe i konsultacyjne w ramach opracowania LSR) – wykorzystanie na dużą skalę mediów społecznościowych do celu efektywnego dotarcia z informacją do szerokiego grona odbiorców, w tym ludzi młodych dla których te kanały są najbardziej efektywne (Facebook, Instagram), czym efektywnie udoskonalono proces upowszechniania informacji,
- skali efektywnego **połączenia technik badawczych i konsultingowych,** jakie wykorzystano dla opracowania LSR – łącznie zastosowano 8 technik badawczych i konsultingowych,
- zastosowania **triangulacji badań** zapewniającej uchwycenie szeregu zmiennych pozwalających na pogłębienie wniosków badawczych, jakie ostatecznie zbudowały LSR.

III.1 Opis metod angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR z określeniem grup docelowych, do których metody te były kierowane oraz ze wskazaniem na wyniki konsultacji, jakie zostały wykorzystane do opracowania LSR

Do poszczególnych etapów budowania LSR (analiza potrzeb i potencjałów o charakterze diagnostycznym z elementem analizy SWOT; określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania; opracowanie zasad wyboru operacji i ustalenia kryteriów wyboru; opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji), w tym w procesie konsultacji społecznych projektu dokumentu, **wykorzystano** łącznie **8 różnych technik partycypacyjnych.** Zastosowane techniki partycypacyjne:

A. Badania ankietowe skierowane do mieszkańców obszaru LGD – 3 różne techniki badawcze:

- technika badawcza: wywiad z użyciem kwestionariusza ankiety (typ: pogłębiony sondaż uliczny przeprowadzony na terenie każdej z gmin wchodzących w skład LGD) tzw. **metoda PAPI.** Zrealizowana próba badawcza objęła 324 osoby;
- technika badawcza: ankieta on-line, tzw. **metoda CAWI.** Ankieta została udostępniona na stronie www.cenoma.pl (oficjalna strona LGD), na portalach społecznościowych (Facebook, Instagram), oficjalnych stronach www wszystkich gmin członkowskich wchodzących w skład LGD i na ich portalach społecznościowych (Facebook, Instagram – jeśli takie posiadały). Techniką CAWI zebrano 140 ankiet.

W obu technikach badawczych wykorzystano identyczny kwestionariusz ankiety, dlatego wyniki z badań społecznych analizowano łącznie. Badania ankietowe PAPI i CAWI odbyły się w sierpniu 2022 roku i udział w nich brali mieszkańcy gmin Drwinia (75 osób), Rzezawa (110 osób), Szczurowa (92 osoby), Kazimierza Wielka (116 osób) oraz Koszyce (71 osób). Wśród nich: 57% stanowiły kobiety, a 41% mężczyźni, 18% stanowili ludzie poniżej 25 roku życia, a 8% osoby w wieku powyżej 65 lat.

Dodatkowo dla poszerzenia możliwości udziału w badaniu jak największej grupie mieszkańców LGD zastosowano także:

- kwestionariusz ankiety w wersji papierowej dostępnej w siedzibach Urzędów Gmin z tereny LGD dla mieszkańców (w tym pracowników urzędów) – badanie wspomagające, bez kontroli próby badawczej.

Zebrane w badaniach **opinie mieszkańców stanowią istotny element w opracowanej LSR**. Za pomocą serii badań ankietowych (3 różne techniki badawcze) możliwe było poznanie opinii mieszkańców na temat głównych zalet, ale też ograniczeń prowadzonej lokalnie polityki rozwoju w różnych dziedzinach na obszarze LGD, zidentyfikowanie ważnych lokalnych problemów, ale także potrzeb/oczekiwań w zakresie kierunków działań rozwojowych czy identyfikacji grup, które wymagają intensyfikacji wsparcia (tutaj przede wszystkim uwagę skupiono na osobach młodych do 25 roku życia). **Wyniki badań** w dużym zakresie **budują Rozdział IV,** czyli analizę potrzeb i potencjałów LSR (bezpośrednie zapisy) ale także na ich postawie wyznaczono cele LSR oraz wskazano działania do realizacji – co zapisano w **Rozdziale VI** – cele i wskaźniki. Zastosowane narzędzia badawcze zostały skonstruowane tak, aby była możliwość uchwycenia potrzeb i oczekiwań poszczególnych grup wchodzących w skład społeczności lokalnej, w zależności od wieku, płci, statusu zawodowego ankietowanych, wykształcenia czy możliwości dostępu do nowoczesnych technologii. Zastosowanie trzech rożnych technik badawczych zdecydowanie rozszerzyło możliwości dotarcia do różnych grup mieszkańców, dało równość szans w dostępnie do badania kobietom i mężczyznom, nie dyskryminując nikogo ze względu na osobiste ograniczenia. Wszystkie typy badań przeprowadzono w sierpniu 2022 r.

B. Badania ankietowe skierowane do instytucji, JST, podmiotów gospodarczych i organizacji działających na terenie LGD wsparte wywiadami telefonicznymi (TDI) – 2 różne techniki badawcze:

- technika badawcza: ankieta on-line, tzw. metoda CAWI,
- wsparta wywiadem telefonicznym (technika TDI).

Ankieta została rozesłana na aktywne adresy mailowe 25 badanych podmiotów. Dodatkowo pracownicy biura LGD rozmawiali telefonicznie z każdym podmiotem objętym badaniem w celu pogłębienia odpowiedzi uzyskanych w drodze badania metodą CAWI.

Uwzględnienie instytucji, podmiotów gospodarczych, czy JST w grupy badanych **w procesie opracowania LSR,** pozwoliło na zebranie oczekiwań głównych interesariuszy w zakresie podejmowanych działań rozwojowych na obszarze LGD oraz wskazało grupy, dla których działania te przede wszystkim powinny być dedykowane, takie jak: osoby młode do 25 roku życia, seniorzy czy kobiety, zwłaszcza młode, po urlopach macierzyńskich, chcące powrócić na rynek pracy. W ramach badań dokonano oceny dotychczasowych działań podejmowanych

w ramach LGD oraz wyrażono opinię na temat dotychczasowej współpracy z LGD, jak również zdefiniowano problemy lokalne oraz potencjały, określono priorytety i kierunki, w jakich powinny być skierowane działania podejmowane przez LGD na najbliższe lata. Ankietę CAWI wypełniło 21 przedstawicieli instytucji i organizacji. Badanie było prowadzone w sierpiniu 2022 roku. **Wnioski z badań** zostały **zawarte w Rozdziale IV oraz VI LSR.**

C. Spotkanie warsztatowe służące wypracowaniu LSR – 1 technika: warsztat.

- metoda pracy: warsztat interaktywny. Uczestnicy: 21 osób, przedstawicieli mieszkańców, organizacji pozarządowych, lokalnych przedsiębiorców oraz radnych, sołtysów i podmiotów zainteresowanych realizacją projektów współfinansowanych w ramach realizacji LSR. W grupie uczestników 2 osoby reprezentowały młodych mieszkańców LGD do 25 roku życia oraz 4 osoby będące w wieku senioralnym, reprezentowały środowisko seniorów.

Do udziału w warsztacie zaproszono szeroką reprezentację z obszaru LGD. W procesie informowania i zapraszania do udziału wykorzystano bezpośrednio Radę LGD, Urzędu Gmin wchodzących w skład LGD (wójtów, burmistrzów, pracowników urzędów), organizacje społeczne działające na terenie LGD, aktywne grupy mieszkańców i liderów lokalnych oraz sołtysów. Informacja skierowana była bezpośrednio poprzez pocztę mailową oraz telefoniczne kontakty. Dodatkowo zaproszenie do udziału w warsztatach było dostępne na stronie www LGD i mediach społecznościowych. Celem spotkania było wypracowanie założeń dla tworzonej LSR zarówno w obszarze analizy potencjałów i problemów, jakie występują na obszarze LGD (co bezpośrednio zapisano w Rozdziale IV LSR), przez identyfikację czynników budujących spójność LGD (zapisy w Rozdziale II o spójności społecznej, gospodarczej oraz środowiskowo – przestrzennej), przez formułowanie celów na przyszłość i propozycji inicjatyw, jakimi LGD powinno się zająć (zawarte w Rozdziale VI). Podnoszono też kwestie grup docelowych, które w sposób szczególny powinny zostać objęte wsparciem w ramach realizacji LSR – wskazując na kobiety, osoby młode do 25 roku życia oraz seniorów. Wspólnie dyskutowano o obszarach tematycznych PS WPR na lata 2023-2027 celem wybrania tych, na których należy się skupić przede wszystkim – czyli rozwoju gospodarczym i zatrudnieniu na obszarach wiejskich dzięki wykorzystaniu potencjału walorów turystycznych gmin LGD, stałym zwiększaniu dostępu do infrastruktury i usług na obszarze LGD czy promowaniu włączenia społecznego i integracji różnych grup społecznych. Także wspólnie oszacowano propozycje podziału funduszy/źródeł finasowania na poszczególne obszary działania LGD. Wnioski z warsztatu znalazły się w zapisie **Rozdziałów II, IV, VI oraz IX LSR.** Warsztat odbył się w dn. 07.10.2022 r. w sali widowiskowej Gminnego Centrum Kultury, Czytelnictwa i Sportu w Szczurowej, ul. Rynek 4, 32-820 Szczurowa. Moderacja warsztatu była prowadzona przez specjalistów w zakresie konsultacji społecznych.

D. Gminne spotkania konsultacyjne w gminach członkowskich LGD – 5 otwartych spotkań konsultacyjnych.

- metoda pracy – otwarte spotkania konsultacyjne prowadzone w technice pracy warsztatowej:
  - Gmina Szczurowa – 19.10.2022 r., siedziba Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA". Uczestnicy: 15 osób, w tym 4 osoby reprezentujące młodych mieszkańców LGD do 25 roku oraz 3 osoby w wieku senioralnym, reprezentujące środowisko seniorów.
  - Miasto i Gmina Kazimierza Wielka – 20.10.2022 r., siedziba Urzędu Miasta i Gminy w Kazimierzy Wielkiej. Uczestnicy: 16 osób, w tym 1 osoba reprezentująca młodych mieszkańców LGD do 25 roku oraz 4 osoby w wieku senioralnym, reprezentujące środowisko seniorów.
  - Gmina Koszyce – 20.10.2022 r., siedziba Urzędzie Miasta i Gminy w Koszycach. Uczestnicy: 13 osób, w tym 4 osoby w wieku senioralnym, reprezentujące środowisko seniorów.
  - Gmina Rzezawa – 21.10.2022 r., Gminne Centrum Kultury, Czytelnictwa i Sportu w Rzezawie. Uczestnicy: 4 osoby, w tym 2 osoby w wieku senioralnym, reprezentujące środowisko seniorów.

— Gmina Drwinia – 21.10.2022 r., Gminne Centrum Kultury i Promocji w Drwini z siedzibą w Grobli. Uczestnicy: 4 osoby.

Spotkania konsultacyjne skierowane były do przedstawicieli mieszkańców, organizacji pozarządowych, lokalnych przedsiębiorców oraz radnych, sołtysów i podmiotów zainteresowanych realizacją projektów współfinansowanych w ramach realizacji LSR z terenu gmin członkowskich. Dzięki wykorzystaniu pracy warsztatowej omówiono podczas warsztatów słabe i mocne strony oraz szanse i zagrożenia, jakie stoją przed LGD i obszarem LGD, zidentyfikowano kluczowe problemy/wyzwania poszczególnych gmin, na które LGD mogłaby odpowiedzieć, omówiono sytuację oraz kwestie problematyczne wybranych grup społecznych, takich jak np. młodzież do 25 roku życia, seniorzy, czy grupy w niekorzystnej sytuacji – kobiety. Uczestnicy spotkań wskazywali także obszary tematyczne z PS WPR na lata 2023-2027, wokół których powinny skupić się działania LGD. Rozmawiano także o podziale budżetu na planowane w ramach LSR działania (wstępne propozycje alokacji środków). Dzięki spotkaniom możliwe było poznanie wstępnych propozycji projektów/przedsięwzięć, których zamierzają się podjąć mieszkańcy w ramach działania LGD i na tej podstawie sformułować zestaw działań do realizacji w ramach LSR. Cykl spotkań konsultacyjnych, organizowanych we wszystkich gminach członkowskich LGD, poprzedziły szerokie działania informacyjne prowadzone przez przedstawicieli biura LGD. Złożyły się na nie:

- kampania plakatowa (plakaty tradycyjne rozwieszone w miejscach uczęszczanych przez mieszkańców w każdej z 5 gmin LGD),
- kampania informacyjna w mediach społecznościowych LGD (Facebook oraz Instagram) oraz na portalach społecznościowych gmin członkowskich (jeśli takowe posiadały),
- kampania informacyjna na stronie internetowej LGD oraz stronach internetowych gmin członkowskich Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA",
- bezpośrednie kontakty osobiste i telefoniczne prowadzone przez pracowników biura LGD oraz pracowników gmin członkowskich skierowane do liderów lokalnych, sołtysów, radnych oraz członków Rady i Komisji Rewizyjnej LGD „E.O.CENOMA"
- zaproszenia / informacje kierowane droga mailową bezpośrednio na adresy instytucji publicznych.

E. **Karty projektu** – kwestionariusz w wersji on-line lub do pobrania i złożenia w wersji papierowej w biurze LGD.

Opracowano i udostępniono na stronie internetowej LGD „E.O.CENOMA" formularz w wersji on-line skierowany do szerokiego grona odbiorców (mieszkańców obszaru LGD, podmiotów gospodarczych i społecznych, nieformalnych grup mieszkańców działających na terenie obszaru LGD, itp.), za pomocą którego zebrano propozycje celów oraz przedsięwzięć w formie wstępnych pomysłów na projekty i działania, które wypełniający formularz chcieliby realizować, uzyskując wsparcie finansowe z funduszy unijnych za pośrednictwem oraz przy pomocy LGD, w ramach nowego okresu programowania. Formularze pozwoliły na zebrane wiedzy o realnych potrzebach oraz możliwościach i planach lokalnych podmiotów. Dla wzmocnienia siły przekazu/dotarcia link do formularza karty projektu został udostępniony w mediach społecznościowych LGD (Facebook, Instagram), był też dostępny w wersji papierowej w siedzibie LGD. Karty projektu zbierano do 30.11.2022 r.

F. **Konsultacje społeczne projektu LSR** – konsultacje w formule on-line.

Domknięciem działań partycypacyjnych towarzyszących przygotowaniu LSR były konsultacje społeczne projektu LSR – projekt Strategii zamieszczono na stronie internetowej LGD razem z formularzem online, poprzez który można było zgłosić swoje uwagi oraz pomysły do dokumentu. Konsultacje społeczne przeprowadzono w maju 2023 r.

III.2 Działania planowane w zakresie utrzymania zaangażowania i informowania społeczności lokalnej, mobilizacji interesariuszy oraz wzmocnienia partnerskiej współpracy na etapie wdrażania LSR

W celu podtrzymania zaangażowania lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR planowane są:

— okresowe spotkania w gminach członkowskich, w ramach których uczestnicy spotkań (aktywni na etapie tworzenia LSR) będą informowani na temat bieżącej realizacji LSR oraz przyszłych kroków wdrożeniowych LSR, dzięki czemu uczestnicy spotkań aktywnie włączą się we wdrożenie LSR, będą mieli możliwość walidacji wdrażania LSR poprzez np. ankiety cząstkowe z procesu wdrażania, a efektem będą raporty z tych spotkań.

W przyszłości LGD będzie mobilizować biernych dotychczas interesariuszy poprzez:

— powszechną, wielokanałową promocję – prezentowanie dobrych praktyk zrealizowanych w ramach LGD projektów poprzez takie kanały jak: strony www LGD i gmin, organizacji pozarządowych z terenu LGD;
— udział LGD w wydarzeniach kulturalnych i uroczystościach gminnych – pokazywanie przykładów dobrych praktyk zrealizowanych za sprawą LGD,
— promowanie działalności aktualnej i przyszłej LGD poprzez m.in. promowanie idei LEADER, itp. – wykorzystywanie takich kanałów jak: strona www LGD, media społecznościowe (FB, Instagram), YouTube – filmy z realizacji, aplikacja „Slow life Slow Ride" jako platforma do zamieszczania informacji. Spójny system promocyjno – informacyjny z wykorzystaniem **innowacyjnych źródeł przekazu wzmacniających przekaz**, także do takich grup jak **ludzie młodzi do 25 roku życia**;
— foldery, ulotki, albumy, materiały promocyjne, plakaty informacje;
— organizację i przeprowadzanie konkursów lokalnych;
— prowadzenie dofinasowania konkursów gminnych – np. w szkołach;
— informowanie/pokazywanie na stronach organizacji społecznych z terenu LGD informacji o działania podejmowanych przez LGD.

— prowadzenie naborów fiszek z pomysłami (poprzez zamieszczony na stronie internetowej stowarzyszenia – formularza online)

Dodatkowo konieczne jest dostosowanie dróg komunikacji tak, aby nie wykluczyć żadnej z potencjalnych grup/środowisk lokalnych, w tym np. osób mających problemy z przemieszczaniem się (np. seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami) lub ograniczenia czasowe (rodzice małych dzieci, młode kobiety – matki). Dlatego możliwe jest dodatkowe rozszerzenie wskazanych powyżej typów działań o kontakt zdalny przy użyciu popularnych komunikatorów lub platform.

W ramach wzmocnienia partnerskiej współpracy członków LGD wprowadzona zostanie możliwość zgłaszania inicjatyw projektowych do Zarządu przez członków LGD przygotowanych przez przedstawicieli wszystkich gmin członkowskich jednocześnie lub przedstawicieli przynajmniej trzech grup społecznych łącznie. W ten sposób zachęci to członków LGD do ciągłej współpracy, która będzie miała realny wymiar w postaci przygotowanych i zrealizowanych projektów, których efekty będą odczuwalne dla szerokiego grona członków LGD i miały zasięg wykraczający poza obszar jednej gminy. Ponadto w ramach wewnętrznego dialogu i kooperacji oraz **animowania podmiotów z obszaru objętego LSR do współpracy z innymi podmiotami**, spośród członków stowarzyszenia, będą tworzone zespoły doradcze, powoływane przez Walne Zgromadzenie, mające na celu **pogłębienie partnerstwa** współpracy oraz zwiększony udział w procesie podejmowania decyzji, kierunków realizowanych działań i procesów animacyjnych. Rozwiązania te wpłyną na spójność wewnętrzną, zwiększenie roli Lokalnej Grupy Działania w komunikacji z lokalną społecznością poprzez ich reprezentantów oraz stworzeniu przestrzeni społecznej dla aktywnego wdrażania lokalnych potrzeb. Poza tym forma tworzenia

zespołów doradczych wśród członków, którzy w dużej mierze reprezentują podmioty społeczne, przyczyni się do rozwinięcia między nimi współpracy i zainteresowania wdrażaniem operacji czy projektów w partnerstwie, które stanowią jedne z działań w ramach strategii. Członkowie LGD stanowią podstawę partnerstwa lokalnego na obszarze działania, są to szczególnie osoby będące członkami innych stowarzyszeń, organizacji czy instytucji publicznych, grup nieformalnych, które mają również duży wpływ na wzmocnienie współpracy pomiędzy tymi podmiotami a LGD. Wprowadzone działania wpłyną na relację między członkami LGD poprzez skuteczną komunikację i pogłębione partnerstwo.

Zarówno na etapie tworzenia, jak i realizacji LSR, czyli w ramach podejmowanych działań/realizowanych przedsięwzięć założono **uwzględnienie zasad horyzontalnych określonych w art. 9 rozporządzenia 2021/1060 Parlamentu Europejskiego**, w tym:

- poszanowania praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej;
- zasady równości kobiet i mężczyzn;
- zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE oraz uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyń poważnych szkód".

Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR

IV.1 Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru LSR wraz z ich uzasadnieniem

Analiza potencjałów i potrzeb rozwojowych obszaru LGD została opracowana w oparciu o:

- przegląd dostępnych danych statystycznych pochodzących z **oficjalnej statystyki BDL GUS**,
- wniosków wypracowanych na etapie opracowania LSR w szerokim **procesie działań partycypacyjnych**: badań społecznych (badania PAPI – badania terenowe typu sondażowego z kwestionariuszem ankiety, badań CAWI – ankieta on-line skierowana do mieszkańców LGD oraz badań CAWI – ankieta on-line skierowana do instytucji działających na obszarze LGD), warsztatów strategicznych, spotkań konsultacyjnych w gminach LGD, wywiadów z liderami lokalnymi (opisanych szczegółowo w Rozdziale III).

W przeprowadzonej analizie sytuacja w gminach członkowskich LGD została porównana do średnich dla województw małopolskiego i świętokrzyskiego oraz danych krajowych. W celach porównawczych zestawiano najczęściej dane dla 2015 i 2021 roku, aby zobrazować dynamikę zmian i kierunki rozwoju wybranych obszarów funkcjonowania społeczności lokalnych.

UKŁAD OSADNICZY

LGD tworzy 5 gmin – Drwinia, Kazimierza Wielka, Koszyce, Rzezawa, Szczurowa. Większość z nich znajduje się na terenie województwa małopolskiego, jedynie Kazimierza Wielka położona jest w granicach województwa świętokrzyskiego. Są to głównie gminy wiejskie, które składają się z sołectw/wsi: Drwinia (13 sołectw), Rzezawa (11), Szczurowa (21) oraz dwie gminy miejsko-wiejskie – Koszyce (18 sołectw i 1 miasto) i Kazimierza Wielka (42 sołectwa i 1 miasto). W sołectwach gmin członkowskich wprowadzane są Plany Odnowy Miejscowości. Gminy obszaru LGD cechują się typowym osadnictwem wiejskim wkomponowanym w krajobraz rolniczy, często koncentrującym się wzdłuż dróg. W przypadku podstawowej infrastruktury technicznej sytuacja gmin nie wypada zbytnio korzystnie porównując do Polski czy województw małopolskiego i świętokrzyskiego. Odsetek korzystających z instalacji wodociągowej w ogóle ludności (76%) jest zdecydowanie niższy niż w jednostkach porównawczych (Polska 92,4%, małopolskie 82,1%, świętokrzyskie 91,7%), podobnie dla instalacji kanalizacyjnej – 44,5% i gazowej – 40,4% (Polska kolejno 71,9%, 54,8%).

DEMOGRAFIA

Obszar LGD charakteryzuję się **niekorzystną sytuacją demograficzną**. Na terenie całego obszaru NGD „E.O.CENOMA" w 2021 roku ubyło 3,11% mieszkańców względem roku 2015. Jest to zdecydowany problem, który występuje nie tylko w obszarze LGD, ale także w innych mniejszych ośrodkach w Polsce. Najwięcej mieszkańców ubyło w Gminie Kazimierza Wielka (-6,06%) – jedynie w Gminie Rzezawa (2,25%) w analizowanym okresie zaobserwowano przyrost liczby mieszkańców. **Spadek liczby ludności** w obszarze jest obserwowany już od wielu lat. Objawia się to przede wszystkim w ujemnym (-5,29% w 2021 r.) przyroście naturalnym ludności (różnica między liczbą urodzeń żywych i zgonów) – co powoduje tak zwany **ubytek naturalny.** Wartości te są niepokojące, ponieważ przewyższają średnią krajową (-4,95%) i średnią województwa małopolskiego (2,17%). Kolejnym aspektem negatywnie wpływającym na sytuację demograficzną jest **ujemne saldo migracji** (-1,08%) na terenach LGD, co świadczy o odpływie mieszkańców poza obszary gmin. **Najczęściej migrują ludzie młodzi**, dlatego wyludnianie się obszaru jest istotną kwestią, o znaczeniu strategicznym dla obszaru. Pomimo, że najliczniejszą grupą wiekową są osoby młode w wieku 25-49 lat, duży odsetek stanowią osoby w przedziale wieku 60-69 lat. Powyżej 65 roku życia istnieje znaczna przewaga kobiet nad mężczyznami, co jest ogólnym trendem w strukturach wiekowych. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku na terenie LGD,

prezentuje się na poziomie porównywalnym do średniej dla Polski, jednak gorszym niż dla województwa małopolskiego. Podział społeczeństwa na grupy ekonomiczne w gminach LGD jest następujący: 18,1% – w wieku przedprodukcyjnym, 59,8% – w wieku produkcyjnym, 22,1% – w wieku poprodukcyjnym. **Udział ludności w wieku poprodukcyjnym przewyższa udział ludności w wieku przedprodukcyjnym.** Na terenie LGD postępuje **starzenie się społeczeństwa,** jest to trend występujący nie tylko w gminach członkowskich, ale także w całym kraju. Wobec tego decyzją strategiczną powinien zostać objęty **temat seniorów** w LGD. Badania jakościowe oraz obserwacje lokalne (prowadzone w ramach prac nad LSR) wyraźnie różnicują grupę seniorów z obszaru LGD wg typów zachowań oraz potrzeb. Pierwsza grupa to seniorzy aktywni – wśród ich potrzeb znajdują się rozbudowanie oferty czasu wolnego, utrzymywania aktywności społecznej poprzez spotkania, imprezy, warsztaty, utworzenie miejsc spotkań sąsiedzkich, dostępność do klubów seniora i uniwersytetów III wieku, dbanie o ich sprawność psycho-fizyczną, itp. Do drugiej grupy można zaliczyć seniorów nisko-aktywnych/nieaktywnych, czyli osoby, które m.in. z powodów zdrowotnych, niesprzyjającej sytuacji rodzinnej czy niedostosowania infrastruktury (barier architektonicznych i przestrzennych – zakres: **dostępność**) zostały „uwięzione" w domach. Osoby takie potrzebują innego rodzaju usług, do których zaliczają się przede wszystkim usługi opiekuńcze, medyczne czy rehabilitacyjne. Powszechnie dostrzegalnym i artykułowanym (w badaniach czy warsztatach prowadzonych w ramach opracowania LSR) dla grupy seniorów jest problem nieprzystosowania gmin dla starszych osób mających problemy z poruszaniem się pod względem transportowym – brak dobrze funkcjonujących połączeń autobusowych, ale także pod względem **dostępnościowym** – niedostosowanie budynków i przestrzeni do ich potrzeb.

Tabela 4. Przyrost naturalny (relacja urodzenia-zgony) oraz saldo ruchu wędrówkowego (relacja zameldowania-wymeldowania) obszaru NGD „E.O.CENOMA" na tle porównanych jednostek terytorialnych w 2021 roku

Jednostka samorządu terytorialnego	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Saldo migracji na 1000 ludności
Polska	-4,95	0,1
Woj. małopolskie	-2,17	1,4
Woj. świętokrzyskie	-8,12	-2,0
Gmina Drwinia	-4,63	2,6
Gmina Rzezawa	-0,53	1,9
Gmina Szczurowa	-7,00	-2,6
Gmina Koszyce	-6,39	-7,0
Gmina Kazimierza Wielka	-7,92	-0,3
Razem „E.O.CENOMA"	**-5,29**	**-1,08**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 5. Udział ludności (%) według ekonomicznych grup wieku na obszarze NGD „E.O.CENOMA" na tle porównywanych jednostek terytorialnych w 2021 roku

Jednostka samorządu terytorialnego	Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej)	Ludność w wieku produkcyjnym	Ludność w wieku poprodukcyjnym
Polska	18,4	59,1	22,5
Woj. małopolskie	19,3	60,0	20,7
Woj. świętokrzyskie	17,0	58,0	25,0
Gmina Drwinia	19,6	57,8	22,6
Gmina Rzezawa	21,4	61,2	17,4
Gmina Szczurowa	18,4	60,6	21,1
Gmina Koszyce	15,8	60,2	24,0
Gmina Kazimierza Wielka	15,6	59,1	25,3
Razem „E.O.CENOMA"	18,2	59,8	22,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Problemy:

- Ciągły ubytek mieszkańców – zarówno mniej urodzeń, jak i odpływ mieszkańców poza obszar LGD w tym niepokojący, stały trend odpływu ludzi młodych. Ludzie młodzi świadczą o dynamice danego obszaru, mają pomysły, podejmują aktywności na różnego rodzaju polach działalności, stanowią potencjał rozwojowy, dlatego ważne jest, aby w jak największym stopniu zatrzymać młode osoby na tym obszarze m.in. oferując im możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego, zapewniać komfort zamieszkiwania, kształtować przestrzeń w sposób sprzyjający budowaniu realizacji społecznych i realizacji własnych pasji i zainteresowań zarówno kulturalnych jak i rekreacyjno – sportowych.
- Starzenie się społeczeństwa – potrzeba zmian w kontekście dostosowania nowych usług do rosnącej liczby osób w wieku poprodukcyjnym (seniorów).
- Stale niewystarczające wprowadzenie rozwiązań z zakresu dostępności (zalecenia ustawy o zapewnieniu dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami z 19.07.2019 r.).

CHARAKTERYSTYKA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI / GOSPODARKI

W 2021 roku na obszarze LGD działało 3604 podmiotów gospodarczych. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na przestrzeni lat 2015-2021 systematycznie rosła, a w porównaniu z 2015 r. odnotowano wzrost na poziomie 27%. Stanowi to duży potencjał rozwojowy obszaru, ważne jest **utrzymanie rosnącego trendu w zakresie zakładania nowych przedsiębiorstw** i skupienie się na udzielaniu wsparcia kreującego i wspierającego różnego typu nowe jak i działające już inicjatywy gospodarcze. Szczególnie, że poziom przedsiębiorczości (stosunek liczby przedsiębiorstw do liczby osób w wieku produkcyjnym) wzrasta i w 2015 r. wskaźnik wyniósł 0,091 punktów, a w 2021 było to już 0,126 punktów. Mimo to nadal gminy z obszaru LGD cechują się znacznie **niższym poziomem wskaźnika przedsiębiorczości** (759) **niż przeciętnie w Polsce** (1276), **czy w województwie małopolskim** (1298) **i świętokrzyskim** (1044). **Struktura wielkościowa** podmiotów gospodarczych jest całkowicie **zdominowana przez podmioty zatrudniające do 9 osób** (96% podmiotów), co jest również cechą charakterystyczną województw i Polski. W żadnej z gmin LGD nie funkcjonuje przedsiębiorstwo zatrudniające więcej niż 250 mieszkańców. Istniejące podmioty to głównie przedsiębiorstwa działające w sektorze działalności usługowej (62%), następnie przemysłem i budownictwem zajmuje się 35% podmiotów. Zauważalne są pewnie odstępstwa w porównaniu do średniej krajowej – **teren LGD cechuje się znacznie** niższym **niż średnio w Polsce udziałem** sektora usługowego (76%) i **wyższym sektora przemysłu**

i budownictwa (23%). Wśród podmiotów gospodarczych według sekcji PKD na obszarze LGD można wyróżnić dwie sekcje, które znacząco dominują: sekcja F – budownictwo (908) oraz sekcja G – handel hurtowy i detaliczny (684). Łącznie stanowią one około 44% wszystkich podmiotów. Podmioty o działalności skupiającej się na budownictwie często świadczą swoje usługi w innych gminach i większych ośrodkach poza obszarem LGD. Przewaga dwóch sekcji nad pozostałymi w ogóle przedsiębiorstw pokazuje **słabość zróżnicowania ofert pracy w gminach członkowskich** i w znaczny sposób przyczynia się do konieczności dojazdów pracowników do większych miast z bogatszym rynkiem pracy, a nawet do odpływu mieszkańców poza obszar LGD. Warto zatem przyjrzeć się szerzej temu zagadnieniu i skierować odpowiednie działania, które zwiększą dostępność do różnorodnych miejsc pracy na terenie LGD.

Najmniejszy udział (3%) zajmowało rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, jednak jest to wartość wyższa niż dla Polski i województw (po 1%), w których zlokalizowane są gminy. Działalność rolnicza ma jednak znaczenie dla obszaru LGD – w kilku gminach uprawiane są warzywa, co stwarza możliwość zatrudnienia sezonowego w rolnictwie przy produkcji i zbieraniu warzyw. **Udział rolnictwa nabiera jednak coraz mniejszego znaczenia kosztem podejmowania działań skierowanych ku rozwojowi turystyki.** Wygaszanie rolnictwa może doprowadzić do powstawania problemów związanych z brakiem kwalifikacji i umiejętności pracowników do podejmowania innej pracy zarobkowej. Osoby pracujące do tej pory w rolnictwie mogą mieć trudności z szybkim przekwalifikowaniem się, elastycznością decyzji czy postawą przedsiębiorczą. Tym samym zasadne jest skupienie się na podnoszeniu kwalifikacji mieszkańców z obszaru LGD i aktywizację zawodową społeczności lokalnej. Konieczne jest wypełnienie luki powstałej w wyniku powolnego odchodzenia od rolnictwa poprzez **wzmacnianie innych działalności, np. turystycznej i budowaniu wokół tego potrzebnej infrastruktury – usługowej, gastronomicznej, noclegowej**.

Rycina 3. Liczba podmiotów gospodarczych państwowych i prywatnych wpisanych do rejestru REGON dla NGD „E.O.CENOMA" w latach 2015-2021

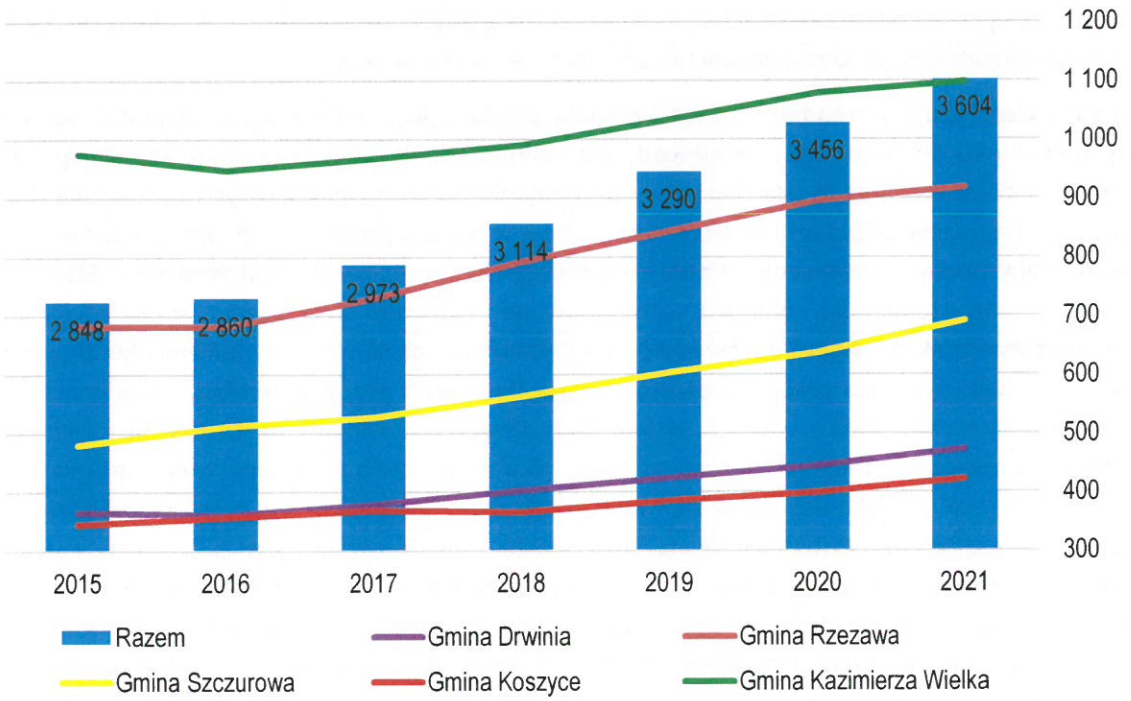

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Potencjały:

- Rosnąca liczba podmiotów gospodarczych oraz rosnący poziom przedsiębiorczości.
- Wypełnienie pustki powstałej w wyniku wygaszania działalności rolniczej – potencjał do rozwoju turystyki i infrastruktury towarzyszącej.

Problemy:

- Dominacja mikroprzedsiębiorstw – niewielka liczba miejsc pracy, czyli niska chłonność lokalnego rynku pracy.
- Stale niski wskaźnik przedsiębiorczości w porównaniu do średniej Polski.
- Dominacja jednej branży – budowlanej (zawężenie rynku pracy m.in. dla kobiet, które w branży budowlanej stanowią niski odsetek pracujących).
- Niski udział rolnictwa w strukturze podmiotów gospodarczych pomimo stale jeszcze znaczącego udziału rolnictwa na terenie LGD.

RYNEK PRACY

Szacunkowa **stopa bezrobocia na obszarze LGD wynosiła 4,9%** (www.polskawliczbach.pl/). Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na terenie gmin, wchodzących w skład LGD, z roku na rok systematycznie spada. Jedynie wyjątek stanowi spowodowany pandemią COVID-19 rok 2020, podczas którego nastąpił wyraźny, nagły skok liczby bezrobotnych. W 2021 roku wskaźnik zaczął ponownie spadać, a więc trend ten można ocenić jako stały i pozytywny oraz powszechny (dotyczy nie tylko obszaru LGD, ale całego kraju). Bezrobocie jest zjawiskiem naturalnym, występuje wszędzie i zawsze znajdą się osoby, które nie będą chciały podjąć zatrudnienia z różnych powodów, nie oznacza to jednak, iż należy zjawisko to pozostawić bez kontroli. Czynnikiem hamującym istniejący rynek pracy obszaru LGD jest brak lokalnych, dużych przedsiębiorstw/zakładów pracy, a w związku z tym występowanie **niewielkiej podaży miejsc pracy w obszarze pozarolniczym i budowlanym**. To wymusza na mieszkańcach konieczność podejmowania **migracji zarobkowej** (także dziennej m.in. Bochnia, Tarnów, Kraków) do większych ośrodków z chłonniejszym rynkiem pracy oferującym zatrudnienie w szerokim wachlarzu kompetencji i kwalifikacji.

Wskaźnik osób pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LGD (166) jest **zdecydowanie niższy** w stosunku do kraju (438) i województwa małopolskiego (423) oraz świętokrzyskiego (345). Ponad dwukrotnie niższa liczba osób pracujących w porównaniu do wartości krajowych uwidacznia duży problem występujący na terenie LGD. Pomimo istnienia zasobów w postaci potencjalnych pracowników – siły roboczej, która mogłaby podjąć zatrudnienie, liczba osób rzeczywiście pracujących jest niewielka. Stanowić to może potencjalne zagrożenie dla obszaru spowodowane zarówno czynnikami społecznymi takimi jak: prawdopodobny brak motywacji/gotowości do podjęcia pracy, jak również czynnikami ekonomicznymi, takimi jak słabość lokalnego rynku pracy – **niewystarczająca ilość ofert pracy na miejscu** (w gminach LGD), miejsc pracy na zróżnicowanych stanowiskach, w tym także dających możliwość m.in. rozwoju kariery zawodowej, **zwłaszcza dla młodzieży**, młodych dorosłych (do 25 roku życia) i osób z wyższym wykształceniem. Skutkuje to procesem migracji zarobkowej. Tym alarmującym problemem należy się zająć wzmacniając aktywność zawodową mieszkańców. Potencjałem, na który warto zwrócić uwagę, jest zauważalny coroczny spadek udziału kobiet w bezrobociu ogólnym, mimo wciąż niewielkiego przeważania względem mężczyzn (w 2021 – 52%). Także stosunek bezrobotnych kobiet do pracujących kobiet (4,2%) jest niższy w porównaniu do kraju (4,6%) i średniej województwa świętokrzyskiego (6,2%). Kobiety zamieszkałe na terenie LGD zatem coraz chętniej podejmują zatrudnienie, co jest czynnikiem pozytywnym, jednak warto zwrócić uwagę na charakter lokalnego rynku pracy zdominowanego przez branżę budowlaną, wspierając działania zmierzające do dywersyfikacji branż i rodzajów pracy, jaka na obszarze LGD może być podejmowana, w tym kształcenie postaw przedsiębiorczych i wspieranie nowych działalności gospodarczych podejmowanych także poza sektorem budownictwa. Przy podejmowanych **działaniach o charakterze aktywizacji zawodowej** (m.in. szkolenia,

warsztaty, itp.) warto **szczególną uwagę** skupić nie tylko **na kobietach**, ale dokładniej na grupie kobiet po okresie macierzyństwa, które warto, aby powróciły na rynek pracy. Powroty te w tej grupie na obszarze LGD są utrudnione z uwagi na niską chłonność lokalnego rynku pracy, **dominację branży budowlanej** (ograniczenia w zatrudnianiu kobiet – **problem szeroko rozumianej nierówności szans kobiet i mężczyzn**), braki w kwalifikacjach zawodowych u samych kobiet czy także występujące u nich obawy o charakterze psychologicznym (niski poziom motywacji, obawa przed zmianą, itp.) przed wejściem na rynek pracy. Z uwagi na konieczność – po wejściu na rynek pracy – godzenia życia rodzinnego (opieka nad dziećmi) z życiem zawodowym, kobiety z tej grupy poszukują pracy na obszarze LGD, naturalnie eliminując potencjalne oferty na zewnętrznych rynkach pracy wymuszających konieczność codziennych długich dojazdów do pracy. Niższy jest także stosunek bezrobotnych mężczyzn do pracujących mężczyzn (3,1%) w porównaniu do kraju (3,5%) i średniej województwa świętokrzyskiego (4,9%).

W kontekście analizy potencjałów rozwojowych obszaru LGD cennym jest **powszechny głos mieszkańców gmin LGD**, wyrażony m.in. w badaniach społecznych (metody badawcze: PAPI i CAWI) – na pytanie dotyczące różnych aspektów życia respondenci w przyjętej w badaniu pięciostopniowej skali (gdzie 1 oznaczało zdecydowaną niezgodę, a 5 zdecydowaną zgodę z zadanym stwierdzeniem) najsłabiej ocenili swoje miejsce zamieszkania w aspektach uczenia się i rozwoju osobistego (3,14) oraz pracy i prowadzenia działalności gospodarczej (3,22). Stosunkowo niska ocena tych aspektów przez mieszkańców wiąże się m.in. z koniecznością migracji zarobkowych. Można to interpretować jako potencjalne wskazanie potrzeby intensyfikacji działań lokalnych prowadzonych na tym polu. Niemniej jednak wskaźnik wysokich odpowiedzi otrzymało zdanie „miejscowość, w której żyję to dobre miejsce do mieszkania" (4,07), co pokazuje, że przy dobrze rozwiniętym rynku pracy ankietowani chętnie pozostaliby na terenie gmin członkowskich LGD prowadząc tutaj zarówno życie osobiste jak i zawodowe. Kwestie **lokalnego rynku pracy znalazły się także wśród słabych stron** wskazywanych przez ankietowanych. Nieatrakcyjny rynek pracy na obszarze LGD jest najczęściej wskazywaną odpowiedzią przez ankietowanych mieszkańców (62% wszystkich wskazań). Rynek pracy (2,95) znalazł się również na ostatnim miejscu według respondentów, jeśli chodzi o ocenę zadowolenia mieszkańców z różnych obszarów działalności/aktywności dostępnych na terenie LGD w oparciu o skalę 1-5, gdzie 1 oznaczało wysokie niezadowolenie, a 5 wysokie zadowolenie. W tej samej skali nisko w hierarchii ulokowano także warunki dla przedsiębiorczości (3,23). W uzasadnieniu dla słabości lokalnego rynku pracy mieszkańcy wskazali m.in.: niskie lub zaniżone płace, brak miejsc pracy, brak perspektyw awansu, brak możliwości rozwoju, brak dużych zakładów pracy, trudności w znalezieniu pracy w wyuczonym zawodzie. Uzasadniając niski poziom warunków dla przedsiębiorczości badani wskazali: brak perspektyw, w wielu przedsiębiorstwach nie rozwija się zasobów ludzkich poprzez np. szkolenia, brak możliwości rozwoju zawodowego, duże koszty utrzymania i prowadzenia własnej działalności. Należy zauważyć, że nie tylko dane zastane (BDL/GUS), ale także osoby, które na co dzień żyją na tym obszarze – mieszkańcy LGD, zgodnie wyszczególniają problemy lokalnego rynku pracy i tym samym potrzebę podjęcia działań w kierunku jego rozwoju. W badaniu społecznym przedstawiciele lokalnych instytucji oraz mieszkańcy mieli możliwość także wybrania inicjatyw, którymi powinna zająć się Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA" i to właśnie tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, powstawanie nowych miejsc pracy i zwiększanie aktywności gospodarczej (np. aktywizacja zawodowa, podnoszenie kwalifikacji mieszkańców, w tym szkolenia z zakresu zakładania własnej działalności gospodarczej, działanie na rzecz wsparcia postaw przedsiębiorczych, dywersyfikacja zatrudnienia) otrzymało najwięcej wskazań (66%).

Rycina 4. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na terenie NGD „E.O.CENOMA" w latach 2015-2021

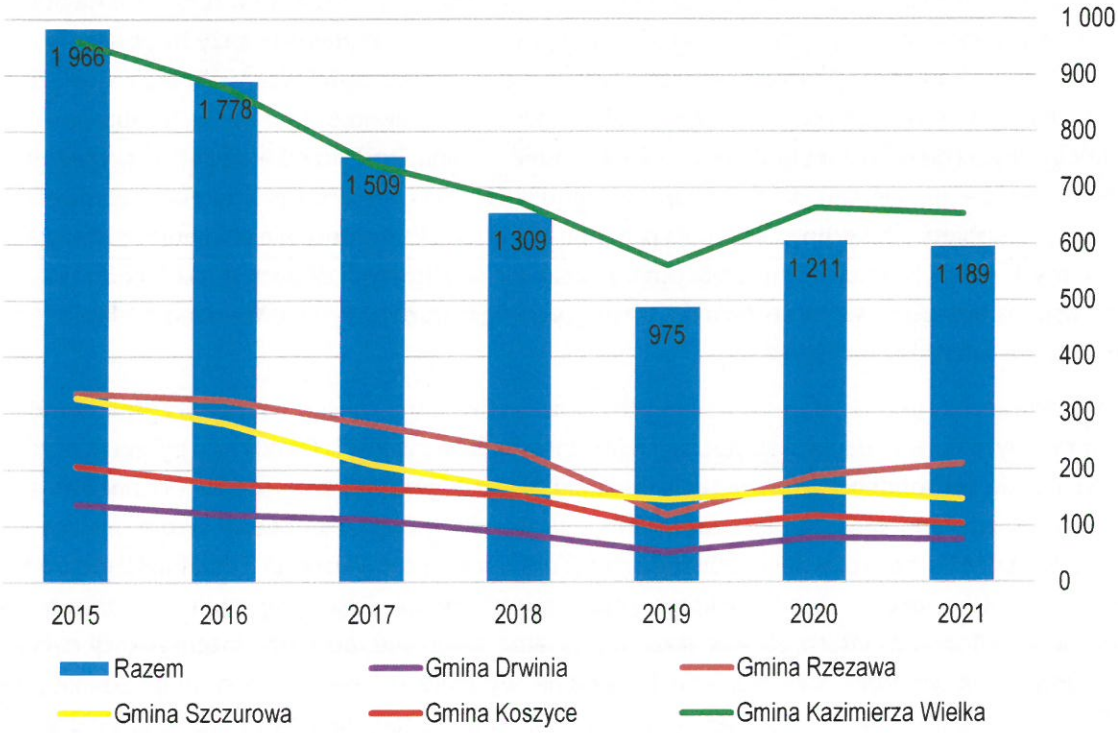

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rycina 5. Udział (%) kobiet w bezrobociu zarejestrowanym na terenie NGD „E.O.CENOMA" w latach 2018-2021

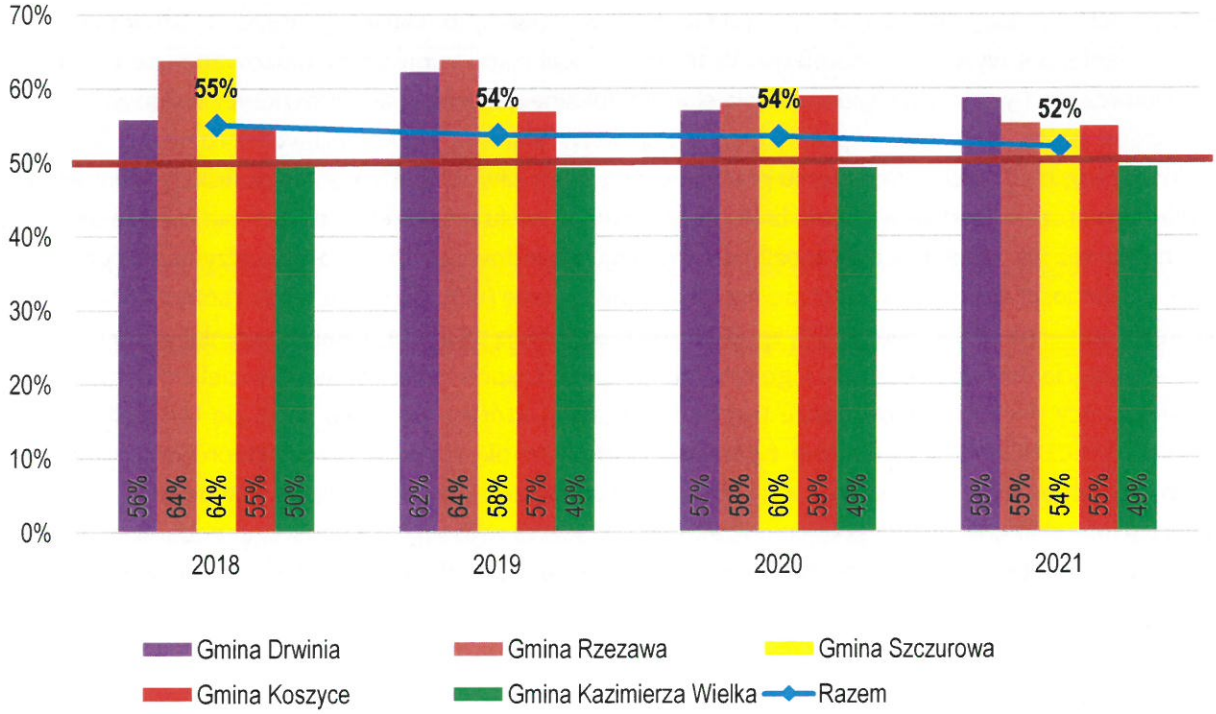

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Potencjały:

- Dostępne zasoby kadrowe – niska liczba osób pracujących w wieku produkcyjnym → potencjalni pracownicy, siła robocza po pojawieniu się nowych miejsc pracy, zasób ludzki – ręce do pracy.
- Zwiększająca się liczba kobiet aktywnych zawodowo.
- Malejąca liczba osób bezrobotnych.

Problemy:

- Niska liczba osób pracujących w wieku produkcyjnym → zagrożenie – brak chęci, gotowości do podjęcia pracy, niska skłonność do pracowania.
- Niska aktywność zawodowa kobiet po okresie macierzyństwa – potrzeba aktywizacji tej grupy.
- Słabość lokalnego rynku pracy przejawiająca się niewystarczającą ilością ofert pracy na miejscu (w gminach LGD), miejsc pracy na zróżnicowanych stanowiskach, w tym także dających możliwość m.in. rozwoju kariery zawodowej, zwłaszcza dla młodzieży, młodych dorosłych (do 25 roku życia) i osób z wyższym wykształceniem.

PROBLEMY I POTENCJAŁY SPOŁECZNE

Analizując problemy społeczne występujące wewnątrz obszaru LGD warto zwrócić uwagę na kilka różnorodnych kwestii. Jest to przede wszystkim **wyższy** niż dla kraju (373) i województwa małopolskiego (336) **wskaźnik ludności korzystającej ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej** (462) na 10 000 mieszkańców. Co prawda notowany jest spadek odsetka osób korzystających z tych świadczeń w latach 2015-2020 (z 808 na 462), jednak jednocześnie analogiczny spadek odnotowano w całej Polsce. Podobna sytuacja występuje przy liczbie **rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci**. Obserwuje się znaczny spadek liczby rodzin pobierających zasiłek w przeliczeniu na 10 000 osób w latach 2015-2020 (z 358 na 231), niemniej jednak w dalszym ciągu **wartości przewyższają średnią dla województwa małopolskiego** (202), **świętokrzyskiego** (231) **oraz kraju** (179). Zdecydowanie na plus trzeba zaliczyć fakt malejącej liczby osób pobierających różne świadczenia, a uwagę w podejmowanych działaniach należy skupić na wciąż **wysokim odsetku korzystających ze świadczeń społecznych**. Wskazuje to na potencjalne problemy u części mieszkańców LGD, takie jak bezradność zawodowa i społeczna, niewydolność opiekuńczo – wychowawcza, czy także uzależnienie życia od świadczeń społecznych i niechęć do podejmowania pracy zarobkowej.

W kwestiach **dostępu do opieki zdrowotnej** teren LGD wypada **bardzo niekorzystnie** – 3,5 przychodni na 10 000 mieszkańców, przy średniej 5,6 przychodni dla kraju, a także 5,8 dla średniej województw małopolskiego i 5,2 świętokrzyskiego. Co więcej na przestrzeni lat 2015 i 2021 doszło do spadku liczby przychodni, podczas gdy w kraju i województwach dostępność wzrastała. Ochrona zdrowia znalazła się także jako jedna z dziedzin najniżej ocenianych przez mieszkańców (3,20), a wśród argumentów uzasadniających ten stan rzeczy wyszczególniano: małą ilość specjalistów, długie kolejki do lekarza, czy niską jakość opieki zdrowotnej. Biorąc po uwagę zwiększający się odsetek osób w wieku senioralnym, w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru LGD i towarzyszące temu trendowi wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze, rehabilitacyjne i medyczne, problem niskiej dostępności do opieki zdrowotnej tym bardziej staje się problemem kluczowym i koniecznym po podjęcia/rozwiązania w najbliższych latach.

Dostęp do edukacji formalnej na terenie gmin LGD zapewniony jest poprzez **dostęp do opieki przedszkolnej,** w każdej gminie zlokalizowane jest przedszkole (BDL – 23 przedszkola). Dostęp do **edukacji na poziomie podstawowym** na obszarze LGD realizowany jest we wszystkich gminach (BDL – 27 szkół). **Edukacja na poziomie średnim** jest również dostępna na poziomie LGD (Kazimierza Wielka, Szczurowa), jednak realizowana jest przede wszystkim w takich ośrodkach jak Bochnia czy Tarnów, czyli **poza obszarem LGD**. Bezpośredni wpływ na brak wykształconych na terenie LGD silnych lokalnych ośrodków edukacyjnych ma skala ludnościowa

pięciu gmin wchodzących w skład LGD. Tym samym zjawisko dojazdów ludzi młodych w celach edukacyjnych do większych ośrodków poza teren LGD jest zjawiskiem o trwałym charakterze.

Dostęp do ośrodków kultury to **mocny potencjał obszaru LGD**. Według statystyk w gminach należących do LGD liczba ośrodków kultury (3,2 ośrodków na 10 000 mieszkańców) w porównaniu do średniej krajowej (1,0) oraz średnich dla województw małopolskiego (1,3) i świętokrzyskiego (0,9) jest zdecydowanie wyższa. Największy wskaźnik występuje w gminie Rzezawa 10,6. To właśnie **tożsamość lokalna,** tradycje muzyczne powodują, że **instytucje kulturalne mają ogromne znaczenie na tym obszarze.** Działają tu także liczne zespoły muzyczne, orkiestry, a ważnym elementem kulturalnym są również stroje ludowe, ukazujące mocne przywiązanie mieszkańców LGD do tradycji i jej dalszego kontynowania i promowania. Nie bez znaczenia jest także rozwijana od lat **współpraca** na polu szeroko rozumianej kultury **różnych podmiotów publicznych, społecznych, grup mieszkańców.**

W toku działań partycypacyjnych, podjętych **na etapie tworzenia LSR** (m.in. spotkania warsztatowe), zwracano uwagę na problemy sektora społecznego. **Wskazywano** m.in. na stale **niewystarczające do potrzeb zaplecze kadrowego i organizacyjne** dla kreowania życia społecznego na obszarze LGD. Ważnym problemem pozostają też **braki wiedzy i umiejętności** (NGO-s, grupy mieszkańców, liderzy lokalni) w przygotowywaniu wniosków **na pozyskanie środków** z różnych funduszy, wspierających oddolne inicjatywy kulturalne, społeczne czy sąsiedzkie. Większość przedstawicieli organizacji pozarządowych, czy grup mieszkańców działających na terenie LGD, w pracach nad LSR (m.in. spotkania warsztatowe) zgłaszało, że nie ma wiedzy, gdzie można pozyskać wsparcie finansowe na działania przez nie podejmowane oraz nie wie jak, po pozyskaniu takich funduszy, poprawnie realizować przedsięwzięcia i je rozliczać. Problem stanowi także kwestia braku środków własnych na uruchamianie projektów, gdzie występuję refundacja. Wobec tego **wskazana jest doraźna pomoc dla sektora pozarządowego i grup nieformalnych na różnych polach** – w obsłudze prawnej, formalnej czy merytorycznej, przede wszystkim w kwestii aplikowania o środki na podejmowane przez nie działania lokalne.

Zauważalnym problemem społecznym jest **bardzo niskie (wręcz brak) zaangażowanie młodych osób do 25 roku życia w działania społeczne**. Osoby młode sporadycznie angażują się w przedsięwzięcia wspólne, społeczne. Jest szereg powodów takiej sytuacji: generalna tendencja ludzi młodych na koncentracji na grupie rówieśniczej i nikła interakcja z innymi grupami społecznymi, przebywanie przez większość czasu poza miejscem zamieszkania w większych ośrodkach miejskich poza obszarem LGD z powodu nauki i brak czasu na budowanie relacji lokalnych i włączenie się w życie lokalnej wspólnoty. Niskie zaangażowanie ludzi młodych w sprawy społeczne (czy także polityczne – w rozumieniu polityki lokalnej) wynika jednak często z braku poczucia pełnej przynależności do społeczności lokalnej – szerszej grupy wyznającej te same wartości. Aby to zmienić potrzebne jest przede wszystkim aktywne działanie po stronie „dojrzałej" społeczności lokalnej **angażującej ludzi młodych** do wspólnych działań, inicjatyw, traktując ludzi młodych z należytym szacunkiem, na równych prawach, w różnych formach aktywności (m.in. działanie organizacji społecznych, branie pod uwagę głosu ludzi młodych w kwestiach społecznych, wspieranie inicjatyw ludzi młodych, itp.). Udział w życiu publicznym jest prawem i obowiązkiem każdego obywatela. W tym zakresie ważne jest, żeby nowe pokolenia nie tylko czuło się częścią społeczności lokalnej LGD, szanowaną przez jej członków, ale by także widziały, że ich wkład w lokalne sprawy jest doceniany.

Osoby młode do 25 roku życia dotyka także problem **trudności w podejmowaniu decyzji o własnej przyszłości**, rozwoju, **w tym rozwoju zawodowym**. W ramach prowadzonych działań partycypacyjnych (warsztaty z mieszkańcami na etapie tworzenia LSR) ludzie młodzi sygnalizowali **potrzebę doradztwa zawodowego**, wsparcia ich w podejmowaniu decyzji edukacyjnych czy zawodowych. Wiele młodych ludzi nie wie jak pokierować swoją dalszą drogą rozwoju, jaki kierunek szkoły ponadpodstawowej wybrać, co robić dalej po maturze. Tym samym na obszarze LGD obserwowalny jest wysoki popyt na działania wspierające młode osoby w ważnych życiowych decyzjach poprzez profesjonalne, dostępne doradztwo zawodowe.

Współczynnik liczby osób przypadających na 1 placówkę biblioteczną na terenie NGD „E.O.CENOMA" jest na średnim poziomie (3909) w porównaniu do średniej krajowej (4441) i średniej województwa małopolskiego (4655) oraz województwa świętokrzyskiego (4568). Odsetek mieszkańców korzystających z biblioteki jako czytelnicy w gminach członkowskich (10,1%) jest bliski średniej krajowej (12,7%). Wskaźnik ten jest niższy niż dla województwa małopolskiego (15,9%) i taki sam jak w województwie świętokrzyskim (10,1%). Liczba bibliotek na obszarze LGD wynosi 16 i pomimo **dobrej dostępności bibliotek** na tym terenie **czytelników jest mniej niż w kraju i woj. małopolskim**. Geneza tego problemu leży w zmianie kulturowej – literaturę powszechnie zastępują seriale telewizyjne, gry komputerowe i portale społecznościowe, czyli natłok łatwych wygodnych rozrywek, które nie wymagają wysiłku intelektualnego. Zmienia się także sposobu odbierania książki – dzisiaj rolę „okna na świat" zastępuje telewizja i Internet. Czytelnictwu nie sprzyja także bieda, wykluczenie społeczne czy bezrobocie, natomiast czytelnictwu sprzyjają wzorce domowe – czytelników wychowują czytelnicy. Dlatego bardzo ważnym jest stałe upowszechnianie czytelnictwa od najmłodszych lat poprzez szereg działań skierowanych do dzieci, ale także rodziców. Warto też odpowiadać na trend jakiego powszechni doświadczamy – zwrócenie się w stronię informacji czerpanych z Internetu, tworząc z szeregu bibliotek, jakie działają na terenie LGD, lokalnych centrów aktywności nie tylko czytelniczej, ale także kulturalnej, informacyjnej, itp. (w duchu: biblioteka to mediateka).

Problemem na terenie LGD jest **niska aktywność mieszkańców** mierzona frekwencją w wyborach prezydenckich w 2020 r. W gminach LGD (59,9%) średnia frekwencja jest niższa niż w kraju (64,5%), województwie małopolskim (67,2%) i województwie świętokrzyskim (62,1%). Konieczne wydaje się zatem zwrócenie uwagi na kwestie **aktywizacji mieszkańców, włączania w życie społeczne/lokalne** poprzez **wspieranie postaw społeczeństwa obywatelskiego**, zachęcanie do podejmowania różnych działań, inicjatyw, aktywnego angażowania się w sprawy obszaru LGD, czy kreowaniu miejsc, gdzie mieszkańcy będą mogli wspólnie budować relacje, np. w specjalnych **przestrzeniach sąsiedzkich**. W toku działań partycypacyjnych (m.in. warsztaty, badania społeczne) mieszkańcy wskazywali obszary działalności, w jakich powinny być podejmowane przyszłe inicjatywy. Były to najczęściej działania skierowane dla mieszkańców: tworzenie warunków do rozwoju edukacji i wyrównywania szans w dostępie do usług edukacyjnych (m.in. zwiększenie dostępności zajęć, lepsze wykorzystywanie świetlic wiejskich) – (42% wskazań w przeprowadzonym wśród mieszkańców badaniu ankietowym) oraz wdrażanie innowacyjnych rozwiązań na obszarach wiejskich, m.in. cyfrowych, edukacyjnych, przeciwdziałających zmianom klimatu (36% wskazań).

Potencjały:

- Spadek ludności korzystającej ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej oraz liczby rodzin pobierających zasiłek.
- Wysoka dostępność do ośrodków kultury (tradycje, tożsamość lokalna) oraz doświadczenie we współpracy różnych podmiotów (społecznych, publicznych) z terenu gmin LGD w zakresie rozwoju szeroko rozumianej kultury.
- Dobra dostępność do bibliotek (16 punktów na terenie 5 gmin).

Problemy:

- Wciąż wysoki wskaźnik ludności korzystającej ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej oraz liczby rodzin pobierających zasiłek.
- Słaba dostępność do opieki zdrowotnej i dodatkowo spadek liczby przychodni.
- Słaba aktywność mieszkańców (m.in. mierzona frekwencją w wyborach prezydenckich), niskie zaangażowanie w sprawy lokalnej młodzieży.
- Braki wiedzy i kompetencji u przedstawicieli organizacji lokalnych, grup mieszkańców w samodzielnym pozyskiwaniu środków zewnętrznych na podejmowane przez nich działania lokalne – potrzeba wsparcia (pogłębienie wiedzy, kształcenie umiejętności, wsparcie organizacyjne).

- Zapotrzebowanie na doradztwo zawodowe skierowane przede wszystkim do młodych ludzi stojących u progu wybory ścieżek edukacyjnych oraz rozwoju zawodowego.

KULTURA I DZIEDZICTWO

Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA" jest obszarem, w którym **tradycje, tożsamość i folklor budują lokalną małą ojczyznę**. Obserwowalna jest aktywność twórców ludowych, kultywowane są tradycje artystyczne w zakresie rękodzieła. Mocno kultywuje się lokalną kuchnię – potrawy przygotowane na bazie zbóż, grochu i kapusty. Lokalnym przysmakiem jest sernik ziemniaczany, tzw. galosz. Działa tutaj wiele organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, które w swojej działalności skupiają się na kultywowaniu lokalnych tradycji, zwyczajów, folkloru (stroje krakowskie), muzyki czy po prostu wzmacniania więzi lokalnych, sąsiedzkich. Tego rodzaju podmioty wykorzystują lokalne zasoby i dziedzictwo kulturowe, by **wzmacniać poczucie tożsamości lokalnej**. Są to przede wszystkim: **Koła Gospodyń Wiejskich (KGW), Ochotnicze Straże Pożarne (OSP) i kluby sportowe**. Te ostatnie oferują różne formy spędzania czasu wolnego, zarówno dla zawodników jak i kibiców. Na obszarze LGD działają również jednostki OSP, które oprócz zabezpieczenia przeciwpożarowego zajmują się aktywizacją młodych osób (m.in. zachęcanie do wstąpienia w szeregi strażaków), organizują wydarzenia o charakterze integracyjnym, rekreacyjnym czy kulturalnym. Ich działalność można zauważyć praktycznie w każdym sołectwie. Równie ważną grupą skupiającą mieszkańców są KGW. Ich głównym celem jest zachowanie dziedzictwa niematerialnego – tradycji, historii, zwyczajów (w tym również kulinarnych), gwary, sztuki ludowej. KGW są także wsparciem dla LGD podczas promowania terenu, spotkań, warsztatów, konferencji. To najczęściej grupy nieformalne, choć działają także koła cieszące się większym zainteresowaniem, które podjęły decyzję o rejestracji, dzięki czemu mogą pozyskiwać środki zewnętrzne na realizacje różnego rodzaju projektów. Ważnym aspektem działania KGW na terenie gmin członkowskich jest angażowanie uczniów i ludzi młodych (do 25 roku życia) do różnych projektów, co pozwala na budowanie kapitału społecznego wśród młodszych mieszkańców. Na terenie LGD działają także **zespoły taneczne, orkiestry dęte** (wzmacniające tradycje muzyczne obszaru) i **szereg organizacji pozarządowych/stowarzyszeń**, które poprzez swoje działania przyczyniają się do **rozszerzenia oferty spędzania czasu wolnego** dla mieszkańców, ale także **dla turystów**. Istotną rolę odgrywa również działający na terenie LGD **Uniwersytet Trzeciego Wieku**, który skupia się na aktywizacji **seniorów.**

Podejmowanie nowych działań, organizacja wydarzeń czy przedsięwzięć skierowanych do społeczności lokalnej, skupionych na budowaniu kapitału społecznego, wymaga **wsparcia finansowego i organizacyjnego** dla wskazanych wyżej podmiotów. Wsparcie organizacji, grup mieszkańców skutkuje wieloma pozytywnymi zjawiskami m.in. **buduje** w społeczności lokalnej pozytywny wizerunek organizacji społecznych, **aktywnych grup mieszkańców czy liderów lokalnych** i przez to zachęca innych do aktywnej postawy, do **włączania się w życie lokalne różnych grup: od młodzieży po seniorów.**

Kulturę wzmacniają także **lokalne cykliczne wydarzenia**, które są organizowane w każdej z gmin należących do LGD. Uczestnictwo mieszkańców w zorganizowanych uroczystościach i imprezach widoczne jest przede wszystkim na dożynkach każdej z gmin należącej do LGD, imprezach – m.in.: Piknik lotniczy, Krakowski Wianek w Szczurowej, Święto Lasu w gminie Drwinia, cyklicznie organizowane Powitanie i Pożegnanie Lata w gminie Rzezawa, Spotkanie z Kulturą Żydowską w gminie Kazimierza Wielka, jarmarkach bożonarodzeniowych i wielkanocnych, rajdach rowerowych, biegach, piknikach czy Festiwalu Smaków, w którym to udział biorą wszystkie Koła Gospodyń Wiejskich z gmin z obszaru LGD. **Cykliczne wydarzenia są** więc **istotnym, wartym stałego kultywowania i rozwoju czynnikiem kształtującym** nie tylko **lokalną kulturę**, ale przede wszystkim **lokalną tożsamość i więzi społeczne.**

Bogate i różnorodne dziedzictwo materialne objawia się na obszarze LGD m.in. poprzez **tradycyjne budownictwo wiejskie** (w tym zabudowę drewnianą), **miejsca pamięci narodowej, kapliczki, cmentarze**

wojenne, zespoły dworsko-parkowe. To silne walory kulturowe ważne zarówno dla kształtowania lokalnej tożsamości, ale także jako **podstawy** rozwoju obecnych i **tworzenia** nowych **produktów turystycznych.**

Na obszarze LGD stale **rośnie liczba organizacji społecznych** (działających w formule stowarzyszeń lub fundacji). Średnio dla obszaru LGD wskaźnik liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców w 2021 r. wynosił 3,2 i był wyższy niż w 2015 roku (3,0). W porównaniu do kraju i województw wartość dla LGD jest prawie 3-krotnie większa. Dowodzi to o **rozwoju idei społeczeństwa obywatelskiego** oraz wzrastającej popularności form integracji i aktywności mieszkańców w dużej mierze opierających się na nieodpłatnym angażowaniu się w różnego rodzaju inicjatywy. Warto zauważyć, iż od lat widoczna jest tendencja do **podejmowania inicjatyw wspólnych, partnerskich – współpracy pomiędzy podmiotami społecznymi działającymi na terenie LGD** m.in. w obszarze organizacji imprez/wydarzeń lokalnych, itp. Trend rozwoju idei społeczeństwa obywatelskiego jest bardzo pozytywny, ale też wart stałego **wspierania**, aby zjawisko angażowania się w życie lokalne mieszkańców było coraz szersze i także dotyczyło takich grup społecznych jak np. młodzież.

Według danych BDL GUS 2021 r. na terenie LGD działało 17 obiektów typu **centra kultury/domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice** (Drwinia 1, Rzezawa 12, Szczurowa 3, Kazimierza Wielka 1). W sumie odbyło się w nich 447 imprez – ponad dwa razy więcej niż w 2015 roku (199). Jednak liczba uczestników w 2021 roku była prawie czterokrotnie mniejsza w porównaniu do 2015 (spadek z 43 120 do 10 859). Dodatkowo na terenie LGD w 2021 r. funkcjonowało 9 grup artystycznych, w których działało 191 członków. To znacznie mniej w porównaniu z 2015 rokiem, kiedy funkcjonowało 17 grup artystycznych, do których należało 294 członków. Na terenie LGD zlokalizowanych jest 51 różnego rodzaju kół, klubów i sekcji (Rzezawa 48, Szczurowa 2, Kazimierza Wielka 1) z łącznie 692 członkami. Zjawisko **mniejszego udziału w życiu kulturalnym lokalnej społeczności** z pewnością należy poddać analizie zwracając uwagę na genezę tego zjawiska zarówno od strony samych odbiorców oferty jak i od strony kreatorów tejże oferty (jakość/typ/różnorodność oferty/grupy odbiorców/itp.). W tym względzie warto przytoczyć również opinie mieszkańców, którzy swój głos zabierali w ramach badania ankietowego. Najrzadziej jako zaletę wymieniano zorganizowaną ofertę czasu wolnego (zajęcia i wydarzenia kulturalne, edukacyjne, sportowe, itp.) – jedynie 4% badanych wskazało ten aspekt jako zaleta obszaru LGD. Wyraźnie **niesatysfakcjonująca** dla ankietowanych (30% badanych osób tak stwierdziło) jest **oferta spędzania czasu wolnego** (m.in. ograniczona liczba atrakcji, miejsc spotkań, wydarzeń, zajęć), która była wybierana z kolei jako wada tego obszaru. Warto mieć na uwadze ten niewysoki wynik dla oferty czasu wolnego w programowaniu przyszłych działań na obszarze LGD. Badani poproszeni zostali także o wybranie **elementów oferty kulturalno-turystycznej regionu, które należy wspierać** i rozwijać, mających najistotniejsze znaczenie dla mieszkańców, a także skutecznie promujących region. Najwięcej wskazań otrzymały **produkty lokalne** (51% wskazań) oraz **imprezy lokalne, wydarzenia** (43% wskazań) oraz **działalność gospodarcza w obszarze turystyki i usług czasu wolnego** (42% wskazań).

Potencjały:

- Zainteresowanie regionalizmami i zwrócenie się w stronę tradycji i kultury lokalnej.
- Bogate i różnorodne dziedzictwo materialne: tradycyjne budownictwo wiejskie (w tym zabudowa drewniana), miejsca pamięci narodowej, klasztor, kapliczki, cmentarze wojenne, zespoły dworsko-parkowe – podstawowe walory w oparciu o które można budować produkty turystyczne.
- Poszanowanie oraz kultywowanie lokalnych tradycji, folkloru itd. wśród mieszkańców, poprzez m.in. aktywność ludowych zespołów muzycznych, folklorystyczne imprezy lokalne, itp.
- Bogata oferta wydarzeń kulturalnych m.in. Krakowski Wianek, Piknik Lotniczy i inne.
- Prężnie działające organizacje społeczne i grupy nieformalne: Koła Gospodyń Wiejskich, Kluby Sportowe, Kluby Seniorów, Uniwersytet Trzeciego Wieku, Ochotnicze Straże Pożarne i inne organizacje, koła skupiające mieszkańców.

Problemy:

- Potrzeba prowadzenia stałego wsparcia organizacyjno – finansowego szeregu działających na terenie LGD organizacji pozarządowych, aktywnych grup mieszkańców.
- Rozdźwięk pomiędzy podażą oferty kulturalnej a popytem na nią. Równocześnie ze stale deklarowaną przez mieszkańców potrzebą rozwoju oferty kulturalnej dostępnej na terenie LGD.
- Niedostateczna oferta spędzania czasu wolnego.
- Niewykorzystany potencjał materialny i niematerialny do budowania wspólnego produktu lokalnego (lub kilku produktów), w tym produktu/produktów turystycznych i marki lokalnej.

POTENCJAŁ TURYSTYCZNY I OCHRONA PRZYRODY

Potencjał dla rozwoju turystyki na obszarze LGD opiera się o występujące **walory poza przyrodnicze** (kulturalne i historyczne) oraz **walory przyrodnicze** ciekawie ukształtowanego pod względem geomorfologicznym obszaru.

Na terenie LGD znajduje się kilkadziesiąt **obiektów wpisanych do rejestru zabytków** i kilkaset objętych ochroną konserwatorską. Należą do nich **zespoły dworskie, obiekty sakralne, pałace, baszty, tradycyjne budynki mieszkalne, zabudowania gospodarcze, cmentarze**. Zespoły dworskie pełnią funkcję kulturalną, są siedzibą działalności muzeów, centrów kultury, prowadzone są w nich przedsięwzięcia z zakresu upowszechniania kultury – wieczorki poetyckie, koncerty, a dodatkowo są także przeznaczone do zwiedzania. Na różnorodność lokalnych atrakcji składają się m.in.: stadniny koni, winnica w Łazach, Czarny Staw i czarne bociany w gminie Drwina, Niedzieliska – bociania wioska czy produkty tradycyjne z obszaru LGD wpisane na Ministerialną Listę Produktów Tradycyjnych.

Potencjał dla rozwoju oferty turystycznej daje też **urozmaicona przyroda.** Na terenie LGD występuje powszechny dostęp do **lasów z ciekawym drzewostanem oraz światem zwierząt** (w tym także ze zwierzyną łowną i obiektami myśliwskimi typu szałasy, dwór myśliwski), są liczne **zbiorniki wodne** (stawy łowne, wyrobiska po żwirowe), interesujące przyrodniczo **rzeki i ich doliny i starorzecza**: Wisła, Raba, Nidzica, Szreniawa. Na obszarze LGD występują **wody uzdrowiskowe (cenomańskie)** stanowiące **potencjał do rozwoju turystyki uzdrowiskowej** w Kazimierzy Wielkiej oraz na terenie wszystkich gmin członkowskich poprzez rozwój bazy wokół uzdrowiska – możliwość rozwoju usług hotelarskich i gastronomicznych i **utworzenie nowych miejsc pracy.**

Według danych BDL GUS 25545,52 ha obszaru stanowią obszary objęte różnorodnymi formami ochrony przyrody, co stanowi ok. 48% powierzchni LGD. Na dane te składają się **3 rezerwaty** przyrody (Lipówka, Dębina, Wiślisko Kobyle), 5 obszarów chronionego krajobrazu (Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Wisły, Koszycki Obszar Chronionego Krajobrazu, Bratucicki Obszar Chronionego Krajobrazu, Obszar Chronionego Krajobrazu Wschodniego Pogórza Wiśnickiego, Radłowsko-Wierzchosławicki Obszar Chronionego Krajobrazu), **5 Obszarów Natura 2000** (Puszcza Niepołomicka, Koło Grobli, Lipówka, Dolina rzeki Gróbki, Dębówka nad rzeką Uszewką) oraz **1 użytek ekologiczny** (Radziejów) i **1 zespół przyrodniczo-krajobrazowy** (W widłach Wisły i Raby). Ponadto na terenie gmin członkowskich znajduje się **50 pomników przyrody**. Obecność ważnych i wartościowych obszarów chronionych przyczynia się do uatrakcyjnienia lokalnego środowiska przyrodniczego, jednakże wymaga to jednocześnie zapewnienia ochrony tych obszarów oraz racjonalnego zarządzania turystyką w ich ramach.

Walory przyrodnicze i poza przyrodnicze (kulturowe), dostępne na obszarze LGD, są powszechnie doceniane i uznawane przez mieszkańców tego obszaru jako jedna z zasadniczych zalet tego terenu. W prowadzonych na etapie tworzenia LSR badaniach społecznych **mieszkańcy gmin LGD biorący udział w ankiecie wskazali jako mocne strony** takie zagadnienia jak: dogodne położenie pod względem komunikacyjnym – transportowym (52% wskazań), sielskie i spokojne życie – cisza, z dala od miejskiego zgiełku (50% wskazań) oraz właśnie **piękno krajobrazu – atrakcyjne widokowo miejsce** (49% wskazań), czy **unikalne zasoby naturalne - przyroda: np. lasy, pomniki przyrody** (25% wskazań). Uwaga: w badaniu mieszkańcy mogli wybrać więcej typów stąd

prezentowanych danych w procentach nie należy dodawać do stu a interpretować jako siła wskazań/procent wskazań mieszkańców danego zagadnienia. W statystykach publicznych także wyraźnie widoczne są walory przyrodnicze obszaru LGD.

Atrakcyjne przyrodniczo i kulturowo tereny LGD są wyposażone w **infrastrukturę turystyczną (tzw. infrastrukturę czasu wolnego)** umożliwiająca dostęp do wskazanych walorów turystycznych, do której należą: ścieżki przyrodniczymi, szlaki rowerowe, stanowiącą potencjał do rozwijania turystyki aktywnej. Dodatkowym, bezsprzecznie bardzo ważnym i **innowacyjnym czynnikiem** wspierającym lokalne walory przyrodnicze i kulturowe jest **aplikacja „Slow life Slow ride"** umożliwiająca dogodne poznanie obszaru LGD z pozycji rowerzysty.

Stale jednak **nasycenie infrastrukturą czasu wolnego i turystyczną jest niewystarczające do potrzeb**, przede wszystkim potencjału jakim jest krajobraz i przyroda lokalna. Tym samym jest to **obszar do rozwoju.** Na ten deficyt wskazywali również mieszkańcy obszaru LGD wypowiadając się w badaniach społecznych czy podczas warsztatów prowadzonych na etapie tworzenia LSR. Wskazywano bowiem bardzo często na następujące negatywne zjawiska takie jak: zbyt małej ilości ścieżek rowerowych i infrastruktury towarzyszącej np. stojaków i wiat rowerowych (16% badanych w badaniach społecznych). W przyszłych działaniach postawić należy więc na **dalszy rozwój bazy turystycznej obszaru** poprzez **czynienie wartościowych turystycznie przestrzeni LGD przyjaznymi, dostępnymi** (także w rozumieniu zasad dostępności dla osób ze specjalnymi potrzebami) **dla turystów**, ale też mieszkańców – wszystkich, w różnym wieku (zwłaszcza dzieci i młodzież, seniorzy) i o różnym poziomie sprawności psychomotorycznej.

Inny ważny **problem** podnoszony przez mieszkańców na etapie partycypacyjnego tworzenia LSR to **zaniedbane środowisko naturalne, np. wysypiska śmieci, palenie śmieci, zanieczyszczone powietrze** (26% wszystkich wskazań w badaniach społecznych). Kwestia ochrony środowiska w prowadzonych badaniach mieszkańców uzyskała też niskie oceny w przypadku pytań o zadowolenie mieszkańców z różnych kategorii życia na terenie LGD – sprawy jakości środowiska oceniono nisko (3,24 w oparciu o skalę 1-5, gdzie 1 oznaczało wysokie niezadowolenie, a 5 wysokie zadowolenie). Jako negatywne działania mieszkańcy wymieniali: zaśmiecenie terenu oraz liczne dzikie wysypiska śmieci, **niedbanie o istniejące przestrzenie publiczne i tereny zielone, brak nowych inwestycji w tereny zielone**, niewystarczająca liczba pracowników dbających o czystość okolicy, ale także powszechną **niską świadomość co do wagi estetyki otoczenia dla jakości zamieszkiwania**, niekontrolowany **zrzut ścieków do przydrożnych rowów i rowów melioracyjnych**, braki w sieci kanalizacyjnej, zanieczyszczenie powietrza spowodowane paleniem śmieci w piecach domowych. Wszystko to zamyka się w szerokim określeniu jakim jest **potrzeba kształtowania postaw ekologicznych u mieszkańców LGD** i tym samym wpływanie na realne zachowania mieszkańców gmin LGD. Wyraźne widoczne są bowiem zachowania, które kłócą się z poszanowaniem przyrody i lokalnego środowiska naturalnego, które też stoją w sprzeczności z deklarowaną przez mieszkańców i lokalne władze potrzebą rozwoju usług turystycznych na bazie m.in. walorów przyrodniczych obszaru LGD. Prowadzenie polityki **wspierającej zasadę zrównoważonego środowiska naturalnego, promowanie postaw ekologicznych, ochrony wody i powietrza oraz systemów środowiskowych i bioróżnorodności,** jak również bezpośrednie **podejmowanie inicjatyw ekologicznych** to działania jakie należy wdrażać powszechnie, także w zakresie aktywności LGD i realizacji LSR.

Podmioty działające na obszarze LGD przy obsłudze turystów (Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi) stanowią jedynie 2% wszystkich przedsiębiorstw, wobec czego **branża** ta jest jeszcze **słabo rozwinięta**. Można zaobserwować niewielki wzrost na przestrzeni lat: z 51 podmiotów w 2015 roku do 59 podmiotów w 2021 roku. Według danych statystycznych obecne **wyposażenie gmin LGD w obiekty noclegowe jest niewielkie**. W Rzezawie funkcjonują 2 hotele (stan ten jest niezmienny od 2015 r.), jednak liczba miejsc noclegowych w nich wzrosła z 77 (2015 r.) do 167 (2021 r.), a dodatkowo na terenie gminy funkcjonuje jeden zespół domków turystycznych i jeden ośrodek kolonijny. W Kazimierzy Wielkiej funkcjonuje 1 hotel (zarówno w 2015 jak i 2021), w którym jest 45 miejsc noclegowych. W Koszycach funkcjonuje 1 hotel (2021) zapewniający 21 miejsc noclegowych. Łącznie na terenie LGD jest 6 obiektów hotelowych

zapewniających 499 miejsc noclegowych. Wsparciem branży turystycznej jest agroturystyka. Na terenie LGD działają gospodarstwa agroturystyczne w Kazimierzy Wielkiej (1) (agro.sodr.pl/), Koszyce (1), Drwinia (1) (www.modr.pl/agroturystyka), jednak ich ilość jest znikoma. Infrastruktura towarzyszącą turystyce (stan na 2021 r. BDL GUS) to m.in. obiekty posiadające zaplecze sportowo-rekreacyjne – w gminach Rzezawa i Kazimierza Wielka: boisko do siatkówki lub koszykówki, boisko do piłki nożnej, kort tenisowy, sauna, zabiegi SPA, zabiegi rehabilitacyjne (masaże, fizykoterapia itp.), stół do bilardu z wyposażeniem, stół do tenisa stołowego z wyposażeniem, kręgle, mini golf, wypożyczalnia sprzętu turystycznego (np. rowery, nordic walking, narty, łyżwy, rolki); obiekty z zapleczem konferencyjnym – w gminach Rzezawa, Kazimierza Wielka i Koszyce: sale konferencyjne (10), miejsc w salach konferencyjnych (1300); placówki gastronomiczne w turystycznych obiektach noclegowych – w gminach Rzezawa (2), Kazimierza Wielka (2) i Koszyce (1), łącznie 5 placówek. Co ciekawe na obszarze LGD zanotowano wzrost liczby turystów zagranicznych z 194 (2015) do 935 (2021) oraz noclegów udzielonych turystom zagranicznym: z 487 do 2136.

Pomimo bezsprzecznych walorów turystycznych, jakie występują na obszarze LGD, **branża turystyczna wciąż nie rozwinęła się na wystarczającym poziomie**. Tym samym obserwuje się **potrzebę wsparcia** działań, które pozwolą na stworzenie warunków do wykorzystywania lokalnych zasobów kulturowych i przyrodniczych, a także będą poświęcone promocji regionu i skupią się na przyciągnięciu i kolejno zatrzymaniu turysty na obszarze LGD na dłuższy czas (różnorodność dostępnej oferty turystycznej). **Turystyka** jest bowiem **realnym potencjałem rozwojowym obszaru**, który może przyczynić się do rozwoju lokalnej gospodarki i wzrostu miejsc pracy dostępnych na terenie LGD, w tym **aktywizować również te grupy społeczne, jakie obecnie są w trudnej sytuacji na lokalnym rynku pracy,** jak **ludzie młodzi do 25 roku życia czy kobiety**. Przedsiębiorstwa związane z obsługą ruchu turystycznego, przede wszystkim z zakwaterowaniem (m.in. hotele, pensjonaty, pokoje gościnne, kwatery agroturystyczne) i bazą gastronomiczną oraz atrakcjami dla odwiedzających, mogą stać się kołem zamachowym dla lokalnego wzrostu gospodarczego oraz **alternatywą dla tracącego na atrakcyjności rolnictwa** czy **pomysłem do rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej.**

Potencjały:

- Bogate zasoby wodne w postaci rzek na obszarze LGD (Wisła, Raba, Uszwica, Szreniawa, Nidzica) oraz wód podziemnych – złoża wód cenomańskich.
- Walory przyrodnicze dobrze zachowanych obszarów leśnych oraz obszary chronionego krajobrazu objęte siecią Natura 2000.
- Ukształtowanie terenu (geomorfologia) sprzyjające uprawianiu wielu aktywności sportowych i rekreacyjnych np. turystyka rowerowa, piesza, itp.
- Szlaki turystyczne, kulturalne i sakralne (Szlak Architektury Drewnianej, Bursztynowy Szlak Greenways, Szlak Jagielloński).
- Aplikacja „Slow life Slow ride" (rozwiązanie innowacyjne).
- Tereny łowieckie obfite w zwierzynę.
- Różnorodność lokalnych atrakcji: stadniny koni, winnica w Łazach, Czarny Staw i czarne bociany w gminie Drwina, Niedzieliska – bociania wioska.
- Produkty tradycyjne z obszaru LGD wpisane na Ministerialną Listę Produktów Tradycyjnych.

Problemy:

- Niewykorzystany potencjał walorów naturalnych obszaru LGD: rzek i zbiorników wodnych. Brak produktów turystycznych bazujących na lokalnych walorach.
- Niedostateczna promocja walorów obszaru LGD.
- Mała liczba ścieżek pieszych, rowerowych, edukacyjnych udostepniająca w sposób zorganizowany, przemyślany, kierunkowy obszar LGD dla potencjalnego turysty.
- Niewystarczające oznakowanie atrakcji i miejsc turystycznych, brak jednolitej informacji i promocji turystycznej obszaru LGD, w tym produktów lokalnych.

- Słabo rozwinięta infrastruktura okołoturystyczna (noclegowa, gastronomiczna, hotelowa) – słabość lokalnej branży turystycznej. Słabo rozwijająca się agroturystyka.
- Problemy własności obiektów – m.in. zaniedbane obiekty zabytkowe będące własnością osób prywatnych (np. kapliczki), utrudniające ich włączenie w ofertę turystyczną obszaru.

ROLNICTWO I RYNEK ROLNY

W północnej części obszaru LGD (gminy Koszyce, Kazimierza Wielka) **występują żyzne, urodzajne gleby** odpowiednie do podejmowania **działalności rolniczej**.

Potencjał ten był między innymi dostrzeżony i wykorzystany w ramach utworzonych i działających na obszarze LGD **Państwowych Gospodarstw Rolnych (PGR).** PGR działały w trzech z pięciu gmin – członków LGD, czyli: Drwini (Zakład Rolny w Woli Batorskiej), Szczurowej (Gospodarstwo Przemysłowo – Rolne Borzęcin) i Kazimierzy Wielkiej (Krakowska Hodowla i Nasiennictwo Ogrodnicze POLAN Kraków – Państwowe Gospodarstwo Rolne Drożejowice). Obecnie żaden z dawnych PGR nie działa na terenie gmin LGD.

Pomimo przeszłości związanej z rolnictwem sektor ten, jak już wcześniej wspomniano, stanowi **niewielki odsetek podmiotów gospodarczych działających na tym terenie** LGD (3%).

Według Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. funkcjonowało tutaj 4200 gospodarstw rolnych, z **przewagą gospodarstw o powierzchni z przedziału 1 – 5 ha stanowiących 66%.** Najwięcej dużych gospodarstw powyżej 10 ha (10% wszystkich gospodarstw) ulokowanych jest w gminach Kazimierza Wielka (201) i Szczurowa (148). Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w gminach należących do LGD wynosiła 6,83 ha, porównując do średniej dla Polski jest wartością zdecydowanie mniejszą (12,65 ha), jednak większą niż w województwie małopolskim (5,26 ha).

Generalnie występujące na terenie LGD rolnictwo charakteryzuje się rozdrobnieniem gospodarstw (z kilkoma gospodarstwami większymi). Liczba pracujących w gospodarstwach rolnych wynosi 9079 osób, w tym 5058 mężczyzn i 4021 kobiet.

Blisko 70% gospodarstw rolnych prowadzi sprzedaż własnych produktów rolnych. Jeśli chodzi o gospodarstwa indywidualne to aż 90,8% z nich przeznacza końcową produkcję rolniczą na sprzedaż, a jedynie 9,2% na samozaopatrzenie.

Około **76%** wszystkich upraw na terenie gmin wchodzących w skład LGD stanowią **uprawy zbóż**, co jest wartością nieco wyższą niż dla średnich wartości dla województw małopolskiego (74%), świętokrzyskiego (73%) i kraju (68%). Kolejny największy udział w powierzchni zasiewów przypada **zasiewom przemysłowym**, które stanowią około **9%** powierzchni upraw, a wysoko znalazły się również **warzywa gruntowe (7%).**

Potencjały:

- Żyzne gleby w północnej części obszaru LGD.

Problemy:

- Niewielki, bo zaledwie 3% odsetek podmiotów gospodarczych działających na terenie LGD to działalność rolnicza.

IV.2 Grupy docelowe

Prowadząc analizę potrzeb i potencjałów na etapie tworzenia LSR, w oparciu nie tylko o dostępne dane statystyczne, ale przede wszystkim bazując na szerokich danych o charakterze jakościowym, pozyskanych w rozbudowanym procesie partycypacyjnego wypracowania LSR (itp. badania społeczne skierowane do mieszkańców obszaru LGD oraz instytucji na nim działających, warsztat z mieszkańcami, wywiady z lokalnymi liderami, itp.), uzyskano pewność, iż grupami wymagającymi wsparcia – grupami docelowymi, są takie grupy społeczne jak **ludzie młodzi do 25 roku życia** oraz **seniorzy.** Dodatkowo **grupą pozostającą w niekorzystnej sytuacji są kobiety**. Krótka charakterystyka grup docelowych prezentuje się następująco:

- **Ludzie młodzi (do 25 roku życia)** – osoby młode to ważna grupa społeczna, która potrzebuje konkretnych działań aktywizujących, co zostało przedstawione we wcześniejszej analizie potrzeb i potencjałów (zwłaszcza dział dotyczący rynku pracy oraz problemów i potencjałów społecznych). Jest to także najczęściej wskazywana przez ankietowanych mieszkańców na etapie opracowania LSR (44% ogółu badanych) grupa, którą powinno się przede wszystkim uwzględnić w działaniach podejmowanych przez LGD w ramach wdrażania LSR. Problemem ludzi młodych zaczyna się już na etapie ostatnich lat edukacji w szkołach podstawowych, często nie wiedzą jaki kierunek swojej drogi zawodowej wybrać, jak przygotować się do szukania pracy, do nabycia odpowiednich kwalifikacji. Potrzebą jest prowadzone doradztwo zawodowe, które jasno wskazuje na każdy etapie edukacji możliwe kierunki kariery i rozwoju, jakie należy podjąć działania, aby osiągnąć sukces i zamierzony cel. Ludzie młodzi (zwłaszcza wykształceni) mają problem ze znalezieniem pracy na terenie LGD, brakuje atrakcyjnych ofert dla absolwentów, specjalistów z danych dziedzin, dlatego zauważalny jest odpływ młodych poza obszar LGD w celu poszukiwania pracy, ale też w celach edukacyjnych (itp. edukacja wyższa). Po zdobyciu wykształcenia młodzi często, jak sami twierdzą (badania społeczne oraz warsztaty prowadzone w ramach opracowania LSR) „(...) *nie mają już po co wracać do swoich miejscowości*". Konieczne jest stworzenie atrakcyjnej oferty czasu wolnego, bogatej oferty aktywizującej i szkoleniowej, a także inicjatyw i dotacji ułatwiających zakładanie nowych biznesów i działalności gospodarczej na terenie gmin członkowskich poprzez pobudzanie przedsiębiorczości lokalnej. Skoncentrowanie działań na wzmocnieniu zaangażowania młodych w sprawy lokalne, pobudzenie zainteresowania kulturą i tradycją lokalną, ale też sprawami dnia codziennego czy sprawami otoczenia, w jakim żyją (środowiska, klimatu, itp.) poprzez aktywne włączanie młodych w inicjatywy społeczne, co zbuduje większe poczucie tożsamości lokalnej u młodych osób, ale także wzmocni lokalne więzi i przyczyni się do rzeczywistego zwiększenia udziału ludzi młodych w życiu społecznym, kulturalnym i gospodarczym obszaru LGD.
- **Kobiety** – to kolejna z grup społecznych najczęściej wskazywana przez mieszkańców biorących udział w badaniach ankietowych (26% wskazań). Lokalny rynek pracy w obecnym wydaniu jest rynkiem często niedostępnym dla kobiet, ponieważ zdominowany jest przez branżę budowlaną nie sprzyjającą aktywności zawodowej kobiet. Grupa ta, a w szczególności kobiety powracające na lokalny rynek pracy po okresie macierzyństwa, wymaga więc wsparcia z uwagi na niekorzystną sytuacje na lokalnym rynku pracy, który oferuje niewiele stanowisk pracy stałej przeznaczonych dla kobiet, przy czym należy uwzględnić fakt niższej aktywności zawodowej kobiet związany z tradycyjnym modelem prowadzenia gospodarstwa domowego i opieki nad dziećmi. Warto zatem podjąć projekty skierowane do świeżo upieczonych mam, ale również wszystkich innych kobiet chcących powrócić na rynek pracy po dłuższej przerwie i tworzyć nowe miejsca pracy umożliwiające połączenie życia zawodowego i rodzinnego. Ważne jest także wsparcie w zakresie profilaktyki zdrowotnej, czy pomoc z zakresu szkoleń i warsztatów, które pozwoliłyby na rozwój umiejętności manualnych (jak np. szycie, rękodzieło) które

mogą stać się podstawą do zakładania działalności gospodarczych przez kobiety np. w branży okołoturystycznej.

- **Seniorzy** – osoby starsze, należące też do grupy **osób ze szczególnymi potrzebami**, to znaczny odsetek mieszkańców obszaru LGD. Seniorzy już obecnie dominują liczebnie nad osobami w wieku przedprodukcyjnym, a ze względu na trend generalny – starzenie się społeczeństwa, grupa ta w kolejnych latach będzie się znacznie zwiększać, wobec czego ich potrzeby powinny zostać szczególnie uwzględnione. Wyzwaniem jest przede wszystkim nieprzystosowanie gmin dla starszych osób mających problemy z poruszaniem się (niedostosowanie istniejącej infrastruktury – bariery architektoniczne, przestrzenne, **słaba dostępność** transportowa, „uwięzienie w domach"), dojmujący staje się wciąż pogłębiający problem samotności, brak wystarczających usług opiekuńczych i opieki zdrowotnej, ale także, dla bardziej aktywnych seniorów, niewystarczająca oferta miejsc spotkań – przestrzeni sąsiedzkich, czy oferty spędzania czasu wolnego, oferty edukacyjnej i kulturowej, która zaspokoi ich potrzeby.

W ramach planu Komunikacji zaplanowano działania aktywizujące dla grupy w niekorzystnej sytuacji – to są kobiety. Wspierane będą konkursy/ warsztaty/ zajęcia/ wykłady/ szkolenia dla tych osób. Zaplanowano minimum jedno działanie rocznie. Ponadto w ramach działań komunikacyjnych organizować będziemy działania włączające społeczność lokalną we wdrażania LSR w postaci naboru na zgłaszanie inicjatyw zwiększających ofertę kulturalno-edukacyjną, kształtujących świadomość obywatelską, podnoszących świadomość ekologiczną aktywizujących seniorów i osoby młode do 25 roku życia.

IV.3 Analiza, w jaki sposób LGD może wesprzeć zarówno lokalne, jak i ponadlokalne inicjatywy, szczególnie uwzględniając na danym obszarze wdrażanie pozostałych instrumentów terytorialnych wdrażanych na danym obszarze

Na obszarze LGD nie są wdrażanie instrumenty terytorialne takie jak ZIT (Zintegrowane Inwestycje Terytorialne) – gminy LGD nie wchodzą w żaden małopolski ani świętokrzyski ZIT **oraz OF** (Obszar Funkcjonalny).

Ponadto żadna z gmin NGD „E.O.CENOMA" **nie jest objęta** partnerstwem JST, które uzyskały wsparcie na przygotowanie strategii w ramach programu pilotażowego Centrum Wsparcia Doradczego **(CWD)**.

Jedyne instrumenty terytorialne jakie **są realizowane** w gminach LGD to **Gminne Programy Rewitalizacji (GPR).** Wszystkie gminy wchodzące w skład LGD przygotowały na przestrzeni lat 2015 – 2016 Gminne Programy Rewitalizacji. Na chwilę obecną GPR-y przewidziane do realizacji w roku 2023 lub w latach kolejnych posiadają takie gminy jak:

- Koszyce – Gminny Program Rewitalizacji Gminy Koszyce na lata 2017-2023,
- Szczurowa – Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Szczurowa na lata 2016-2024.

W przypadku gmin Kazimierza Wielka, Drwinia oraz Rzezawa czasookres, na jaki zaplanowano zrealizowanie zadań w ramach GPR, skończył się w roku 2022. Tym samym analizie możliwości wsparcia, przez wdrażanie LSR lokalnych instrumentów rozwoju, jakimi są m.in. Gminne Programy Rewitalizacji, poddano wymienione powyżej dwa dokumenty. Wnioski są następujące:

W **Gminnym Programie Rewitalizacji Gminy Koszyce na lata 2017 – 2023** postawiono trzy cele (nazwane celami rewitalizacji):

- Cel strategiczny rewitalizacji 1. „Integracja i pobudzenie aktywności mieszkańców zamieszkujących obszar rewitalizacji" realizowany przez cele szczegółowe, np.: 1.1 Integracja międzypokoleniowa, w szczególności poprzez stworzenie warunków do aktywizacji młodzieży i seniorów 1.2 Organizacja wydarzeń kulturalnych, sportowych i artystycznych integrujących mieszkańców obszaru rewitalizacji 1.3 Podnoszenie świadomości społecznej w zakresie radzenia sobie z trudnościami i problemami społecznymi.
- Cel strategiczny rewitalizacji 2. „Odnowa przestrzeni publicznej i dostosowanie infrastruktury do potrzeb mieszkańców" realizowany przez cele szczegółowe, np.: 2.1 Rozwój infrastruktury społecznej 2.3 Rozbudowa, budowa i modernizacja infrastruktury sportowej, kulturalnej, rekreacyjnej i zdrowotnej 2.4 Tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych, w tym terenów zieleni, parków, placów zabaw, siłowni zewnętrznych – we współpracy ze społecznością lokalną.
- Cel strategiczny rewitalizacji 3. „Aktywna ochrona środowiska naturalnego i udostępnianie jego zasobów" realizowany przez cele szczegółowe, np.: 3.4 Zagospodarowanie i uporządkowanie terenów zielonych 3.5 Zagospodarowanie istniejącej przestrzeni publicznej w harmonii z otoczeniem poprzez efektywne wykorzystanie funkcji rekreacyjnych.

Wszystkie wskazane cele korespondują z ideą rozwoju zawartą w LSR począwszy od wspierania działań aktywizujących społeczność lokalną, co naturalnie przenika się z Celem 2. Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD zapisany w LSR, przez działania zmierzające do rehabilitacji przestrzeni publicznych i dostosowania ich do potrzeb mieszkańców, co z kolei zawiera w sobie Cel 3. Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD przewidziany w LSR, po ochronę środowiska naturalnego, ale też szerokie udostępnianie jego walorów poprzez rozwój funkcji rekreacyjnych, co logicznie łączy się z Celem 1. Rozwój gospodarczy obszaru LGD, w oparciu o potencjał turystyczny, ukierunkowany na turystykę aktywną i rozbudowę infrastruktury wspierającej odwołującym się do kwestii rozwoju turystycznego obszaru LGD przewidzianym w LSR.

Odpowiednio założenia **Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Szczurowa na lata 2016 – 2024** oparte są na trzech celach strategicznych także w pełni nawiązujących do aspiracji rozwojowych zawartych w LSR.

Cel strategiczny I. „Integrująca polityka społeczna: Ograniczenie skali występowania na obszarze rewitalizacji problemów związanych z wykluczeniem społecznym, bezrobociem i uzależnieniami", realizowany przez cele szczegółowe, np.: 1.1 Wdrożenie działań ukierunkowanych na aktywizację zawodową mieszkańców i wsparcie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. 1.4 Zapewnienie wsparcia osobom starszym i osamotnionym oraz wzmocnienie integracji międzypokoleniowej, co koresponduje z Celem 2: Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD zawartym w niniejszej LSR.

Cel strategiczny II. „Edukacja i rozwój: Zapewnienie bezpiecznego, stymulującego środowiska rozwoju młodego pokolenia mieszkańców obszaru rewitalizacji" realizowany przez cele szczegółowe, np.: 2.2 Rozbudowa oferty aktywnego spędzania czasu wolnego (kulturalnej, rekreacyjnej, sportowej), 2.4 Kształtowanie postaw świadomości ekologicznej u młodego pokolenia mieszkańców Obszaru Rewitalizacji, jest zbieżny w swych założeniach z zakresami dwóch celów zapisanych w LSR – Celem 1. Rozwój gospodarczy obszaru LGD, w oparciu o potencjał turystyczny, ukierunkowany na turystykę aktywną i rozbudowę infrastruktury wspierającej odwołującym się do kwestii rozwoju turystycznego obszaru LGD oraz Celem 3 Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD.

Cel strategiczny III. „Zrewitalizowana przestrzeń: Poprawa jakości i funkcjonalności lokalnej infrastruktury społecznej oraz przestrzeni publicznych obszaru rewitalizacji" realizowany m.in. przez cel szczegółowy: 3.2 Kształtowanie atrakcyjnej przestrzeni dla spędzania czasu wolnego, który wprost wiąże się z zapisanym w LSR

Celem 3. Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD.

Pomimo, że na obszarze LGD nie występują takie instrumenty terytorialne jak ZIT, OF czy CWD, należy stwierdzić, że poprzez wyraźną **zbieżność z realizowanymi na obszarze LGD** gminnymi programami rewitalizacji **(GPR)** zamierzania wskazane w **LSR efektywnie wesprą kierunek pozytywnych zmian w lokalnej skali**, zmierzających w stronę rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich, poprzez m.in. rozwój infrastruktury i oferty przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD, rozwój turystyki i związanej z nią przedsiębiorczości lokalnej oraz budowanie funkcjonalnej, zintegrowanej, aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej, w tym ze szczególną uwagą skierowaną na ludzi młodych do 25 roku życia, seniorów oraz grupę kobiet. To wszystko ma swoje odzwierciedlenie w postawionych w ramach LSR celach i wysoce wpisuje się w lokalne, ale także ponadlokalne i regionalne zamierzenia rozwojowe (Rozdział V LSR).

Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia

Zapis LSR cechuje się spójnością wewnętrzną oraz komplementarnością. W trakcie prac nad LSR zwracano uwagę, aby w każdym elemencie LSR oraz na każdym etapie prac nad LSR (współpracując ze społecznością lokalną obszaru LGD), zachować spójność podejmowanych działań i w efekcie otrzymać spójność podjętych decyzji przejawiających się w zapisie LSR. Dodatkowo pracując nad LSR wielką uwagę przykładano do zachowania komplementarności LSR w stosunku do kierunków rozwoju przyjętych w innych dokumentach strategicznych (takich jak strategie regionalne czy krajowe) odnoszących się do obszaru LGD/zakresu działań LGD. Przykładowo: na każdym spotkaniu warsztatowym, w ramach których m.in. opracowano LSR, zawsze pracowano z głównymi wytycznymi jakie zawarte są m.in. w PS WPR czy zaleceniami zawartymi w zapisach Funduszy Europejskich dla Małopolski tak, aby projektując przyszłość obszaru LGD projektować ją w kontekście szerszym – regionalnym, ale nawet krajowym.

Należy także wyraźnie zaznaczyć, iż **LSR cechuje się spójnością, komplementarnością i synergią** zarówno **na poziomie horyzontalnym/wewnętrznym (zakres LSR),** jak i **wertykalnym – zgodność z dokumentami/strategiami wyższego rzędu.**

Spójność, komplementarność i synergia na poziomie LSR:

Zaplanowane w LSR przedsięwzięcia są ze sobą **logicznie powiązane i komplementarne (wzajemnie się uzupełniające) dla osiągnięcia założonych celów LSR.** Wskazane w LSR przedsięwzięcia są odpowiedzią na lokalne potrzeby i problemy, wyrażone w trakcie szerokiego procesu partycypacji społecznej na jakim oparto budowanie LSR. Mamy więc w LSR zachowany logiczny ciąg przyczynowo – skutkowy: począwszy od zidentyfikowanego problemu/potencjału, przez jego analizę i wspólne omówienie (w ramach partycypacyjnego procesu wypracowywania LSR), po wyznaczenie celów, czyli określenie dróg, jakimi powinniśmy zmierzać po zdefiniowanie konkretnych przedsięwzięć dających nam odpowiedź na pytanie: co mamy zrobić, aby postawione cele osiągnąć. W celu udokumentowania niniejszego założenia przestawiony zostanie poniżej przykładowy ciąg logicznych powiązań (trzy wybrane przykłady z wielu innych zaprezentowanych w całym dokumencie LSR) od identyfikacji problemu/potencjału po realizację przedsięwzięcia w kontekście wsparcia grup wymagających szczególnej atencji w ramach realizacji LSR. Przykładowo:

- Zidentyfikowany podczas warsztatów i spotkań konsultacyjnych (tworzenie LSR) potencjał obszaru LGD, jakim są wysokiej klasy walory przyrodnicze i kulturowe, został wykorzystany dla sformułowanie Celu 1. Rozwój gospodarczy obszaru LGD głównie w oparciu o potencjał turystyczny, ukierunkowany na turystykę aktywną i rozbudowę infrastruktury wspierającej. Konsekwentnie przewidziano do realizacji pięć przedsięwzięć (P.1.1. – P.1.5.), które wprost bazują na pierwotnie zidentyfikowanym potencjale: wspierając rozwój infrastruktury turystycznej, oferty turystycznej, promując podejmowanie działalności gospodarczej w sektorze turystycznym (w tym pozarolnicze funkcje gospodarstw rolnych) oraz realizując przedsięwzięcia innowacyjne w zakresie turystyki lokalnej.
- Zidentyfikowany w procesie badań społecznych oraz warsztatów i spotkań konsultacyjnych w gminach (tworzenie LSR) problem niskiej aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców LGD został wykorzystany dla sformułowania Celu 2. Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD. Kolejno przygotowano zestaw trzech przedsięwzięć (P.2.1. – P.2.3.) w różny sposób wspierających działania aktywizujące lokalną społeczność. Co ważne na etapie diagnostycznym szczegółowo określono m.in. grupy mieszkańców LGD, dla których przede wszystkim należy kierować działania aktywizujące. Grupy te to: osoby młode do 25 roku życia, kobiety i seniorzy. Wszystkie wskazane grupy w przedsięwzięciach przewidzianych do wdrażania LSR zostały uwzględnione.
- Zidentyfikowany w procesie badań społecznych, warsztatów i spotkań konsultacyjnych (tworzenie LSR) problem niewystarczającej ilości miejsc / przestrzeni publicznych sprzyjających integracji mieszkańców LGD,

rozwoju idei sąsiedztwa został kolejno ujęty w Celu 3. Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD. W dalszej kolejności przewidziano do realizacji konkretne przedsięwzięcie – bezpośrednio odpowiadające na zdiagnozowaną potrzebę: P.3.4. Tworzenie przestrzeni sąsiedzkich poprzez adaptacje nowych lub modernizację już istniejących przestrzeni publicznych (skwerów, terenów zielonych, ogrodów sensorycznych, parków kieszonkowych itp.) na bezpieczne, dostępne miejsca spotkań dla mieszkańców w różnym wieku.

Konsekwencją utrzymania wysokiego poziomu spójności, komplementarności i synergii LSR jest także uwzględnienie we wskaźnikach produktów przypisanych poszczególnym przedsięwzięciom m.in. grup, dla których przede wszystkim adresowane jest wsparcie LSR, takich jak: osoby młode do 25 roku życia, kobiety i seniorzy.

Ponadto cała konstrukcja LSR jest przygotowana w taki sposób, począwszy od planu wdrażania, sposobu realizacji operacji, do podziału środków budżetu LSR, aby dać w efekcie możliwość realizacji działań w sposób pozwalający na łączenie i wykorzystanie dostępnych zasobów społecznych, merytoryczny i finansowych.

LSR będzie wielofunduszowa, na jej wdrożenie będą miały wpływ następujące programy unijne:

1. PSWPR- Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej
2. FEM- Fundusze Europejskie Województwa Małopolskiego tj. EFS+- Europejski Fundusz Społeczny oraz EFRR- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

Założenia programu EFS+ w kontekście planowanych działań w LSR:

- ✓ Podejmowanie działań służących rozwiązywaniu problemów identyfikowanych przez społeczność lokalną w zakresie aktywizacji, przy wykorzystaniu potencjału organizacji lokalnych
- ✓ Realizowanie projektów na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Założenia programu EFRR w kontekście planowanych działań w LSR:

- ✓ Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznym rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach wiejskich

Założenia programu PSWPR w kontekście planowanych działań w LSR:

- ✓ Budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej, przy wykorzystaniu miejscowych zasobów, zapewniając najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych. Wspierane będą interwencje w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, poprawa dostępu dla lokalnych społeczności, poprawa dostępu dla małej infrastruktury publicznej, kształtowanie świadomości obywatelskiej, włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji, ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.

Wskazane działania i założenia programów są ze sobą komplementarne. Cechuje je synergia, która przejawia się we wspólnych celach programów tj. włączenie społeczne, aktywizacja społeczności lokalnej, rozwój turystyki i dziedzictwa lokalnego, rozwój gospodarczy i przedsiębiorczy.

Korzyści jakie idą za komplementarnością i synergią tych działań to przede wszystkich rezultaty, wzrost jakości i dostępności oferty turystycznej, rozwiązywanie problemów społecznych, lepszy dostęp do infrastruktury, wzrost gospodarczy i przedsiębiorczy regionu, rozwój gospodarki wiejskiej, polepszenie sytuacji społecznej osób, zwiększone kwalifikacje, zwiększona świadomość środowiskowa i klimatyczna. Ponadto oprócz korzyści wprost ze zrealizowanych projektów, możemy wyróżnić aktywność organizacji społecznych, jednostek samorządu terytorialnego i włączyć te podmioty w działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich z naciskiem na główne cele LSR. Partnerstwo oraz udział lokalnych organizacji, samorządów wniesie wartość dodaną jako

czynnik zmierzający do zwiększonej współpracy i partnerstwa a tym samym oddolnych inicjatyw wprost skierowanych do społeczności wiejskiej.

Wysoka komplementarność w wykorzystaniu funduszy zewnętrznych, przewidzianych do realizacji LSR, przejawia się w przemyślanym, efektywnym połączeniu funduszy wspierających rozwój infrastrukturalny z rozwojem kapitału społecznego czy kompetencyjnego/gospodarczego mieszkańców LGD. W efekcie komplementarnego połączenia działań i źródeł finasowania, przy zapewnieniu synergii wszystkich unijnych funduszy przewidzianych do realizacji LSR, efekt wdrożeniowy LSR będzie znaczący dla obszaru LGD, ale także regionu czy kraju.

Spójność, komplementarność i synergia LSR z dokumentami/strategiami wyższego rzędu:

W LSR zapewniony został także wysoki poziom spójności i komplementarności wyznaczonych w LSR celów i przedsięwzięć w stosunku do dokumentów strategicznych z poziomu województwa oraz kraju, a także programów operacyjnych, z jakich zostanie sfinansowane wdrożenie LSR. Dzięki temu przyjęte w LSR cele będą wzmacniać efekt działań podejmowanych w ramach innych programów i strategii. W celu wykazania zgodności dokumentu LSR z innymi dokumentami strategicznymi przeprowadzono analizę celów i obranych priorytetów z następującymi dokumentami strategicznymi:

- Poziom województwa: Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030" oraz Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+;
- Poziom krajowy: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030;
- Poziom programów operacyjnych: Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR); Fundusze Europejskiej dla Małopolski 2021-2027.

Tabela 6. Spójność, komplementarność i synergia LSR z dokumentami/strategiami wyższego rzędu

Dokument strategiczny	Cele z dokumentów strategicznych	Komplementarne przedsięwzięcia z LSR
Cel 1. Rozwój gospodarczy obszaru LGD, w oparciu o potencjał turystyczny, ukierunkowany na turystykę aktywną i rozbudowę infrastruktury wspierającej		
Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030"	— OBSZAR II: GOSPODARKA – CEL SZCZEGÓŁOWY: Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka – Kierunki polityki rozwoju: 3. Turystyka. — OBSZAR IV: ZARZĄDZANIE STRATEGICZNE ROZWOJEM – CEL SZCZEGÓŁOWY: System zarządzania strategicznego rozwojem dostosowany do wyzwań dekady 2020–2030 – Kierunki polityki rozwoju: 3. Promocja Małopolski. — OBSZAR V: ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE – CEL SZCZEGÓŁOWY: Zrównoważony i trwały rozwój oparty na endogenicznych potencjałach – Kierunki polityki rozwoju: 3. Rozwój obszarów wiejskich w oparciu o endogeniczne potencjały; promocja produktów regionalnych.	P.1.1. P.1.2. P.1.3 P.1.5.
Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+	— OBSZAR I: GOSPODARKA – CEL STRATEGICZNY 1. Inteligentna gospodarka i aktywni ludzie – Cele operacyjne: 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki, 1.3. Wsparcie	P.1.2. P.1.3. P.1.4. P.1.5.

	procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu. — OBSZAR III: DEMOGRAFIA – CEL STRATEGICZNY 3. Wspólnota i bezpieczna przestrzeń, które łączą ludzi – Cele operacyjne: 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie. — OBSZAR IV: SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM – CEL STRATEGICZNY 4. Horyzontalny – Cele operacyjne: 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego.	
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030	— Cel szczegółowy II Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa, Kierunek interwencji: III.2. Rozwój przedsiębiorczości i nowych miejsc pracy – rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych np. turystycznych, edukacyjnych i in.).	P.1.3. P.1.4. P.1.5
Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027 (EFRR)	— Priorytet 7. Fundusze europejskie dla wspólnot lokalnych – Cel polityki 5. Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych – Cel szczegółowy: 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.	P.1.1.
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027	— Cel 7. P1. - Poprawa dostępu do usług związanych z rolnictwem i leśnictwem, dywersyfikacja dochodów gospodarstw. — CS 8.P 4. - Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej. — CS 8.P 9. - Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów.	P.1.1. P.1.2. P.1.3. P.1.4. P.1.5.
Cel 2. Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD		
Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030"	— OBSZAR I: MAŁOPOLANIE – CEL SZCZEGÓŁOWY: Rozwój społecznie wrażliwy, sprzyjający rodzinie – Kierunki polityki rozwoju: 6. Edukacja, 7. Rynek pracy. — OBSZAR II: GOSPODARKA – CEL SZCZEGÓŁOWY: Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka – Kierunki polityki rozwoju: 1. Innowacyjność – kształtowanie postaw innowacyjnych; 2. Konkurencyjność i przedsiębiorczość. — OBSZAR V: ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE – CEL SZCZEGÓŁOWY: Zrównoważony i trwały rozwój oparty na endogenicznych potencjałach – Kierunki polityki rozwoju: 3. Rozwój obszarów wiejskich.	P.2.1. P.2.2. P.2.3.
Strategia Rozwoju Województwa	— OBSZAR I: GOSPODARKA – CEL STRATEGICZNY 1. Inteligentna gospodarka i aktywni ludzie – Cele operacyjne: 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu.	P.2.1. P.2.2. P.2.3.

Świętokrzyskiego 2030+	— OBSZAR III: DEMOGRAFIA – CEL STRATEGICZNY 3. Wspólnota i bezpieczna przestrzeń, które łączą ludzi – Cele operacyjne: 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie, 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym.	
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030	— Cel szczegółowy II. Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska – Kierunki interwencji: II.2. Dostępność wysokiej jakości usług publicznych. — Cel szczegółowy III. Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa – Kierunki interwencji: III.2 Rozwój przedsiębiorczości i nowych miejsc pracy, III.3 Wzrost umiejętności i kompetencji mieszkańców wsi, III.4 Budowa i rozwój zdolności do współpracy w wymiarze społecznym i terytorialnym.	P.2.1. P.2.2. P.2.3.
Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027 (EFS+)	— Priorytet 6. Fundusze europejskie dla rynku pracy, edukacji i włączenia społecznego – Cel polityki 4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych – Cel szczegółowy: 4(h) wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji.	P.2.1.
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027	— CS 8.P.10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich. — CS 8.P 11. - Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego. — CS 8.P 12. - Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczność. — CS 8.P 13. - Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat. — CS 8.P 8. - Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym.	P.2.1. P.2.2. P.2.3.
Cel 3. Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD		
Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030"	— OBSZAR I: MAŁOPOLANIE – CEL SZCZEGÓŁOWY: Rozwój społecznie wrażliwy, sprzyjający rodzinie – Kierunki polityki rozwoju: 5. Kultura i dziedzictwo. — OBSZAR III: KLIMAT I ŚRODOWISKO – CEL SZCZEGÓŁOWY Wysoka jakość środowiska i dążenie do neutralności klimatycznej – Kierunki polityki rozwoju: 1. Ograniczanie zmian klimatycznych, 4. Edukacja ekologiczna.	P.3.1. P.3.2. P.3.3. P.3.4.

	— OBSZAR V: ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE – CEL SZCZEGÓŁOWY: Zrównoważony i trwały rozwój oparty na endogenicznych potencjałach – Kierunki polityki rozwoju: 3. Rozwój obszarów wiejskich.	
Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+	— OBSZAR II: ŚRODOWISKO – CEL STRATEGICZNY 2. Przyjazny dla środowiska i czysty region – Cele operacyjne: 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego. — OBSZAR III: DEMOGRAFIA – CEL STRATEGICZNY 3. Wspólnota i bezpieczna przestrzeń, które łączą ludzi – Cele operacyjne: 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie, 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym. — OBSZAR IV: SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM – CEL STRATEGICZNY 4. Horyzontalny – Cele operacyjne: 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego.	P.3.1. P.3.3.
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030	— Cel szczegółowy II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska; Kierunek interwencji: II.2. Dostępność wysokiej jakości usług publicznych - poprawa dostępu do usług publicznych i optymalizacji zagospodarowania przestrzennego w otoczeniu miast.	P.3.4.
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027	— CS 8.P 4. - Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej. — CS 8.P 6. - Poprawa dostępu do usług publicznych w zakresie opieki, zdrowia, kultury i dziedzictwa kulturowego. — CS 8.P 8. - Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym.	P.3.1. P.3.2. P.3.3. P.3.4.

Źródło: Opracowanie własne.

Reasumując, LSR poprzez zgodność z w/w dokumentami strategicznymi przyczyni się nie tylko do zrównoważonego i kompleksowego rozwoju obszaru LGD, ale również do rozwoju całego regionu, a także wzmocni osiąganie celów rozwojowych zapisanych w dokumentach z poziomu krajowego.

W ramach wdrożenia LSR zapewniony zostanie **wysoki poziom integrowania różnych sektorów, partnerów czy zasobów** w celu komplementarnej realizacji przedsięwzięć. Przede wszystkim w LSR przewidziano takie **sposoby realizacji przedsięwzięć** jak: **projekt partnerski** który sam w sobie realizuje ideę integracji między podmiotami realizującymi zadania, ale także środowiskami, na rzecz których zadania te są wykonywane. Mamy tutaj bowiem zagwarantowane wspieranie i budowanie relacji trwałej współpracy z innymi podmiotami, aktywizowanie i animowanie podmiotów do współpracy wzajemnej, wymiany doświadczeń, podejmowania wspólnych inicjatyw, gdzie rolą LGD jest bycie moderatorem oraz pomostem w procesie animacji projektów partnerskich. Wcześniejsze doświadczenia działań podejmowanych przez LGD w zakresie budowania realizacji współpracy i partnerstwa między podmiotami z terenu LGD, ale także spoza obszaru LGD, pokazały, że taki sposób działania przynosi długotrwałe efekty (zapewnienie trwałości). Tym samym doświadczenia współpracy międzyśrodowiskowej, czy współpracy pomiędzy partnerami, **łączenie/integrowanie zasobów jest dla Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" ideą nie tylko znaną, ale przede wszystkich od lat efektywnie wdrażaną oraz promowaną także w przyszłych aktywnościach, w tym wdrażania LSR.** Warto dodać, iż pozostałe, przewidziane do realizacji tzw. sposoby realizacji przedsięwzięć, takie jak konkurs czy projekt

grantowy, także przyczyniają się do wzmacniania integracji różnych partnerów czy środowisk, ale także integracji zasobów skupiając wokół danego przedsięwzięcia różnie podmioty, o różnych doświadczeniach i podejściu do rozwoju lokalnego, podejmujące się realizacji zadań w określonym obszarze/temacie.

Wybór dostępnych źródeł dofinansowania:

Opracowana strategia ma formułę **wielofunduszową**, co wpływa na szeroki wachlarz działań i interwencji jakie stowarzyszenie ma za zadanie prowadzić. Strategia stanowi swego rodzaju drogowskaz jakim należy kierować się w dalszej perspektywie w kontekście przyjętych potrzeb i założeń. Uwzględniając doświadczenia w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, w tym z Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, mających na celu aktywizację społeczności lokalnej, Lokalna Grupa Działania dąży w nadchodzącej perspektywie do podejmowania szeregu inicjatyw komplementarnych z celami i przedsięwzięciami wskazanymi w LSR, związanymi z:

- animowaniem społeczności lokalnej w ramach środków z Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich;
- organizacją przedsięwzięć ekologicznych ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie;
- promocją i rozwijaniem produktów turystycznych ze środków Funduszy Europejskich dla Małopolski 2021-2027 w tym programów dotacyjnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego;
- z aktywizacją społeczną, edukacyjną i zawodową ze środków Funduszy Europejskich dla Małopolski 2021-2027 w ramach Europejskiego Funduszu Spójności.

Wybrano powyższe źródła finansowania z uwagi na możliwości jakie można pozyskać z tych funduszy min. związane ze wspieraniem grup wykluczonych w tym seniorów, osób młodych do 25 roku życia, kobiet, wspieraniem działań środowiskowych i edukacyjnych, ale również animowaniem społeczności lokalnej i rozwoju społeczno- kulturowego oraz turystycznego regionu. Wszystkie te działania są powiązane blisko z zaplanowanymi projektami w ramach LSR. Pozyskanie dodatkowych środków będzie kluczowym elementem rozwoju Lokalnej Grupy Działania oraz wspieraniu założonych celów. Ponadto **przewiduje się korzystanie z innych dostępnych źródeł finansowania** w zależności od potrzeb i zgłaszanych inicjatyw.

Wartość dodana z podejścia LEADER:

Podejście LEADER, zaproponowane w ramach LSR, zdaniem Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA", jest efektywnym i zapewniającym trwałe zmiany podejściem do rozwoju lokalnego. Spojrzenie z perspektywy mieszkańców, a więc spojrzenie możliwie najbliższe społeczności lokalnej, skupione na realnych problemach lokalnej społeczności i gospodarki, budowanie relacji współpracy międzyludzkiej, ale także, co bardzo ważne, dla trwałości zmian rozwojowych, także relacji współpracy między organizacjami działającymi na obszarze LGD (JST, organizacje społeczne, grupy nieformalne jak np. KGW), to cechy charakterystyczne dla podejścia LEADER. Cechy te są także kluczowe dla wprowadzania i kolejno zachowania trwałych zmian lokalnych na obszarach wiejskich. Wszystkie wskazane tutaj cechy, charakterystyczne dla podejścia LEADER, przejawiają się w **przewidziany w LSR zakresach wsparcia,** a więc:

- przedsięwzięciach skoncentrowanych na budowaniu rozwoju w oparciu o lokalne potencjały (m.in. walory turystyczne) – przykładowo: P.1.2, P.1.3, P.1.4., P.1.5.
- bezpośredniej odpowiedzi na lokalne potrzeby (wsparcie aktywności społeczno – zawodowej mieszkańców LGD) – przykładowo: P.2.2, P.2.3.
- realizację postawionego w LSR Celu 3 – Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD – przedsięwzięcia: P.3.1., P.3.2., P.3.3., P.3.4. oraz P.3.5.

Wymienione przedsięwzięcia możliwe są do realizacji w ramach podejścia LEADER zawartego w PS WPR, gdyż realizują one cele postawione właśnie w PS WPR co **uzasadnia wybór źródeł** ich **finasowania.**

W LSR dzięki podejściu LEADER możliwe jest **wsparcie ważnych** dla rozwoju obszaru LGD **grup społecznych. Poprzez dobór zakresów wsparcia wynikających z PS WPR** które koncentrują się na m.in. podnoszeniu

aktywności zawodowej (zwiększanie zatrudnienia na obszarach wiejskich) i społecznej (zwiększenie udziału i wpływu społeczności na rozwój lokalny) czy budowaniu potencjału dla ponoszenia jakości życia na obszarze LGD możliwe jest zapewnienie szczególnego wsparcia dla grup docelowych, istotnych dla LSR czyli **osób młodych do 25 roku życia, kobiet** czy **seniorów.** W LSR to realizacja takich przedsięwzięć jak: P.1.3., P.2.2, P.2.3. P.3.4. Podejście LEADER pozwala na szerszy wachlarz możliwych do realizacji przedsięwzięć w porównaniu z innymi instrumentami wsparcia, przez co precyzyjniej, ale też szerzej można odpowiedzieć dzięki niemu na lokalne potrzeby. Podejście LEADER „dostrzega" także i przez to wspiera i **rozwija podmioty inne niż JST, działające na terenie LGD.** Często są to podmioty mniejsze, często nawet grupy nieformalne, a więc nie zawsze tak jak np. JST sprofesjonalizowane w działaniach, jednak posiadające inne, ważne dla lokalnej społeczności i lokalnego rozwoju cechy jak: lokalność – zakorzenienie lokalne, odpowiedz na często drobne, bardzo konkretne (a ważne) dla nawet małej społeczności potrzeby.

Uruchomienie **projektów grantowych** jako **przyjęty sposób wdrażania** części operacji w ramach **LSR** zaowocowało przy poprzedniej realizacji strategii LGD osiągnięciem znacznej wartości dodanej. Szereg organizacji lokalnych czy grup nieformalnych stało się rzeczywistymi podmiotami wprowadzanej lokalnie zmiany społeczno – gospodarczej. Tak też przewidujemy, że stanie się przy wdrażaniu niniejszej LSR. W ramach projektów grantowych początkowo organizacje społeczne o niskim potencjale organizacyjnym czy grupy nieformalne uzyskały wsparcie merytoryczne, co zaowocowało rozwojem ich kompetencji i zbudowaniem solidnej podstawy do dalszych działań jako wiarygodni i trwali partnerzy lokalni, współodpowiedzialni za rozwój naszego obszaru LGD. Ponadto zastosowanie projektów grantowych w obecnej LSR wynika wprost z podejścia LEADER, jest to bowiem sposób zdecydowanie wpływający pozytywnie na wzrost stopnia aktywizacji społeczność lokalnej do działania. Nie bez znaczenia jest też sam sposób rozliczania realizacji przedsięwzięć realizowanych w tej formule – jest on oceniany przez grantobiorów jako przyjazny, czytelny, oparty na bezpośredniej współpracy z LGD.

Możliwość realizacji w ramach wdrażania LSR przedsięwzięć **w ramach konkursów** z jednej strony daje możliwość wyboru przedsięwzięć charakteryzujących się lepszym stopniem przygotowania i odpowiedzi na potrzeby lokalne, spełniając tym samym w pełni postawnie kryteria wyboru operacji, z drugiej strony dając gwarancje, że realizacja projektów konkursowych będzie podejmowana przez projekty posiadające odpowiedni potencjał i doświadczenie realizacyjne co zniweluje ryzyko wykonawcze m.in. w zakresie nieosiągnięcia zakładanych wskaźników i tym samym celów w ramach LSR.

W ramach przyjętych **sposobów wdrażania przedsięwzięć** przewidziano także **operacje własne** realizowane przez Nadwiślańską Grupę Działania „E.O.CENOMA". Dotyczą one takich działań, w których LGD pełni rolę „operatora lokalnego", głównego animatora czy inspiratora działań stanowiących istotne wsparcie dla rozwoju lokalnego, czy to w zakresie kreowania i rozwoju oferty turystycznej obszaru LGD czy to w zakresie budowania wsparcia aktywności społeczno – zawodowej mieszkańców. To przedsięwzięcia takie jak: P.1.2., P.1.3 czy P.2.3. i P.2.4. Realizacja przedsięwzięcia w formule operacji własnej wspiera także sam podmiot wykonawczy – Nadwiślańską Grupę Działania „E.O.CENOMA" – poprzez zdobycie kolejnego doświadczenia w animacji społeczności lokalnej, pogłębienie wiedzy i umiejętnościach w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację istotnych dla obszaru LGD przedsięwzięć, rozwoju zasobów ludzkich oraz narzędzi zarządzania czy poszerzeniu doświadczeń w realizacji projektów (w tym projektów partnerskich).

Podejście LEADER, poprzez swoją wysoką oddolność interwencji, buduje zainteresowania i zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne, czym **wpływa na rozwój społeczny, w tym potencjał członków lokalnych społeczności.** Podejście LEADER promuje m.in. proces partycypacji społecznej na etapie tworzenia, jak również wdrażania LSR, dba w swych założeniach o to, aby LGD prowadziło szerokie i skuteczne, wielokanałowe działania informacyjne skierowane do lokalnej społeczności m.in. odnoszące się do postępu we wdrażaniu LSR, co przyczynia się do wzrostu wiedzy o lokalnym środowisku społeczno – gospodarczym, a tym samym wzrostu świadomości lokalnej i poczucia tożsamości lokalnej u mieszkańców obszaru LGD. Realizacja przewidzianych w LSR przedsięwzięć, w tym wspierających rozwój gospodarczy oraz rozwój społeczny obszaru LGD, wspartych

finansowo z funduszy PS WPR, to kolejny czynnik wpływający na rozwój społeczny mieszkańców – beneficjentów końcowych podejmowanych działań, jak też lokalnych organizacji realizujących przedsięwzięcia zawarte w LSR. Podejście LEADER pozwala na zapewnienie trwałej zmiany rozwojowej obszaru LGD.

Rozdział VI. Cele i wskaźniki

LSR zakłada realizację przedsięwzięć wpisujących się w trzy cele:

- Cel 1: Rozwój gospodarczy obszaru LGD, głównie w oparciu o potencjał turystyczny, ukierunkowany na turystykę aktywną i rozbudowę infrastruktury wspierającej.
- Cel 2: Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD.
- Cel 3: Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD.

Całość przewidzianych do realizacji działań, w ramach wdrażania LSR, a więc realizacji przedsięwzięć pozwalających na osiągnięcie postawionych w ramach LSR celów ma charakter zintegrowany, koncertujący się na tych zagadnieniach, które z jednej strony odpowiadają na zidentyfikowane i zdiagnozowane wcześniej potrzeby LGD (rozumianego szeroko jako teren, ale także społeczność mieszkańców, obszaru działań JST, organizacji społecznych, grup nieformalnych, itp.), ale także koncentrują się wokoło działań, które zrealizowane mają największe szanse na przyczynienie się do osiągniecia oczekiwanych zmian. Tym samym postawione w LSR cele oraz przypisane im przedsięwzięcia cechuje strategiczny wybór i koncentracja wokół potrzeb lokalnych.

Cel 1: Rozwój gospodarczy obszaru LGD, głównie w oparciu o potencjał turystyczny, ukierunkowany na turystykę aktywną i rozbudowę infrastruktury wspierającej.

Cel ten jest bezpośrednią odpowiedzią na wskazane w procesie identyfikacji i analizy problemów lokalnych kwestie kluczowe – **potencjały rozwojowe decydujące o rozwoju gospodarczym obszaru LGD** (co zostało zawarte w Rozdziale IV) oraz wzmocnione podczas rozbudowanych, prowadzonych różnorodnymi technikami (Rozdział III) konsultacji społecznych, w ramach których uczestniczący w nich mieszkańcy oraz przedstawiciele kluczowych podmiotów reprezentujących JST, organizacje społeczne czy lokalny sektor gospodarczy, wskazywali jako podstawowy obszary interwencji. Pełne **wykorzystanie walorów turystycznych (przyrodniczych i poza przyrodniczych/kulturowych)**, które są jednym z podstawowych potencjałów rozwojowych obszaru LGD, było i jest osią, wokół której powinny koncentrować się działania rozwojowe na obszarze LGD.

Realizacja tego celu będzie możliwa poprzez rozbudowę **oferty turystycznej oraz infrastruktury czasu wolnego** (infrastruktury turystycznej), tak aby w efekcie w pełni wykorzystać walory turystyczne obszaru LGD, w tym walory środowiska naturalnego i środowiska kulturowego oraz lokalne potencjały turystyczne obszaru LGD. Dzięki takim działaniom możliwe będzie zbudowanie lokalnej oferty turystycznej cechującej się wysoką jakością, atrakcyjnością i zróżnicowaniem propozycji (produktów turystycznych), co pozwoli przyciąganie na obszar LGD turystów o różnych potrzebach, w różnym wieku, z różnymi oczekiwaniami poznawczymi. Budowana w taki sposób oferta turystyczna będzie prezentować i promować lokalną specyfikę i walory przyrodnicze i poza przyrodnicze obszaru LGD m.in. lokalny krajobraz, przyrodę, kulturę, zwyczaje i tradycje, lokalne produkty (w tym także produkty żywnościowe), rzemiosło czy wydarzenia/imprezy poprzez **zintegrowane i wielokanałowe działania promocyjne** wykorzystujące zarówno tradycyjne środki promocji, jak i **narzędzia innowacyjne** (m.in. aplikacje turystyczne, itp.). Kreacji produktów turystycznych, rozwojowi oferty oraz infrastruktury turystycznej towarzyszyć będzie także wspieranie rozwoju działalności gospodarczej w sferze turystycznej i okołoturystycznej. Budowanie postaw przedsiębiorczych w sferze turystycznej i okołoturystycznej, kreowanie postaw współodpowiedzialności za zrównoważony rozwój turystyczny obszaru LGD – to wszystko (łącznie z działaniami w zakresie rozwoju infrastruktury czasu wolnego, rozwoju oferty turystycznej) pozwoli na **synergię, zintegrowanie działań w obszarze rozwoju turystycznego na terenie LGD.**

CEL 1 – PRZEDSIĘWZIĘCIA

P.1.1.Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z rozbudową infrastruktury czasu wolnego sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD.
Wskaźnik produktu: P.1.1 -RCO0 77 – liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem. – wartość 1 sztuka
Wskaźnik produktu- P.1.1- RCO074- Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego- wartość 1000 osób
Wskaźnik produktu- P.1.1- RCO080- Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność- wartość 1 sztuk
Wskaźnik rezultatu: W.1.1- RCR077 – liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem.- wartość 100 osób/rok
PROGRAM: EFRR
ZAKRES: Działanie FEMP.07.06 RLKS- Wsparcie oddolnych inicjatyw na obszarach wiejskich. TYP Projektu C- Oferta Turystyczna.
SPOSÓB REALIZACJI: Konkurs
GRUPA DOCELOWA: mieszkańcy, turyści
WNIOSKODAWCA: Instytucje kultury, jednostki samorządu terytorialnego, jednostki organizacyjne działające w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe.
UZASADNIENIE: Wspierane będą działania przyczyniające się do rozwoju oferty turystycznej. Możliwe będzie tworzenie produktów turystycznych bazujących na potencjałach oraz walorach kulturowych i przyrodniczych danego obszaru. Wspierana będzie infrastruktura do potrzeb zrównoważonej turystyki i stworzenia ponadlokalnej oferty turystycznej, tematycznie zintegrowanej m.in.: - Budowa, rozbudowa, przebudowa, remont (z zastrzeżeniem, że wszystkie prace związane będą z realizacją wydatków inwestycyjnych a nie dot. wydatków bieżących) kompleksowych wielofunkcyjnych: obiektów turystycznych oraz stref aktywności turystycznej skoncentrowanych wokół atrakcji turystycznych np. tężnie, platformy i wieże widokowe, miejsca obserwacyjne, ścianki wspinaczkowe, amfiteatry plenerowe, jako element projektu mała architektura (np. ławki, stoły, paleniska, grille, wiaty, infokioski itp.) - Budowa, rozbudowa, przebudowa, remont infrastruktury turystycznej przy zbiornikach wodnych, ciekach naturalnych, wyrobiskach po żwirowych wraz z tworzeniem miejsc wypoczynku na tych obszarach oraz ich zagospodarowaniem w celach turystycznych m.in. poprzez tworzenie kąpielisk wraz z elementami infrastruktury turystycznej np. podesty, plaże, boiska do sportów plażowych. W ramach szerszego projektu jako prace uzupełniające możliwe będzie: • przygotowanie i uzbrojenie terenów, na których zlokalizowane będą ogólnodostępne obiekty i infra. turystyczna w tym np. infrastruktura wodno-kanalizacyjna. • dostosowanie obiektów turystycznych, szlaków do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
POZIOM DOFINANSOWANIA: do 85%
MINIMALNA WARTOŚĆ WYDATKÓW KWALIFIKOWALNYCH: 350 000,00 zł

P.1.2.Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z wyposażeniem/ rozbudową infrastruktury sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD.
Wskaźnik produktu: Liczba operacji polegających na rozwoju oferty turystycznej wraz z wyposażeniem/ rozbudową infrastruktury turystycznej.- wartość 1 sztuka
Wskaźnik rezultatu: R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR- wartość 100 osób
PROGRAM: PS WPR- EFROW
ZAKRES: poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej
SPOSÓB REALIZACJI: Operacja Własna/Konkurs
GRUPA DOCELOWA: mieszkańcy, turyści
WNIOSKODAWCA: Lokalna Grupa Działania, mieszkańcy, ngo
UZASADNIENIE: W ramach przedsięwzięcia zaplanowano wzmocnienie oferty turystycznej wraz z wyposażeniem lub rozbudową infrastruktury sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD. Planuje się realizację następujących działań: utworzenie infrastruktury związanej z birdwatchingiem/ obserwacją innych zwierząt i środowiska naturalnego lub kulturowego/ utworzenie infrastruktury turystycznej związanej z wprowadzeniem dodatkowej oferty turystycznej na obszarze LGD zwiększającej potencjał turystyczny regionu. Ponadto w ramach celu 1 zaplanowano szereg działań przyczyniających się do poprawy i zwiększenia potencjału turystycznego regionu. Uznaje się, iż realizacja operacji jest kompleksowym i spójnym działaniem w kontekście przyjętych założeń i poprawy do zbudowania atrakcyjnej oferty turystycznej.
POZIOM DOFINANSOWANIA: do 100%
MINIMALNA KWOTA WSPARCIA: 50 000,00 zł
Maksymalna kwota wsparcia nie może przekraczać maksymalnej kwoty wsparcia wskazanej w wytycznych szczegółowych w zakresie przyznawania i wypłaty pomocy finansowej w ramach Planu strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/ Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS)- komponent Wdrażanie LSR.

P.1.3. Stworzenie, rozwój i promocja lokalnej oferty turystycznej i produktów turystycznych z wykorzystaniem innowacyjnych narzędzi.
Wskaźnik produktu: Liczba operacji ukierunkowanych na rozwój potencjału turystycznego dedykowana osobom do 25 roku życia w tym wydanie materiałów promujących turystykę regionu.- wartość 1 sztuka
Wskaźnik rezultatu: R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR - wartość 100 osób
PROGRAM: PS WPR- EFRROW
ZAKRES: Poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz operacji w zakresach wymienionych w punktach 1-3.

SPOSÓB REALIZACJI: Konkurs *W ramach tego konkursu jest możliwość realizacji operacji w ramach Operacji własnej
GRUPA DOCELOWA: osoby do 25 roku życia,
WNIOSKODAWCA: Lokalna Grupa Działania, mieszkańcy, ngo
UZASADNIENIE: W zakresie przedsięwzięcia zaplanowano stworzenie oferty turystycznej, w postaci opracowania gotowych planów wycieczek na obszarze LSR, uwzględniając dziedzictwo przyrodnicze, kulturowe i historyczne. Przedsięwzięcie ma na celu zapoznać szczególnie osoby młode do 25 roku życia z zasobami jakie ma do zaoferowania obszar LGD, ukształtować świadomość regionu i jego cennych możliwości. Planuje się organizację wycieczek po obszarze z wykorzystaniem wcześniej przygotowanych i opracowanych materiałów związanych z nową ofertą turystyczną wprowadzoną na obszarze LGD w oparciu o innowacyjne narzędzia tj. aplikacje.
POZIOM DOFINANSOWANIA: **do 100%**
MINIMALNA KWOTA WSPARCIA: 50 000,00 zł
Maksymalna kwota wsparcia nie może przekraczać maksymalnej kwoty wsparcia wskazanej w wytycznych szczegółowych w zakresie przyznawania i wypłaty pomocy finansowej w ramach Planu strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/ Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS)- komponent Wdrażanie LSR.

P.1.4. Wsparcie operacji polegających na podejmowaniu działalności gospodarczych
Wskaźnik produktu: Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa- wartość 10 sztuk
Wskaźnik rezultatu: R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich- wartość 10 sztuk
PROGRAM:PS WPR- EFRROW
ZAKRES: Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez: a. podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne
SPOSÓB REALIZACJI: Konkurs
GRUPA DOCELOWA: kobiety, osoby do 25 r. życia, mieszkańcy
WNIOSKODAWCA: mieszkańcy; preferowany będzie udział kobiet, osób młodych do 25 roku życia;
UZASADNIENIE: Wskazane działanie przyczyni się do rozwoju przedsiębiorczości regionu. Preferowany będzie udział kobiet i osób do 25 roku życia w roli wnioskodawcy. **KODY PKD:** W powyższym zakresie o pomoc ubiegać się mogą osoby podejmujące działalność gospodarczą w ramach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24.12.2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), następujących sekcji: 1. Sekcja I- działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi 2. Sekcja O- działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (z wyłączeniem: Dział 78, Dział 80, Dział 82) 3. Sekcja N- działalność profesjonalna, naukowa i Techniczna (z wyłączeniem: Dział 69, Dział 70, Dział 72, Dział 75) 4. Sekcja S- działalność związana z kulturą, sportem i rekreacją (z wyłączeniem: Dział 91, Dział, 92)

5. Sekcja F- budownictwo (z wyłączeniem: Dział 42)

Wskazano następujące sekcje kodów PKD, które bezpośrednio lub pośrednio będą miały wpływ na rozwój turystyki regionu.

POZIOM DOFINANSOWANIA: do 65 %

MINIMALNA KWOTA WSPARCIA : 50 000,00

MAKSYMALNA KWOTA WSPARCIA: 150 000,00

P.1.5. Wsparcie istniejących działalności gospodarczych.

Wskaźnik produktu: Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa- wartość 7 sztuk

Wskaźnik rezultatu: R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR. – 7 sztuk

PROGRAM: PS WPR-EFRROW

ZAKRES: Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez: b. rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej

SPOSÓB REALIZACJI: Konkurs

GRUPA DOCELOWA: podmioty gospodarcze, mieszkańcy

WNIOSKODAWCA: podmioty gospodarcze, mieszkańcy

UZASADNIENIE: Wskazane działanie przyczyni się do rozwoju przedsiębiorczości regionu. W powyższym zakresie o pomoc ubiegać się mogą osoby podejmujące działalność gospodarczą w ramach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24.12.2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), następujących sekcji:

1. Sekcja I- działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
2. Sekcja O- działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (z wyłączeniem: Dział 78, Dział 80, Dział 82)
3. Sekcja N- działalność profesjonalna, naukowa i Techniczna (z wyłączeniem: Dział 69, Dział 70, Dział 72, Dział 75)
4. Sekcja S- działalność związana z kulturą, sportem i rekreacją (z wyłączeniem: Dział 91, Dział, 92)
5. Sekcja F- budownictwo (z wyłączeniem: Dział 42)

Wskazano następujące sekcje kodów PKD, które bezpośrednio lub pośrednio będą miały wpływ na rozwój turystyki regionu.

POZIOM DOFINANSOWANIA: do 65 %

MINIMALNA KWOTA WSPARCIA: 50 000,00

MAKSYMALNA KWOTA WSPARCIA: 150 000,00

Zaprezentowany rozkład wskaźników produktu i rezultatu wraz z ich wartościami i rozkładem czasowym (funkcja ilości i czasu), dla poszczególnych przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w ramach **Celu 1**, został przedstawiony **w formie tabelarycznej w Załączniku nr 2 do LSR**.

Tabela 7. Realizacja przedsięwzięć dla Celu 1.

Cel 1. Rozwój gospodarczy obszaru LGD, głównie w oparciu o potencjał turystyczny, ukierunkowany na turystykę aktywną i rozbudowę infrastruktury wspierającej					
Przedsięwzięcie	Typ wskaźnika	Realizacja do:			
		31.12.2024 r.	31.12.2025 r.	31.12.2026 r.	31.12.2027 r.
P.1.1.	Produkt: **P.1.1** -RCO0 77;	1 sztuka			
	Produkt: P.1.1- RCO074;	1000 osób			
	Produkt: P.1.1- RCO080	1 sztuka			
	Rezultat: **W.1.1**- RCR077;	100 osób/ rok			
P.1.2.	Produkt	1 sztuka			
	Rezultat	100 osób			
P.1.3.	Produkt	1 sztuka			
	Rezultat	100 osób			
P.1.4.	Produkt	8 sztuk			
	Rezultat	8 miejsc pracy			
P.1.5.	Produkt	7 sztuk			
	Rezultat	7 sztuk			

Cel 2: Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD.

Cel ten wprost odnosi się do potrzeby mieszkańców obszaru LGD związanych z **lokalnym rynkiem pracy**, który w badaniach społecznych mieszkańcy ocenili zdecydowanie najniżej w stosunku do innych sfer funkcjonowania obszaru LGD. Słabość i niska atrakcyjność lokalnego rynku pracy (szczegółowo opisane w Rozdziale IV) wskazane zostały jako główny problem stojący przed m.in. LGD – problem konieczny do rozwiązania, zwłaszcza wśród takich grup jak **ludzie młodzi do 25 roku życia** czy **kobiety** (w tym te które są po urlopach macierzyńskich) i których powrót na rynek pracy bywa utrudniony. Jest to jednak wyzwanie, które wymaga podjęcia działań na wielu polach, zarówno bezpośrednio tych odnoszących się do **pobudzania aktywności zawodowej,** jak też tych skierowanych na **budzenie aktywności społecznej**. Kreowanie postawy aktywnej to zadanie zintegrowane, dlatego przewidziane w ramach realizacji Celu 2 przedsięwzięcia przewidują zarówno działania odnoszące się do podnoszenia kwalifikacji zawodowych ułatwiających wejście/powrót na rynek pracy (osoby do 25 roku życia, kobiety, w tym kobiety powracające na rynek pracy po urlopach macierzyńskich) – bony rozwojowe, jak i przedsięwzięcia wspierające aktywizację społeczną, edukacyjną, kulturalną mieszkańców obszaru LGD, w tym osób młodych do 25 roku życia, seniorów oraz kobiet.

Cel 2- Przedsięwzięcia

P.2.1. Projekty na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej.
Wskaźniki produktu: - **P.2.1.- EECO02+04** - liczba osób niezatrudnionych objętych wsparciem w programie.- wartość 40 osób
Wskaźnik produktu: P.2.1.- **EECO12**- Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie- wartość 1 osoba
Wskaźnik produktu: P.2.1.- **PL0CO03**- Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego – wartość 40 osób
Wskaźnik produktu: P.2.1.- PL0CO04- Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność- 1 sztuka
Wskaźniki rezultatu: - **W.2.1.- EECR03** - liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu.- wartość 40 osób
Wskaźnik rezultatu: W.2.1.- EECR04- Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu – wartość 1 sztuka
PROGRAM: EFS+
ZAKRES: Priorytet 6. Fundusze europejskie dla rynku pracy, edukacji i włączenia społecznego, Działanie FEMP.06.17 Aktywizacja społeczno-zawodowa – RLKS
SPOSÓB REALIZACJI: Konkurs
GRUPA DOCELOWA: osoby bierne zawodowo/ osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym/ osoby z niepełnosprawnościami/
WNIOSKODAWCA: Administracja publiczna, Instytucje nauki i edukacji, Instytucje ochrony zdrowia, Instytucje wspierające biznes, Organizacje społeczne i związki wyznaniowe, Partnerstwa, Partnerzy społeczni, Przedsiębiorstwa, Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne, Służby publiczne
UZASADNIENIE: A. Aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo Projekty realizowane z wykorzystaniem mechanizmu RLKS. Warunki wsparcia w ramach niniejszego działania dla poszczególnych typów projektów będą identyczne jak w przypadku projektów wspieranych z EFS+ opisanych w odpowiednich celach szczegółowych niniejszego dokumentu (SzOP). Podejmowane działania mają służyć rozwiązywaniu problemów identyfikowanych przez społeczność lokalną w zakresie aktywizacji, przy wykorzystaniu potencjału organizacji lokalnych. W ramach działania realizowane będą kompleksowe projekty na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz biernych zawodowo. W ramach działania będą wspierane osoby, których bierność zawodowa wynika z: a) nauki, uzupełniania kwalifikacji, b) choroby, niepełnosprawności, c) obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu. Możliwe będzie wykorzystanie szerokiego katalogu instrumentów aktywizacji o charakterze społecznym, zawodowym, zdrowotnym czy edukacyjnym, których dobór będzie uzależniony od indywidualnych potrzeb osób i rodzin objętych wsparciem. Podejmowane działania mają prowadzić do powrotu tych osób na rynek pracy. Aktywizacja zawodowa może być realizowana wyłącznie przez podmioty wyspecjalizowane w tym obszarze. W ramach działania będą realizowane: 1. diagnoza sytuacji problemowej, zasobów, potencjału, predyspozycji i potrzeb danej osoby/rodziny/środowiska (element obligatoryjny poprzedzający inne formy wsparcia); 2. usługi aktywnej integracji o charakterze społecznym, edukacyjnym, zdrowotnym i zawodowym, w tym: - inicjatywy przygotowujące do podjęcia zatrudnienia np. staże, praktyki zawodowe, wolontariat; - usługi asystenta osoby w kryzysie bezdomności w procesie wychodzenia z bezdomności, asystenta osoby

opuszczającej zakład karny w procesie reintegracji, opiekuna usamodzielnienia, asystenta rodziny; - subsydiowane zatrudnienie, zajęcia reintegracji zawodowej u pracodawcy; - zatrudnienie wspierane, wspomagane, usługi trenera zatrudnienia wspieranego oraz inne usługi ułatwiające adaptację pracownika w środowisku pracy;

- poradnictwo psychologiczne i psychospołeczne; - trening kompetencji i umiejętności społecznych; - poradnictwo zawodowe i pośrednictwo pracy (w tym również w celu uzyskania lepszego zatrudnienia osób pracujących) oraz działania pozwalające na utrzymanie zatrudnienia; - kursy i szkolenia umożliwiające nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji lub kompetencji; - usługi towarzyszące procesowi usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej; - działania mające na celu usamodzielnienie wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych lub młodzieżowych ośrodków socjoterapii; - usługi o charakterze zdrowotnym (diagnostycznym lub profilaktycznym), mające na celu likwidację lub łagodzenie barier zdrowotnych utrudniających funkcjonowanie w społeczeństwie (jako uzupełnienie innych działań); - oddziaływanie na uczestników oraz otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wzmacniające lub odbudowujące naturalne systemy wsparcia, takie jak rodzina i lokalna społeczność, obejmujące np.: wsparcie osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą, mediacje, terapie rodzinne, poradnictwo rodzinne; - działania mające na celu poprawę warunków mieszkaniowych uczestników projektów, w zakresie pozwalającym na aktywne uczestnictwo w życiu społecznym (jako uzupełnienie innych działań); - poprawa kompetencji w zakresie spędzania czasu wolnego i rekreacji oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym (jako uzupełnienie innych działań); - inne narzędzia, metody służące aktywizacji społecznej i zawodowej, wynikające ze zidentyfikowanych potrzeb osób obejmowanych wsparciem.

W celu zwiększenia dostępności do usług reintegracyjnych możliwe będzie również tworzenie nowych miejsc w istniejących lub nowych podmiotach reintegracyjnych w których będą świadczone wskazane wyżej usługi. Możliwe będzie również tworzenie nowych podmiotów reintegracyjnych, z wyjątkiem WTZ, w oparciu o diagnozę potrzeb w regionie. Wsparcie w ramach WTZ i ZAZ może być zapewnione przez maksymalnie 2 lata dla konkretnego uczestnika. Warunkiem wsparcia w ramach WTZ jest zaoferowanie uczestnikom realnej ścieżki dojścia do ZAZ lub innej formy zatrudnienia. W ramach ZAZ wsparcie możliwe pod warunkiem, że min. 5% uczestników objętych wsparciem wejdzie na otwarty rynek pracy lub zarejestruje się w PUP. Odbiorcami usług (grupą docelową) będą osoby wskazane w podrozdziale 4.2 (zasady dotyczące aktywnej integracji) wytycznych ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego określonych dla EFS+, a także osoby będące ofiarami przestępstw i przemocy w rodzinie, z uwzględnieniem skazanych grup preferowanych. Beneficjent wskaże mechanizm stosowania preferencji. Realizowane projekty winny sprzyjać przezwyciężaniu barier w pełnym udziale w życiu społecznym i zawodowym przy uwzględnieniu perspektywy płci, równości szans i niedyskryminacji. Projekty zakładają, że działania skierowane do osób w wieku 15-29 lat są zgodne z zaleceniem Rady z dnia 30 października 2020 r. w sprawie pomostu do zatrudnienia – wzmocnienia gwarancji dla młodzieży oraz zastępującym zalecenie Rady z dnia 22 kwietnia 2013 r. w sprawie ustanowienia gwarancji dla młodzieży i z polskim Planem Gwarancji dla młodzieży opracowywanym przez ministra właściwego do spraw pracy. Beneficjent jest zobowiązany do monitorowania poziomu alokacji wydatkowanej na wsparcie osób młodych (15-29 lat).

POZIOM DOFINANSOWANIA: do 95%

MINIMALNA WARTOŚĆ PROJEKTU: 50 000,00 zł

Maksymalna kwota wsparcia nie może przekraczać maksymalnej kwoty wsparcia wskazanej w zasadach i regulaminie naboru w ramach FEM Priorytet 6. Fundusze europejskie dla rynku pracy, edukacji i włączenia społecznego, Działanie FEMP.06.17 Aktywizacja społeczno-zawodowa – RLKS .

P.2.2. Centrum Wsparcia Aktywności Społeczno-Zawodowej – świadczenie wsparcia doradczego dla osób młodych do 25 roku życia, kobiet, seniorów, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych.
Wskaźnik produktu: Liczba utworzonych miejsc wsparcia aktywności społeczno-zawodowej w tym organizacja inicjatyw wspierających, dedykowanych osobom do 25 roku życia/seniorom/kobietom/ organizacjom pozarządowym i grupom nieformalnym. .- wartość 10 sztuk
Wskaźniki rezultatu: R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.- wartość 100 osób
PROGRAM: PS WPR- EFRROW
ZAKRES: Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji.
SPOSÓB REALIZACJI: Operacja własna / konkurs
GRUPA DOCELOWA: osoby do 25 roku życia, kobiety, kobiety powracające na rynek pracy po macierzyństwie, seniorzy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne,
WNIOSKODAWCA: Lokalna Grupa Działania, mieszkańcy, ngo
UZASADNIENIE: Bezsprzecznie ważnym wsparciem dla osiągnięcia zamierzonego Celu 2 będzie realizacja przedsięwzięcia jakim jest Centrum Wsparcia Aktywności Społeczno – Zawodowej – zorganizowanie szerokiego wsparcia doradczego dla osób młodych do 25 roku życia, kobiet, seniorów, organizacji pozarządowych czy grup nieformalnych. To propozycja zdecydowanie niestandardowa w skali dotychczasowych działań LGD, w ramach której przewiduje się m.in. wykorzystywanie innowacyjnych metod oferowanego wsparcia doradczego (m.in. narzędzia wsparcia, metody, formy, dopasowanie do potrzeb różnych grup). Przewiduje się, że w wyniku prowadzonych działań przez Centrum Wsparcia Aktywności Społeczno – Zawodowej dodatkowo wzmocni się także lokalnych liderów, grupy nieformalne czy także lokalne organizacje społeczne, które dzięki wsparciu rozszerzą swoje pola aktywności, zwiększą skalę oddziaływania i skalę włączania społeczności w rozwój lokalny. Tym samym Centrum Wsparcia Aktywności Społeczno – Zawodowej będzie pełnić rolę lokalnego inkubatora rozwoju postawy aktywnej, zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej. W ramach działania Centrum Wsparcia Aktywności Społeczno – Zawodowej przewiduje się objęcie wsparciem 100 osób.
POZIOM DOFINANSOWANIA: do 100%
MINIMALNA KWOTA WSPARCIA: 50 000,00 zł
Maksymalna kwota wsparcia nie może przekraczać maksymalnej kwoty wsparcia wskazanej w wytycznych szczegółowych w zakresie przyznawania i wypłaty pomocy finansowej w ramach Planu strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/ Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS)- komponent Wdrażanie LSR.

P.2.3. Wspieranie rozwoju społecznego i zawodowego poprzez prowadzenie działań podnoszących kwalifikacje i zwiększających kompetencje społeczności LGD- BONY ROZWOJOWE.
Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych operacji podnoszących kwalifikacje zawodowe społeczności LGD- wartość 1 sztuka
Wskaźniki rezultatu: R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.- wartość 100 osób
PROGRAM: PS WPR- EFRROW
ZAKRES: Poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz operacji w zakresach wymienionych w punktach 1-3.
SPOSÓB REALIZACJI: Konkurs* *W ramach tego konkursu jest możliwość realizacji operacji w ramach Operacji własnej.
GRUPA DOCELOWA: Osoby do 25 roku życia, kobiety, kobiety powracające na rynek pracy po macierzyństwie, członkowie organizacji pozarządowych, mieszkańcy
WNIOSKODAWCA: Lokalna Grupa Działania, mieszkańcy, ngo
UZASADNIENIE: Operacja będzie miała na celu stworzenie bazy usługodawców, firm szkolących, przeprowadzających kursy podnoszące kompetencje min. (kursy z branży budowlanej, kosmetycznej, językowej, informatycznej, artystycznej, i inne). Operacja polegać będzie na stworzeniu pakietu dla każdego uczestnika projektu podnoszącego jego kompetencje (tzw. bony rozwojowe, będą przekazywane w formie umowy z uczestnikiem bądź firmą szkolącą). Uczestnik będzie mógł rozwinąć swoje kompetencje zawodowe i społeczne poprzez wzięcie udziału w bezpłatnych kursach min. w branżach wskazanych powyżej. Przed realizacją projektu, planuje się kontakt ze społecznością lokalną poprzez przeprowadzenie ankiety online, która sprecyzuje konkretne kursy jakie grupa docelowa jest chętna zrealizować. Bony będzie można pozyskać w kwotach od 1000 zł do 3300 zł na jednego uczestnika. Konkretne zasady przyznawania bonu będą określone w regulaminie naboru uczestników projektu.
POZIOM DOFINANSOWANIA: do 100%
MINIMALNA KWOTA WSPARCIA: 50 000,00 zł
Maksymalna kwota wsparcia nie może przekraczać maksymalnej kwoty wsparcia wskazanej w wytycznych szczegółowych w zakresie przyznawania i wypłaty pomocy finansowej w ramach Planu strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/ Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS)- komponent Wdrażanie LSR.

Zaprezentowany rozkład wskaźników produktu i rezultatu wraz z ich wartościami i rozkładem czasowym (funkcja ilości i czasu), dla poszczególnych przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w ramach **Celu 2**, został przedstawiony **w formie tabelarycznej w Załączniku nr 2 do LSR**.

Tabela 8. Realizacja przedsięwzięć dla Celu 2.

Cel 2. Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD					
Przedsięwzięcie	Typ wskaźnika	Realizacja do:			
		31.12.2024 r.	31.12.2025 r.	31.12.2026 r.	31.12.2027 r.

P.2.1.	Produkt: P.2.1.- EECO02+04;	40 osób		
	Produkt: P.2.1.- EECO12;	1 osoba		
	Produkt: P.2.1.- PL0CO03;	40 osób		
	Produkt: P.2.1.- PL0CO04;	1 sztuka		
	Rezultat: W.2.1.- EECR03; :	40 osób		
	Rezultat: W.2.1.- EECR04;	1 sztuka		
P.2.2.	Produkt	10 sztuk		
	Rezultat	100 osób		
P.2.3	Produkt	1 sztuka		
	Rezultat	100 osób		

Zaprezentowany rozkład wskaźników produktu i rezultatu wraz z ich wartościami i rozkładem czasowym (funkcja ilości i czasu), dla poszczególnych przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w ramach Celu 2, został przedstawiony **w formie tabelarycznej w Załączniku nr 2 do LSR.**

Cel 3. Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD.

Oczekiwania mieszkańców obszaru LGD wyrażane podczas badań społecznych czy spotkań warsztatowych w gminach LGD koncertowały się także wokół konieczność zapewnienia na obszarze LGD **wysokiej jakości życia.** Uczestnicy badań społecznych oraz warsztatów doceniali działania jakie do tej pory zostały już w tym zakresie zrobione, jednak byli także zgodni w tym, iż dalsza ich **kontynuacja oraz rozwój** jest dla obszaru LGD i społeczności go zamieszkującej niezbędna. Tym samym w ramach LSR umieszczono Cel 3, który koncentruje się na działaniach z rozwoju kulturalno – artystycznego poprzez rozwój infrastruktury kulturalnej powszechnie dostępnej oraz wzmacnianiu środowiska organizacji lokalnych działających w szeroko rozumianym obszarze kultury, wspieraniu wydarzeń lokalnych, kreowaniu przestrzeni publicznych w duchu przestrzeni sąsiedzkich sprzyjających integracji mieszkańców, jak również podnoszeniu świadomości ekologicznej mieszkańców LGD. Rozbudowanie infrastruktury kulturalnej, wsparcie środowiska twórców/artystów lokalnych oraz rozszerzanie i uatrakcyjnianie oferty czasu wolnego (imprezy lokalne, w tym innowacyjne działania/wydarzenia) to składowe budujące jakość życia na danym terenie. Ważnym założeniem na etapie wdrażania LSR będzie zachęcanie mieszkańców do poszukiwania i wdrażania innowacyjnych rozwiązań i sposobów realizacji włączającej oferty kulturalnej. Odpowiednia aranżacja przestrzeni publicznych, a więc przestrzeni spotkań sąsiedzkich, realizacji

aktywności, pasji mieszkańców LGD, w formie zagospodarowanych terenów zielonych (skwerów, ogrodów sensorycznych, parków kieszonkowych, itp.) to także kolejny element budujący jakość życia.

Cel 3- Przedsięwzięcia

P.3.1. Rozwój infrastruktury kulturalnej, powszechnie dostępnej, na obszarze LGD.
Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych/ wyposażonych obiektów infrastruktury kulturalnej.- wartość 5 sztuk
Wskaźniki rezultatu: R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.- wartość 100 osób
PROGRAM: PS WPR- EFRROW
ZAKRES: Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.
SPOSÓB REALIZACJI: Konkurs
GRUPA DOCELOWA: mieszkańcy, turyści, osoby do 25 roku życia, kobiety, seniorzy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne,
WNIOSKODAWCA: Instytucje kultury, Jednostki samorządu terytorialnego,
UZASADNIENIE: Konkurs skierowany głownie dla jsfp w celu rozwoju infrastruktury kulturalnej. Poprawa infrastruktury, wyposażenia posłuży zwiększeniu dostępu do małej infrastruktury publicznej.
POZIOM DOFINANSOWANIA: do 75%
MINIMALNA KWOTA WSPARCIA: 50 000,00 zł
Maksymalna kwota wsparcia nie może przekraczać maksymalnej kwoty wsparcia wskazanej w wytycznych szczegółowych w zakresie przyznawania i wypłaty pomocy finansowej w ramach Planu strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/ Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS)- komponent Wdrażanie LSR.

P.3.2. Wzmocnienie środowiska organizacji lokalnych w zakresie kulturalno-artystycznym.
Wskaźnik produktu: Liczba działań obejmujących wzmocnienie lokalnych organizacji w zakresie kulturalno-artystycznym- wartość 40 sztuk
Wskaźniki rezultatu: R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.- wartość 400 osób
PROGRAM: PS WPR- EFRROW
ZAKRES: Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych.

SPOSÓB REALIZACJI: Grant
GRUPA DOCELOWA: członkowie organizacji pozarządowych, grupy nieformalne, mieszkańcy, kobiety, seniorzy,
WNIOSKODAWCA: organizacje pozarządowe, grupy nieformalne.
UZASADNIENIE: Projekt Grantowy ukierunkowany na wzmocnienie organizacji pozarządowych poprzez ich doposażenie w kontekście kulturalno-artystycznym min. zakup strojów, namiotów, wyposażenia niezbędnego do prowadzenia działalności stowarzyszeń, ale i zwiększenia potencjału poprzez kursy, warsztaty itp. Realizacja operacji przyczyni się do kształtowania świadomości obywatelskiej w kontekście wzmacniania programów edukacji liderów życia publicznego lub społecznego (KGW, NGO).
POZIOM DOFINANSOWANIA: do 100%
MINIMALNA KWOTA WSPARCIA: 50 000,00 zł
Maksymalna kwota wsparcia nie może przekraczać maksymalnej kwoty wsparcia wskazanej w wytycznych szczegółowych w zakresie przyznawania i wypłaty pomocy finansowej w ramach Planu strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/ Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS)- komponent Wdrażanie LSR.

P.3.3. Rozwój społeczno – kulturalny mieszkańców obszaru LGD poprzez wsparcie wydarzeń lokalnych.
Wskaźnik produktu: Liczba przedsięwzięć promujących zdrowy styl życia/ tradycje/kulturę kreujących markę regionu- wartość 28 sztuk
Wskaźniki rezultatu: R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.- wartość 200 osób
PROGRAM: PS WPR- EFRROW
ZAKRES: Poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz operacji w zakresach wymienionych w punktach 1-3.
SPOSÓB REALIZACJI: Grant
GRUPA DOCELOWA: turyści, mieszkańcy, osoby do 25 roku życia, kobiety, seniorzy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne
WNIOSKODAWCA: organizacje pozarządowe, grupy nieformalne.
UZASADNIENIE: Projekt Grantowy ukierunkowany na rozwój społeczno-kulturalny mieszkańców. Wspierane będą wydarzenia, inicjatywy o charakterze innowacyjnym oraz cyklicznym które w znacznym stopniu przyczynią się do aktywizacji mieszkańców, organizacji pozarządowych promując przy okazji zdrowy styl życia, tradycję czy kulturę i markę regionu. Wydarzenia będą miały charakter ogólnodostępny, będą to min. maratony, rajdy, pikniki itp.
POZIOM DOFINANSOWANIA: do 100%
MINIMALNA KWOTA WSPARCIA: 50 000,00 zł
Maksymalna kwota wsparcia nie może przekraczać maksymalnej kwoty wsparcia wskazanej w wytycznych szczegółowych w zakresie przyznawania i wypłaty pomocy finansowej w ramach Planu strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/ Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS)- komponent Wdrażanie LSR.

P.3.4. Tworzenie przestrzeni sąsiedzkich poprzez adaptacje nowych lub modernizację już istniejących przestrzeni publicznych na bezpieczne, dostępne miejsca spotkań dla mieszkańców w różnym wieku.
Wskaźnik produktu: Liczba powstałych przestrzeni sąsiedzkich (nowych oraz zmodernizowanych).-wartość 5 sztuk
Wskaźniki rezultatu: R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.- wartość 100 osób
PROGRAM: PS WPR- EFRROW
ZAKRES: Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.
SPOSÓB REALIZACJI: Konkurs
GRUPA DOCELOWA: mieszkańcy, osoby do 25 roku życia, kobiety, seniorzy
WNIOSKODAWCA: organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, instytucje kultury, jst.
UZASADNIENIE: Konkurs mający na celu tworzenie przestrzeni, parków kieszonkowych, terenów zielonych, ogrodów sensorycznych, skwerów itp. Ukierunkowanych na bezpieczne i dostępne miejsca spotkań w szczególności dla ludzi młodych do 25 roku życia ale i seniorów.
POZIOM DOFINANSOWANIA: -NGO- do 100% - JSFP, JST- do 75%
MINIMALNA KWOTA WSPARCIA: 50 000,00 zł
Maksymalna kwota wsparcia nie może przekraczać maksymalnej kwoty wsparcia wskazanej w wytycznych szczegółowych w zakresie przyznawania i wypłaty pomocy finansowej w ramach Planu strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/ Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS)- komponent Wdrażanie LSR.

Zaprezentowany rozkład wskaźników produktu i rezultatu wraz z ich wartościami i rozkładem czasowym (funkcja ilości i czasu), dla poszczególnych przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w ramach Celu 3, został przedstawiony **w formie tabelarycznej w Załączniku nr 2 do LSR.**

Tabela 9. Realizacja przedsięwzięć dla Celu 3.

Cel 3. Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD.					
Przedsięwzięcie	Typ wskaźnika	Realizacja do:			
		31.12.2024 r.	31.12.2025 r.	31.12.2026 r.	31.12.2027 r.
P.3.1.	Produkt	5 sztuk			
	Rezultat	100 osób			
P.3.2.	Produkt	40 sztuk			
	Rezultat	400 osób			
P.3.3.	Produkt	28 sztuk			
	Rezultat	200 osób			
P.3.4.	Produkt	5 sztuk			

	Rezultat	100 osób	

Dodatkowo każdemu wskazanemu **przedsięwzięciu** (w ramach wszystkich trzech postawionych celów) przypisano **sposób realizacji** stosownie do charakteru przedsięwzięcia. Zdecydowano na wdrażanie LSR w ramach: operacji własnych, konkursów, projektów grantowych, projektów partnerski.

Operacje własne obejmują:

- w ramach Celu 1 przedsięwzięcia P.1.2., oraz P.1.3. Wybór takiego sposobu realizacji wynika wprost z charakteru przedsięwzięć. Realizację ich cechuje wyjątkowa spójność i kompleksowość, traktuje ono łącznie cały obszar LGD, tym samym dla efektywności realizacji zasadne jest skoncentrowanie działań w ramach jednego podmiotu/operatora – LGD. Przedsięwzięcia te dotyczą stworzenia, rozwoju i promocji lokalnej oferty turystycznej i produktów turystycznych z wykorzystaniem innowacyjnych narzędzi, skierowanej głównie do grupy odbiorców – dzieci i młodzieży (wycieczki edukacyjne po terenie LGD), ale także turystów, mieszkańców małopolski oraz mieszkańców obszaru LGD czy rozbudową oferty turystycznej w terenie.
- w ramach Celu 2 dwa przedsięwzięcia P.2.2. oraz P.2.3 Wybór takiego sposobu realizacji podyktowany jest charakterem przedsięwzięć. Program bonów rozwojowych wymagający dla jego efektywności i przejrzystości realizacji jednego operatora lokalnego, oraz przedsięwzięcie polegające na utworzeniu i działania Centrum Wspierania Aktywności Społeczno – Zawodowej, poprzez świadczenie wsparcia doradczego oferowanego różnym grupom społecznym oraz indywidulanym osobom na terenie LGD. Idea tego przedsięwzięcia zrodziła się podczas spotkań warsztatowych na etapie opracowania LSR – uczestnicy spotkań wyrażali oczekiwanie, że powstanie tego typu inicjatywa na terenie LGD i będzie ją prowadzić i rozwijać bezpośrednio biuro LGD.

Projekt grantowy to sposób realizacji przypisany przedsięwzięciom dedykowanym przede wszystkich organizacjom pozarządowym, które będą się ubiegać, w ramach wdrażania LSR, o granty na działanie realizowane w temacie danego przedsięwzięcia. Ten typ realizacji obejmuje:

- w ramach Celu 3 przedsięwzięcie P.3.2. Wzmocnienie środowiska organizacji lokalnych w zakresie kulturalno-artystycznym (przy czym w ramach tego przedsięwzięcia przewiduje się także zamiennie zastosowanie sposobu realizacji projekt partnerski), P.3.3. Rozwój społeczno- kulturalny mieszkańców obszaru LGD poprzez wsparcie wydarzeń lokalnych.

Konkurs dedykowany jest przedsięwzięciom, których realizacja podejmowana może być przez różne podmioty w tym JST czy organizacje pozarządowe, ale także podmioty gospodarcze i osoby indywidulane (w przypadku ubiegania się o wsparcie rozwoju lub utworzenie nowego przedsiębiorstwa. Ten sposób realizacji obejmuje:

- w ramach Celu 1 przedsięwzięcie P.1.1.Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z rozbudową infrastruktury czasu wolnego sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD, P.1.4. Wsparcie operacji polegających na podejmowaniu działalności gospodarczych, P.1.5. Wsparcie istniejących działalności gospodarczych.
- w ramach Celu 2, przedsięwzięcie P.2.1. Projekty na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej.
- w ramach Celu 3 przedsięwzięcie P.3.1. Rozwój infrastruktury kulturalnej, powszechnie dostępnej, na obszarze LGD, P.3.4. Tworzenie przestrzeni sąsiedzkich poprzez adaptacje nowych lub modernizację już istniejących przestrzeni publicznych na bezpieczne, dostępne miejsca spotkań dla mieszkańców w różnym wieku.

Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA" w ramach okresu programowania 2023-2027 będzie opracowywać procedury wyboru operacji oraz regulaminy pracy organów LGD w celu zapewnienia jasnych procedur, które pozwolą na skuteczną realizację LSR. Są to dokumenty, które wskazują sposób postępowania Rady LGD, Zarządu, pracowników biura, a także zapewniają wnioskodawcom przejrzystość i obiektywizm w procesie wyboru i oceny operacji. LGD opracuje dokumentację na podstawie obowiązujących wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, aby proces wyboru i oceny operacji był niedyskryminujący, niebudzący zastrzeżeń wnioskodawców, grantobiorców i innych instytucji i podmiotów zaangażowanych w proces wdrażania LSR.

Procedury będą przyjmowane oraz zmieniane przez Zarząd Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA", w głównej mierze ze względu na zmieniające się przepisy prawa oraz na wezwanie Samorządu Województwa Małopolskiego.

Dokumenty podczas całego okresu wdrażania będą publikowane za pośrednictwem strony Internetowej LGD.

W ramach LSR przyjęto następującą **organizację działań/sposobów realizacji przedsięwzięć**: operacje własne, projekty grantowe, konkursy (wszystkie szczegółowo opisane w Rozdział VI). Wszystkie przewidziane do realizacji przedsięwzięcia będą finansowe z funduszy: EFFROW, EFRR, EFS+.

Zarówno w zakresie doboru podmiotów realizujących przedsięwzięcia zapisane w LSR, jak i typów samych oferowanych działań (w ramach danego przedsięwzięcia), zostaną opracowane szczegółowe procedury naboru i oceny wyboru operacji oraz kryteria wyboru. Celem opracowania niniejszych procedur naboru i oceny operacji jak i kryteriów wyboru jest:

- zapewnienie transparentności i jasności procesu wyboru operacji,
- **powiązanie kryteriów wyboru z** określonymi na etapie diagnozy **problemami** (idea wspierania rozwiązywania problemów zdiagnozowanych w LSR) i **potencjałami** (idea wspierania i wykorzystywania lokalnych potencjałów rozwojowych),
- **powiązanie kryteriów wyboru** z określonymi na etapie diagnozy **grupami wymagającymi szczególnego wsparcia** w ramach realizacji LSR: osoby młode do 25 roku życia, kobiety, seniorzy,
- dostosowanie kryteriów do przyjętych celów i przedsięwzięć (stosownie od przewidzianych beneficjentów danego przedsięwzięcia), jak również wskaźników mierzących efekty realizacji poszczególnych przedsięwzięć,
- zapewnienie **zgodności z** przepisami dotyczącymi regulacji danych funduszy realizowanych przez LGD (zgodnie z **wymogami określonymi dla programów, w tym EFRR i EFS+,** w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami),
- sprawna realizacja procesu wyboru operacji.

Wszystkie procedury zostaną opracowane tak, aby odpowiadały na potrzeby operacji realizowanych przez LGD. Podstawą pod decyzję ostateczną, co do brzmienia procedury czy kryterium, będzie proces konsultacji.

Dodatkowo przewiduje się premiowanie niektórych kryteriów.

Zasady dotyczące sposobu określania kryteriów wyboru operacji i procedur wyboru:
Kryteria wyboru operacji wraz z „Procedurą ustalania kryteriów wyboru operacji i ich zmiany" przyjmuje i zmienia Zarząd LGD. Ponadto do kompetencji Zarządu LGD należy także aktualizacja kryteriów wyboru operacji wynikających z wezwania organu nadzoru i konieczności dostosowania dokumentów do zmian w przepisach prawa oraz do zmian w aktach wewnętrznych Stowarzyszenia. W takim przypadku propozycje zmian są konsultowane społecznie. Po konsultacjach Zarząd przygotowuje wniosek do Instytucji wyrażającej o zgodę na zmianę kryteriów.

Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA" oświadcza, że będzie realizowała projekty w ramach EFRR oraz EFS+, zgodnie z ich zasadami i obowiązującymi warunkami będą wybieranie do realizacji dane projekty wskazane w LSR.

W ramach funduszu EFRR LGD będzie realizowało:

- przedsięwzięcie P.1.1 Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z rozbudową infrastruktury czasu wolnego sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD.

W ramach tego przedsięwzięcia zostanie zrealizowany wskazany wskaźnik dla EFRR, czyli RCO 77 – „liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem".

W ramach funduszu EFS+ LGD będzie realizować operacje w ramach:

- P.2.1. Projekty na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej.

W ramach przedsięwzięcia P.2.1 zostanie zrealizowany wskazany wskaźnik dla EFS+, czyli EECO02+04 – „liczba osób niezatrudnionych objętych wsparciem w programie" oraz EECO17 – „liczba osób pochodzących z obszarów wiejskich objętych wsparciem w programie".

Dzięki realizacji sprecyzowanych wskaźników operacje realizowane w ramach FEM w formie konkursów będą się wpisywać w cele i założenia tych funduszy. Promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus. Środki zostaną rozdysponowane w sposób racjonalny i przemyślany na operacje, które przysłużą się mieszkańcom zamieszkującym obszar objęty LSR.

Podsumowując, niniejsza strategia (LSR) jest zgodna z FEM w obszarze celów polityki i celów szczegółowych/ priorytetu / działania obejmującego wsparcie na rzecz realizacji lokalnych strategii rozwoju w zakresie grupy docelowej, zakresu merytorycznego i zasad wsparcia, poziomu dofinansowania i alokacji EFSI oraz planowanych do osiągnięcia wskaźników. Operacje będą wybierane w sposób jasny i szczegółowo sprecyzowany, niebudzący żadnych zastrzeżeń, co wpłynie na skuteczne wdrażanie funduszy.

Rozdział VIII. Plan działania

Harmonogram osiągania celów zawartych w LSR obejmuje okres 2024 – 2029. W ramach LSR postawiono **trzy cele,** których **realizacja** przewidziana jest **do 2027 r. Szczegółowy harmonogram realizacji celów** został przedstawiony **w Załączniku nr 2 do LSR**. Poniżej zaprezentowano zwięzłą charakterystykę przyjętego harmonogramu osiągania poszczególnych celów i wskaźników wskazującą czas realizacji kluczowych efektów wdrażania. Dodatkowo wskazano także kamienie milowe realizacji LSR.

Cel 1: Rozwój gospodarczy obszaru LGD, głównie w oparciu o potencjał turystyczny, ukierunkowany na turystykę – zgodnie z założonym harmonogramem cel ten przewidziany jest do osiągnięcia **do 2026 r.** natomiast realizacja przedsięwzięć, jakie się na niego składają, nastąpi **w okresie: 2024–2026.** W ramach Celu 1 przewidziane jest do realizacji pięć przedsięwzięć:

- **P.1.1.Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z rozbudową infrastruktury sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD.**– dla którego wskaźnik produktu to: **Wskaźnik produktu**- RCO 77 - liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem (źródło finasowania: EFRR), który wynosi 1 sztuka.;-**Wskaźnik produktu- P.1.1**- RCO074- Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego- wartość 1000 osób; **Wskaźnik produktu- P.1.1**- RCO080- Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność- wartość 1 sztuka;

  Wskaźnik rezultatu W.1.1 - RCR 77 - liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem został określony na poziomie **100 osób/rok**. Realizacja przedsięwzięcia i osiągnięcie wskaźnika produktu oraz rezultatu przewidziana jest do **roku 2025**.

- **P.1.2.Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z wyposażeniem/ rozbudową infrastruktury sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD.- (źródło finansowania PS WPR)** dla którego wskaźnik produktu to: Liczba operacji polegających na rozwoju oferty turystycznej wraz z wyposażeniem/ rozbudową infrastruktury turystycznej., który wynosi **1 sztuka.** Wskaźnik rezultatu: W.1.2 - R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury, został określony na poziomie **100 osób**. Realizacja przedsięwzięcia i osiągnięcie wskaźnika produktu oraz rezultatu przewidziana jest do **roku 2026**.

- **P.1.3. Stworzenie, rozwój i promocja lokalnej oferty turystycznej i produktów turystycznych z wykorzystaniem innowacyjnych narzędzi** – dla którego wskaźnik produktu to: Liczba działań ukierunkowanych na rozwój potencjału turystycznego dedykowana osobom do 25 roku życia, w tym wydanie materiałów promujących turystykę regionu (źródło finasowania: PS WPR), który wynosi **1 sztuka**. Wskaźnik rezultatu W.1.2 - R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury został określony na poziomie **100 osób**. Realizacja przedsięwzięcia i osiągnięcie wskaźnika produktu oraz rezultatu przewidziana jest do **roku 2026**.

- **P.1.4. Wsparcie operacji polegających na podejmowaniu działalności gospodarczych** (źródło finansowania PS WPR) dla którego wskazano następujący wskaźnik produktu: Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa, który wynosi **10 sztuk**. Wskaźnik rezultatu: W.1.4- R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich, w wysokości **10 utworzonych miejsc pracy,** osiągnięty zostanie do **2025 roku.**

- **P.1.5. Wsparcie istniejących działalności gospodarczych.**- (źródło finansowania PS WPR) dla którego wskazano następujący wskaźnik produktu: Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa, który wynosi-**7 sztuk** i osiągnięty zostanie do **2025 roku.** Wskaźnik rezultatu W1.5. R.39

Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR, w wysokości **7 sztuk,** osiągnięty zostanie do **2025 roku.**

Cel 2: Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD zgodnie z założonym harmonogramem cel ten przewidziany jest do osiągnięcia **do 2025 r.** natomiast realizacja przedsięwzięć, jakie się na niego składają, nastąpi **w okresie: 2024 – 2025.** W ramach Celu 2 przewidziane są do realizacji trzy przedsięwzięcia:

P.2.1. Projekty na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej. (źródło finasowania: EFS+) – dla którego określono wskaźniki produktu: **Wskaźnik produktu-** EECO02+04 - liczba osób niezatrudnionych objętych wsparciem w programie i wynoszący **40 osób; Wskaźnik produktu:** P.2.1.- **EECO12- Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie- wartość 1 osoba ; Wskaźnik produktu:** P.2.1.- **PL0CO03- Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego – wartość 40 osób ; Wskaźnik produktu:** P.2.1.- **PL0CO04- Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność- 0 sztuk;** przewidziany do osiągnięcia do **2025** roku, a których rezultaty określono we wskaźnikach rezultatu: **Wskaźnik rezultatu-** W.2.1 (1) - EECR03 - liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu w ilości 40 osób. **; Wskaźnik rezultatu:** W.2.1.- **EECR04- Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu – wartość 1 sztuka;**

- **P.2.2. Centrum Wsparcia Aktywności Społeczno-Zawodowej – świadczenie wsparcia doradczego dla osób młodych do 25 roku życia, kobiet, seniorów, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych** (źródło finasowania: PS WPR) – dla którego określono wskaźnik produktu: Liczba utworzonych miejsc wsparcia aktywności społeczno-zawodowej w tym organizacja inicjatyw wspierających dedykowanych osobom do 25 roku życia/seniorom/kobietom/ organizacjom pozarządowym i grupom nieformalnym wynoszący **10 sztuk** zrealizowanych do **2025** roku. Odpowiednio wskaźnik rezultatu dla niniejszego przedsięwzięcia to W.2.2 - R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR na poziomie **100 osób** także do **2025** roku.
- **P.2.3. Wspieranie rozwoju społecznego i zawodowego poprzez prowadzenie działań podnoszących kwalifikacje i zwiększających kompetencje społeczności LGD- BONY ROZWOJOWE-** (źródło finasowania: PS WPR) – dla którego określono wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych operacji podnoszących kwalifikacje zawodowe społeczności LGD, wynoszący **1 sztuka** , zrealizowanych do **2025** roku. Odpowiednio wskaźnik rezultatu dla niniejszego przedsięwzięcia to W.2.3 - R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR na poziomie **100 osób** także do **2025** roku.

Cel 3: Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD zgodnie z założonym harmonogramem cel ten przewidziany jest do osiągnięcia **do 2027 r.** natomiast realizacja przedsięwzięć, jakie się na niego składają, nastąpi **w okresie: 2025 – 2027.** W ramach Celu 3 przewidziane są do realizacji cztery przedsięwzięcia (wszystkie finansowane w ramach PS WPR):

- **P.3.1. Rozwój infrastruktury kulturalnej, powszechnie dostępnej, na obszarze LGD** – dla którego określono wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych/wyposażonych obiektów infrastruktury kulturalnej i określono na **5 sztuk** zrealizowanych w **2026** roku i mierzony wskaźnikiem rezultatu W.3.1 - R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR na poziomie **100 osób** zrealizowanym do **2026** roku.

- **P.3.2. Wzmocnienie środowiska organizacji lokalnych w zakresie kulturalno-artystycznym** – dla którego określono wskaźnik produktu: Liczba działań obejmujących wzmocnienie lokalnych organizacji w zakresie kulturalno-artystycznym i wyznaczono na poziomie **40 sztuk** osiągniętych w roku 2025– 20 sztuk i kolejno w roku 2027 – 20 sztuk. Wskaźnik rezultatu to W.3.2. - R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR wyznaczony w okresie **2024 – 2027** na poziomie **400 osób** (odpowiednio w 2025 roku – 200 osób i kolejno w 2027 roku – 200 osób).
- **P.3.3. Rozwój społeczno – kulturalny mieszkańców obszaru LGD poprzez wsparcie wydarzeń lokalnych**– dla którego określono wskaźnik produktu: Liczba przedsięwzięć promujących zdrowy styl życia/ tradycje/ kulturę kreujących markę regionu określony na poziomie **28 sztuk** na przestrzeni lat **2026 – 2027** (w roku 2026 – 14 sztuk i kolejno w 2027 – 14 sztuk). Wskaźnik rezultatu W.3.3. - R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR wyznaczony na poziomie **100 osób do roku 2026** i kolejno **100 osób do roku 2027.**
- **P.3.4. Tworzenie przestrzeni sąsiedzkich poprzez adaptacje nowych lub modernizację już istniejących przestrzeni publicznych na bezpieczne, dostępne miejsca spotkań dla mieszkańców w różnym wieku** – dla którego określono dwa wskaźnik produktu: Liczba powstałych przestrzeni sąsiedzkich (nowych oraz zmodernizowanych) określona na poziomie **5 sztuk** i zrealizowana do **2026** roku Wskaźnik rezultatu to W.3.4. - R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR wyznaczony na poziomie **100 osób** i zrealizowany do **2026 roku.**

Kamienie milowe w LSR, czyli mierniki postępu realizacji LSR, postawione zostały (w ramach poszczególnych programów) następująco:

Program PS WPR:

1. 30 czerwca 2026 rok – wartość 40%
2. 31 grudnia 2027 rok – wartość 80%

Program FEM:

1. 31 grudnia 2026 rok – wartość 80%
2. 31 grudnia 2028 rok – wartość 100%.

Szczegółowy Plan działania LSR stanowiący Załącznik nr 2 jak i Plan finansowy LSR stanowiący Załącznik nr 4 uwzględniają niniejsze kamienne milowe i są zgodne w swej konstrukcji z ich zaleceniami.

Rozdział IX. Plan finansowy LSR

LSR jest strategią **wielofunduszową.** Przy konstruowaniu budżetu LSR uwzględniono założenia dotyczące zarówno źródeł finansowania, jak i wysokości wsparcia zakładanego dla Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" (kierując się wielkością środków na realizację LSR wyznaczonego zgodnie z zasadami powiązania liczby ludności wg stanu na 31.12.2020 r.). Planowana wysokość środków na wdrożenie LSR i zarządzania LSR wynosi **2 027 500 euro** (realizacja przedsięwzięć to 1 650 000 euro, zarządzanie LSR – 377 500 euro).

Fundusze w ramach RLKS, stanowiące **bezpośrednie źródło finasowania LSR,** to: **EFFROW (PS WPR), EFRR, EFS+.** Wskazane źródła finasowania przedsięwzięć są ściśle powiązane w założonymi w LSR celami, odpowiadając ich charakterowi oraz zakresowi przedsięwzięć jakie obejmują. Ponadto ze wskazanych źródeł finansowania przewiduje się pokrycie kosztów zarządzania LSR takich jak m.in.: koszty realizowania planu komunikacji, utrzymania biura LGD, zatrudnienia pracowników oraz monitoringu i ewaluacji LSR. **W ramach LSR** wyznaczone zostały **3 cele,** w ramach których przewidziano do realizacji łącznie **13 przedsięwzięć.**

Źródło finansowania EFFROW (PS WPR) wpisuje się we **wszystkie cele: Cel 1, Cel 2 oraz Cel 3,** przewidziane do osiągnięcia w ramach **LSR,** jednakże ich zakres wsparcia dedykowany jest łącznie **jedenastu przedsięwzięciom** zgodnym z polityką PS WPR.

W układzie tabelarycznym zestawienie celów i przedsięwzięć realizowanych z EFFROW (PS WPR) przedstawia się następująco:

Tabela 10. Zestawienie celów i przedsięwzięć realizowanych z EFFROW (PS WPR)

Cel	Przedsięwzięcie
Cel 1. Rozwój gospodarczy obszaru LGD, głównie w oparciu o potencjał turystyczny ukierunkowany na turystykę aktywną i rozbudowę infrastruktury wspierającej	P.1.2.Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z wyposażeniem/ rozbudową infrastruktury sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD.
	P.1.3. Stworzenie, rozwój i promocja lokalnej oferty turystycznej i produktów turystycznych z wykorzystaniem innowacyjnych narzędzi.
	P.1.4. Wsparcie operacji polegających na podejmowaniu działalności gospodarczych
	P.1.5. Wsparcie istniejących działalności gospodarczych.
Cel 2. Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD	P.2.1. Centrum Wsparcia Aktywności Społeczno – Zawodowej – świadczenie wsparcia doradczego dla osób młodych do 25 roku życia, kobiet, seniorów, organizacji pozarządowych i grup formalnych.
	P.2.3. Wspieranie rozwoju społecznego i zawodowego poprzez prowadzenie działań podnoszących kwalifikacje i zwiększających kompetencje społeczności LGD- BONY ROZWOJOWE.
Cel 3.	P.3.1. Rozwój infrastruktury kulturalnej powszechnie dostępnej na obszarze LGD

Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD	P.3.2. Wzmocnienie środowiska organizacji lokalnych w zakresie kulturalno-artystycznym
	P.3.3. Rozwój społeczno – kulturalny mieszkańców obszaru LGD poprzez wsparcie wydarzeń lokalnych.
	P.3.4. Tworzenie przestrzeni sąsiedzkich poprzez adaptacje nowych lub modernizację już istniejących przestrzeni publicznych na bezpieczne, dostępne miejsca spotkań dla mieszkańców w różnym wieku

W okresie realizacji LSR fundusze z tego źródła zostaną wykorzystane w latach 2024 – 2029 w łącznej wartości **1 862 500,00 euro** (na realizację przedsięwzięć: 1 500 000 euro, na zarządzanie LSR 362 500 euro).

Źródło finasowania EFRR przewidziane jest do wykorzystania w ramach **Celu 1**: „Rozwój gospodarczy obszaru LGD, głównie w oparciu o potencjał turystyczny ukierunkowany na turystykę aktywną i rozbudowę infrastruktury wspierającej" dla realizacji **jednego przedsięwzięcia** jakim jest (P.1.1) Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z rozbudową infrastruktury czasu wolnego sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD.

W okresie realizacji LSR fundusze z tego źródła zostaną wykorzystane w latach 2024 – 2029 w łącznej wartości **107 490 euro** (na realizację przedsięwzięć: 99 990 euro, na zarządzanie LSR 7 500 euro).

Źródło finasowania EFS+ przewidziane jest do finansowania jedno przedsięwzięcie zawarte w **Celu 2** „Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD" tj. P.2.1. Projekty na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej.

W okresie realizacji LSR fundusze z tego źródła zostaną wykorzystane w latach 2024 – 2029 w łącznej wartości **57 510 euro** (na realizację przedsięwzięć: 50 010 euro, na zarządzanie LSR 7 500 euro).

Jako rozwinięcie działań dotyczących opracowanej strategii w kontekście nowej perspektywy, planuje się podjęcie działań na następujące zakresy tematyczne, zgodne i komplementarne z celami i przedsięwzięciami wskazanymi w LSR, tj.:

- Rozwój turystyki regionu, promocja i rozwijanie produktów turystycznych na obszarze LSR- Fundusze Europejskiej dla Małopolski na lata 2021-2027, w tym programy dotacyjne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego
- Działania podnoszące świadomość ekologiczną: Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie;
- Aktywizacja społeczna, edukacyjna i zawodowa: Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027, Europejski Funduszu Spójności.

Ponadto przewiduje się korzystanie z innych dostępnych źródeł finansowania w zależności od potrzeb i zgłaszanych inicjatyw.

Rozdział X. Monitoring i ewaluacja

W celu zapewnienia skutecznej realizacji LSR niezbędne jest prowadzenie stałych działań monitoringowych oraz przeprowadzanie ewaluacji realizacji LSR.

Monitorowanie jest regularną obserwacją lub pomiarem określonego zjawiska realizowanego w określonym czasie. To systematyczne pozyskiwanie informacji w celu zarządzania i podejmowania decyzji. W ramach monitoringu niezbędnym jest systematyczne pozyskiwanie informacji w zakresie postępu realizacyjnego w celu oceny stopnia realizacji LSR. Monitoring, dzięki zgromadzonym danym (m.in. postęp osiągania wskaźników produktu), pozwala na generowanie informacji o aktualnym stanie realizacji LSR pozwalającym na podejmowanie stosownych decyzji w zakresie bieżącego zarządzania procesem wdrażania LSR (sprawne wdrażanie strategii). Dane z rzetelnego monitoringu są podstawą dla dalszych działań ewaluacyjnych.

Ewaluacja (wg. Podręcznika monitoringu i ewaluacja LSR, 2017) to *w najbardziej ogólnym znaczeniu oszacowanie jakości, wartości i znaczenia. Ewaluację cechuje systematyczne badanie/analiza prowadzone z użyciem zróżnicowanych metod, złożone ze zbierania danych, analizy, oceny oraz informowania o wynikach. Celem jej jest oszacowanie (w odniesieniu do jasno sformułowanych kryteriów) jakości i wartości procesu oraz efektów wdrażania interwencji publicznych.* Tym samym ewaluacja to obiektywna ocena LSR, we wszystkich jego elementach, m.in. w ramach etapów realizacji oraz mierzenia rezultatów. Dostarcza ona rzetelne informacje pozwalające zobaczyć pełen obraz efektów podjętych działań i ich wpływu na lokalną zmianę/rozwój lokalny. Dzięki wynikom ewaluacji powstaje kompletne spektrum efektów wdrażanej LSR pozwalające na ocenę skuteczności podejmowanych działań. Poza tym możliwe jest zidentyfikowanie operacji, które nie przyczyniły się do osiągnięcia wskaźników na zakładanym poziomie.

Wnioski z monitoringu i ewaluacji są podstawą do podjęcia działań zaradczych i/lub do poprawy przyszłych działań.

Z punktu widzenia wdrażania LSR przewiduje się **prowadzenie procesu monitorowania LSR w następujący sposób:**

- monitoring będzie prowadzony systematycznie, **w sposób ciągły** – tym samym zasilanie sytemu monitoringu danymi będzie prowadzone w sposób ciągły/na bieżąco,
- monitoring LSR cechować będzie **powtarzalność i kompleksowość procesu**,
- **zbieranie informacji** będzie dotyczyć: realizacji poszczególnych **przedsięwzięć zawartych w LSR** i przypisanych do realizacji w danym czasie. Monitoringiem zostanie objęty zakres użytych zasobów oraz uzyskane efekty, w tym efekty cząstkowe (wskaźniki produktu) w ramach poszczególnych interwencji,
- porównywanie osiąganych wskaźników będzie prowadzone w odniesieniu do wcześniejszych (zapisanych w LSR) oczekiwań – określonych **poziomów osiągania wskaźników produktu**,
- monitoringiem objęte będą wszystkie pojedyncze przedsięwzięcia (budujące LSR) oraz **typy operacji przewidzianych do wykonania w ramach danego przedsięwzięcia,**
- monitoring prowadzony będzie **na każdym etapie i poziomie interwencji**,
- monitoring będzie dotyczyć zarówno **postępu rzeczowego** (realizacja przedsięwzięć zapisanych w LSR) oraz **postępu finansowego** (poziom wydatkowanych środków w odniesieniu do poszczególnych przedsięwzięć z LSR, ale także źródeł finasowania). Monitoringiem objęty będzie tym samym plan działań przewidziany w ramach LSR, budżet i jego wydatkowanie, jak również działania organizacyjne niezbędne do realizacji poszczególnych przedsięwzięć jak np. harmonogramy naborów konkursowych/grantowych, monitoring realizacji działań wykonywanych przez realizatorów projektów, itp.,
- w ramach monitoringu prowadzona będzie **sprawozdawczość** przewidziana do realizacji **w rytmie rocznym,**
- rozpoczęcie wdrażania LSR poprzedzone będzie przygotowaniem szczegółowych wytycznych w zakresie monitoringu realizacji przedsięwzięć, m.in. z alokacją zasobów kadrowych LGD (kto/co/kiedy ma robić),

harmonogramem realizacji oraz szczegółową metodologią gromadzenia danych z monitoringu (struktura bazy danych/sposób gromadzenia itp.).

- monitoring będzie przeprowadzany na podstawie sprawozdań i ankiet przedkładanych przez beneficjentów, kontroli na miejscu realizacji operacji, wywiadów z wnioskodawcami, rozmów telefonicznych, rozmów z mieszkańcami podczas konsultacji społecznych, dokumentacji konkursowej, opinii organów Stowarzyszenia,
- w trakcie procesu wdrażania LSR, w ramach monitoringu, pracownicy biura LGD prowadzić będą takie działania jak m.in.: wprowadzanie danych z monitoringu do bazy, agregacja pozyskanych danych i przygotowywanie cząstkowych zestawień danych, bieżąca analiza i ocena, raportowanie,

  Za monitoring **odpowiedzialny będzie Zarząd LGD**. Zarząd powierza dyrektorowi biura LGD wykonanie czynności monitoringowych.

Zarząd będzie przygotowywał do 31 marca każdego roku sprawozdanie z realizacji LSR za rok poprzedni i przedstawi je Walnemu Zgromadzeniu Członków. Sprawozdanie będzie uwzględniać wspomniane elementy w kontekście

- wdrażania LSR, celów, przedsięwzięć, wskaźników produktu i rezultatu dla poszczególnych funduszy,
- postępów we wdrażaniu projektów grantowych, projektów partnerskich, operacji własnych, konkursów
- harmonogramu naborów,
- wyników działań promocyjnych i informacyjnych.

Tabela 11. Ogólna charakterystyka zasad i procedur dokonywania monitoringu

Ogólna charakterystyka zasad i procedur dokonywania monitoringu				
Harmonogram ogłaszania konkursów	ocena własna	• dokumentacje konkursów • ewidencja własna	na bieżąco, wyniki przedstawione w formie rocznych raportów	• zgodność z harmonogramem konkursów, • stopień realizacji wskaźników i celów, • stopień wykorzystania budżetu.
Budżet LGD i wskaźniki realizacji Strategii	ocena własna	• dokumentacje konkursów • ewidencja własna	na bieżąco, wyniki przedstawione w formie rocznych raportów	• zgodność z harmonogramem konkursów, • stopień realizacji wskaźników i celów, • stopień wykorzystania budżetu.

Źródło: Opracowanie własne.

Zaplanowany **system monitoringu będzie się opierać na zasadach:**

- wiarygodności – opieranie się w miarę możliwości na dokumentach zewnętrznych, potwierdzanie informacji z kilku źródeł,
- obiektywności – analiza wskaźników porównawczych,
- realizmu – z uwzględnieniem realnych warunków realizacji działań,
- aktualności – gromadzenie informacji w sposób ciągły, bazowanie na aktualnych informacjach,
- elastyczności – system dostosowywany do zachodzących zmian,
- koordynowania informacji – monitorowanie w sposób niezakłócający normalnego toku prowadzonych prac,

- koncentracji na punktach strategicznych – szczególny nacisk na obszary, w których prawdopodobieństwo wystąpienia odchyleń od założeń jest znaczne, a ziszczenie się odchylenia spowoduje problemy w realizacji LSR.

Sposób wykorzystania wyników z monitoringu:

- prowadzone w ramach wdrażania LSR **działania monitoringowe i uzyskane dzięki nim informacje/dane/wnioski będą: pomocne w zarządzaniu wdrażaniem LSR** (m.in. śledziennie postępów osiągania zamierzonych wskaźników, śledzenie poziomu wydatkowania środków, wprowadzenie ewentualnych korekt w realizacji działań), pomocne **w rozliczaniu interwencji** (poprzez uzyskanie informacji o postępie realizacyjnym – poziom poniesionych nakładów finansowych i rzeczowych), będą **podstawą do działań ewaluacyjnych**, ale także **dostarczą informacji** jaka będzie wykorzystana do zbudowania przekazu informacyjnego skierowanego **do mieszkańców obszaru LGD** w którym przedstawi się **stan wdrażania LSR**,
- monitoring pełnić będzie także **funkcję społeczną** – dzięki danym z monitoringu i przygotowanym na ich podstawie zestawie informacji o postępie wdrażania LSR przekazanym mieszkańcom obszaru LGD, zbuduje zrozumienie i poparcie społeczne dla zaplanowanych działań w ramach LSR.

Proces wdrażania LSR będzie poddany ewaluacji. Prowadzenie procesu ewaluacji **LSR przebiegać będzie:**

- z zachowaniem zasad **rzetelności i obiektywizmu oraz** opierać się będzie na zasadach charakterystycznych dla **projektu badawczego,** a więc będzie zaplanowana w czasie, będzie miała określony zakres oraz przewidziane do użycia metody badawcze, zdefasonowane kryteria ewaluacyjne oraz postawione pytania badawcze,
- przewiduje się **ewaluację zewnętrzną – badanie stopnia realizacji/wdrażania LSR,** czyli badania **poziomu realizacji wskaźników określonych** w LSR na poziomie produktów oraz rezultatów (w tym ocenę stopnia realizacji wskaźników mierzących **poziom interwencji oraz skalę zmian/osiągnięte rezultaty, adresowanej do grup wymagających specjalnego wsparcia** w ramach realizacji LSR, czyli osób do 25 roku życia, kobiet, w tym kobiet powracających na rynek pracy po urlopach macierzyńskich, seniorów) oraz **wykorzystania budżetu**. W ocenie tej uwzględnione będą także **działania o charakterze operacyjnym**, które mają bezpośredni wpływ na realizację LSR czyli: prawidłowość wdrażania Planu działania, tj. harmonogram naborów, harmonogram osiągania celów, procedury i kryteria wyboru i oceny operacji, a także praca biura LGD (w tym jakość doradztwa, terminowość i rzetelność wykonywanych zadań, zgodność z Regulaminem Biura), praca Rady Stowarzyszenia (w tym udział w posiedzeniach, terminowość dokonywania ocen, przestrzeganie procedur i Regulaminu Rady),
- ewaluacja zewnętrzna będzie ukierunkowana merytorycznie na ocenę wpływu wdrażanych przedsięwzięć w ramach LSR na sytuację społeczno – gospodarczą obszaru LGD, czyli m.in. na: kapitał społeczny obszaru LGD, przedsiębiorczość, turystykę, dziedzictwo kulturowe oraz grupy defaworyzowane i wymagające specjalnego wsparcia (co zostało wskazane powyżej), innowacyjność, budowanie realizacji partnerskich i relacji trwałej współpracy pomiędzy podmiotami z obszaru LGD, ale także z poza obszaru LGD, oceny funkcjonowania LGD, oceny procesu wdrażania; wartość dodana podejścia LEADER,
- w ramach procesu badawczego, jaki przewidziany jest w ramach ewaluacji zewnętrznej, zapewniona zostanie **triangulacja metod i technik badawczych** poprzez zastosowanie analizy danych zastanych, badań jakościowych oraz badań ilościowych,
- w ewaluację zewnętrzną zaangażowane będą organy Stowarzyszenia, tj. Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna, pracownicy biura oraz eksperci zewnętrzni – przewiduje się wybór **ewaluatora zewnętrznego,**
- w wyniku ewaluacji zewnętrznej sporządzony zostanie raport,

- ewaluacja zewnętrzna zostanie przeprowadzona zgodnie z kryteriami: **skuteczności, efektywności, użyteczności, trwałości i trafności,**
- **moment ewaluacji: jednokrotnie – po zakończeniu realizacji przedsięwzięć** przewidzianych w LSR, czyli rok **2028** (ostanie przewidziane do realizacji, w ramach planu działań zawartego w LSR, przedsięwzięcia – 2027 r.),
- przewiduje się przeprowadzenie także działań wspierających – tzw. **ewaluacji wewnętrznej** (badanie wewnętrzne realizowane przez pracowników biura LGD w zakresie **operacjonalizacji wdrożenia LSR,** czyli: analiza efektywności i poprawności procedur, przepisów/zaleceń wewnętrznych odnoszących się do wdrażania LSR – wszystkich pierwotnie opracowanych przez nich na potrzeby wdrażania LSR i w oparciu o które wykonywana jest codzienna praca) – efekt: usprawnienie działania. Cykl/rytm: działanie o charakterze cyklicznym, występujące w trakcie wdrażania LSR (typ: on-going).

Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji:

- przedstawienie efektów realizacji LSR oraz ocena czy założona w LSR skala interwencji odpowiedziała na lokalne potrzeby, czy je zaspokoiła, w jakiej skali, itp. będzie **podstawą pod planowanie dalszego rozwoju LGD** (odpowie na pytanie: jak działać jeszcze skuteczniej),
- przekazanie wiedzy o sytuacji lokalnej i poziomie wdrażania LSR **do członków LGD,**
- ocena stopnia realizacji LSR (osiągnięte wskaźniki produktów i rezultatów) wraz z oceną poziomu oraz zakresu wpływu wdrożenia LSR na lokalny rozwój społeczno – gospodarczy obszaru LGD da rekomendacje do **kierunków dalszego rozwoju obszaru LGD/działań podejmowanych na obszarze LGD** (w kolejnych latach) zmierzających do **wzmacniania rozwoju lokalnego**. Tym samym stanie się ważnym zbiorem zaleceń dla samego Stowarzyszenia LGD, ale także gmin członkowskich oraz podmiotów działających na obszarze LGD,
- **ocenę pracy prac w ramach wdrażania LSR** biura LGD (jakość pracy) oraz członków poszczególnych organów – cel: zebrane informacje posłużą usprawnieniu działania Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA",
- wnioski z ewaluacji mogą być także wartościowe dla **podmiotów odpowiedzialnych za koordynowanie podejściem LEADER na poziomie regionu i kraju** – wnioskowanie o dalszych kierunkach wsparcia jakie powinny być programowane, zbiorcze oceny działania LGD, itp.,
- zbudowanie informacji skierowanych **do mieszkańców obszaru LGD** i upowszechnionych (przekaz informacyjny upowszechniony wielokanałowo) – o wdrażaniu LSR oraz jej efektach.

W toku wdrażania LSR przewiduje się prowadzenie działań rozwojowych (np. szkoleń/doradztwa) m.in. dla członków Rady oraz pracowników biura LGD z zakresu obowiązujących wytycznych odnoszących się do prowadzenia realizacji przedsięwzięć, których źródło finasowania to EFFROW, EFRR, EFS+ oraz wdrażania podejścia LEADER. Realizacja szkoleń/doradztwa pozwoli na zapewnienie odpowiednich kompetencji i poziomu wiedzy członków organu decyzyjnego oraz pracowników biura LGD zaangażowanych w realizację LSR.

Spis literatury i źródeł

1. Fundusze Europejskiej dla Małopolski 2021-2027.
2. Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Szczurowa na lata 2016-2024.
3. Gminny Program Rewitalizacji Gminy Koszyce na lata 2017-2023.
4. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR).
5. Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA", 2015, Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA".
6. Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030".
7. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.
8. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030.
9. Oslo Manual 2018. Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 2018, 4th Edition, OECD, EUROSTAT.
10. www.agro.sodr.pl/
11. Bank Danych Lokalnych GUS – www.bdl.stat.gov.pl/ (dostęp: grudzień 2022 r.)
12. Oficjalna Strona Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" – www.cenoma.pl
13. Wykaz PGR-ów w Polsce – www.gov.pl/attachment/5631c6c8-7618-450c-9a6c-344885f387b7
14. www.modr.pl/agroturystyka/
15. www.polskawliczbach.pl/

Spis tabel

Tabela 1. Gminy tworzące Nadwiślańską Grupę Działania „E.O.CENOMA" – stan na 31.12.2020 roku 10
Tabela 2. Gminy Nadwiślańskiej Grupę Działania „E.O.CENOMA" w województwie małopolskim – stan na 31.12.2020 r. 10
Tabela 3. Zestawienie zbiorcze metod angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR 16
Tabela 4. Przyrost naturalny (relacja urodzenia-zgony) oraz saldo ruchu wędrówkowego (relacja zameldowania-wymeldowania) obszaru NGD „E.O.CENOMA" na tle porównanych jednostek terytorialnych w 2021 roku 24
Tabela 5. Udział ludności (%) według ekonomicznych grup wieku na obszarze NGD „E.O.CENOMA" na tle porównywanych jednostek terytorialnych w 2021 roku 25
Tabela 6. Spójność, komplementarność i synergia LSR z dokumentami/strategiami wyższego rzędu 45
Tabela 7. Realizacja przedsięwzięć dla Celu 1. 57
Tabela 8. Realizacja przedsięwzięć dla Celu 2. 61
Tabela 9. Realizacja przedsięwzięć dla Celu 3. 65
Tabela 10. Zestawienie celów i przedsięwzięć realizowanych z EFFROW (PS WPR) 72
Tabela 11. Ogólna charakterystyka zasad i procedur dokonywania monitoringu 75

Spis rycin

Rycina 1. Logo Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" 3
Rycina 2. Obszar Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA" na tle powiatów: brzeski, bocheński, kazimierski i proszowicki 12
Rycina 3. Liczba podmiotów gospodarczych państwowych i prywatnych wpisanych do rejestru REGON dla NGD „E.O.CENOMA" w latach 2015-2021 26
Rycina 4. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na terenie NGD „E.O.CENOMA" w latach 2015-2021 29
Rycina 5. Udział (%) kobiet w bezrobociu zarejestrowanym na terenie NGD „E.O.CENOMA" w latach 2018-2021 29

Załączniki do LSR

Załącznik 1. Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1: **Rozwój gospodarczy obszaru LGD, głównie w oparciu o potencjał turystyczny, ukierunkowany na turystykę aktywną i rozbudowę infrastruktury wspierającej.**	**Grupy docelowe**	**Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)**
99 990	P.1.1.Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z rozbudową infrastruktury czasu wolnego sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD.	mieszkańcy, turyści	Konkurs
27 500	P.1.2.Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z wyposażeniem/ rozbudową infrastruktury sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD.	mieszkańcy, turyści	Konkurs
47 500	P.1.3. Stworzenie, rozwój i promocja lokalnej oferty turystycznej i produktów turystycznych z wykorzystaniem innowacyjnych narzędzi.	osoby do 25 roku życia,	Konkurs
333 333,33	P.1.4. Wsparcie operacji polegających na podejmowaniu działalności gospodarczych.	Mieszkańcy, kobiety, osoby do 25 roku życia	Konkurs
291 666,67	P.1.5. Wsparcie istniejących działalności gospodarczych.	podmioty gospodarcze, mieszkańcy	Konkurs
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2: **Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD.**	**Grupy docelowe**	**Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)**
50 010	P.2.1. Projekty na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej.	osoby bierne zawodowo/ osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym/ osoby z niepełnosprawnościami/	Konkurs

110 000	P.2.2. Centrum Wsparcia Aktywności Społeczno-Zawodowej – świadczenie wsparcia doradczego dla osób młodych do 25 roku życia, kobiet, seniorów, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych.	osoby do 25 roku życia, kobiety, kobiety powracające na rynek pracy po macierzyństwie, seniorzy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne,	Operacja własna/ Konkurs
75 000	P.2.3. Wspieranie rozwoju społecznego i zawodowego poprzez prowadzenie działań podnoszących kwalifikacje i zwiększających kompetencje społeczności LGD- BONY ROZWOJOWE.	Osoby do 25 roku życia, kobiety, kobiety powracające na rynek pracy po macierzyństwie, członkowie organizacji pozarządowych, mieszkańcy	Konkurs
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.3: **Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD.**	**Grupy docelowe**	**Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)**
210 000	P.3.1. Rozwój infrastruktury kulturalnej powszechnie dostępnej na obszarze LGD	Mieszkańcy, osoby do 25 roku życia, kobiety, seniorzy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne,	Konkurs
130 000	P.3.2. Wzmocnienie środowiska organizacji lokalnych w zakresie kulturalno-artystycznym.	członkowie organizacji pozarządowych, grupy nieformalne, mieszkańcy, kobiety, seniorzy	Grant
125 000	P.3.3. Rozwój społeczno – kulturalny mieszkańców obszaru LGD poprzez wsparcie wydarzeń lokalnych.	turyści, mieszkańcy, osoby do 25 roku życia, kobiety, seniorzy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne	Grant
150 000	P.3.4. Tworzenie przestrzeni sąsiedzkich poprzez adaptacje nowych lub modernizację już istniejących przestrzeni publicznych na bezpieczne, dostępne miejsca spotkań dla mieszkańców w różnym wieku.	Mieszkańcy, osoby do 25 roku życia, kobiety, seniorzy,	Konkurs

Załącznik 2. Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	Rozwój gospodarczy obszaru LGD, głównie w oparciu o potencjał turystyczny, ukierunkowany na turystykę aktywną i rozbudowę infrastruktury wspierającej.													
P.1.1.Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z rozbudową infrastruktury czasu wolnego sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD.	P.1.1.-RCO 77 - liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	0 sztuk	0%	1 sztuka	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	EFRR 99 990,00 **Konkurs**
	P.1.1- RCO074- Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	1000 osób	100%	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	
	P.1.1- RCO080- Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 sztuk	0%	1 sztuk	100%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	

P.1.2.Wzmocnienie rozwoju oferty turystycznej wraz z wyposażeniem/ rozbudową infrastruktury sprzyjającej efektywnemu wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego i kulturowego oraz potencjału turystycznego obszaru LGD.	Liczba operacji polegających na rozwoju oferty turystycznej wraz z wyposażeniem/ rozbudową infrastruktury turystycznej.	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	1 sztuka	0%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR 27 500,00 **Konkurs**
P.1.3.Stworzenie, rozwój i promocja lokalnej oferty turystycznej i produktów turystycznych z wykorzystaniem innowacyjnych narzędzi.	Liczba operacji ukierunkowanych na rozwój potencjału turystycznego dedykowana osobom do 25 roku życia w tym wydanie materiałów promujących turystykę regionu.	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	1 sztuk	100%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	PS WPR 47 500,00 **Konkurs**
P.1.4. Wsparcie operacji polegających na podejmowaniu działalności gospodarczych *	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0 sztuk	0 %	10 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WRP 333 333,33 **Konkurs**

P.1.5. Wsparcie istniejących działalności gospodarczych. *	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0 sztuk	0%	7 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR 291 666,67 **Konkurs**
Wskaźnik rezultatu W.1.1 – RCR077 liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem		0 sztuk		100 osób		0 osób		0 osób		0 osób		0 osób		**EFRR**
Wskaźnik rezultatu W.1.2 – R.41PR – Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR		0 osób		0 osób		100 osób		0 osób		0 osób		0 osób		**PS WPR**
Wskaźnik rezultatu W.1.3 – R.41PR – Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR		0 osób		0 osób		100 osób		0 osób		0 osób		0 osób		**PS WPR**
Wskaźnik rezultatu W.1.4.- R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich		0 sztuk utworzonych miejsc pracy		10 sztuk utworzonych miejsc pracy		0 sztuk utworzonych miejsc pracy		0 sztuk utworzonych miejsc pracy		0 sztuk utworzonych miejsc pracy		0 sztuk utworzonych miejsc pracy		**PS WPR**
Wskaźnik rezultatu W.1.5 – R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR		0 przedsiębiorstw		7 przedsiębiorstw		0 przedsiębiorstw		0 przedsiębiorstw		0 przedsiębiorstw		0 przedsiębiorstw		**PS WPR**

C.2.	Budowanie aktywnej społecznie i zawodowo społeczności lokalnej LGD.													
P.2.1. Projekty na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej.	EECO02+04 – liczba osób niezatrudnionych objętych wsparciem w programie.	0 osób	0%	40 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	EFS+ **50 010 Konkurs**
	P.2.1.- EECO12- Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	0 osób	0%	1 osoba	100%	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	
	P.2.1.- PL0CO03- Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	40 osób	100%	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	
	P.2.1.- PL0CO04- Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 sztuk	0%	1 sztuk	100%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	

P.2.2. Centrum Wsparcia Aktywności Społeczno-Zawodowej – świadczenie wsparcia doradczego dla osób młodych do 25 roku życia, kobiet, seniorów, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych.	Liczba utworzonych miejsc wsparcia aktywności społeczno-zawodowej w tym organizacja inicjatyw wspierających dedykowanych osobom do 25 roku życia/seniorom/kobietom/ organizacjom pozarządowym i grupom nieformalnym.	0 sztuk	0%	10 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR 110 000 **Operacja własna/ Konkurs**

P.2.3. Wspieranie rozwoju społecznego i zawodowego poprzez prowadzenie działań podnoszących kwalifikacje i zwiększających kompetencje społeczności LGD- BONY ROZWOJOWE.	Liczba zrealizowanych operacji podnoszących kwalifikacje zawodowe społeczności LGD	0 sztuk	0%	1 sztuka	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR 75 000 **Konkurs**
Wskaźnik rezultatu W.2.1 – EECR03 – liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu		0 osób		40 osób		0 osób		0 osób		0 osób		0 osób		**EFS+**
Wskaźnik rezultatu W.2.1.- EECR04- Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu		0 osób		1 osoba		0 osób		0 osób		0 osób		0 osób		
Wskaźnik rezultatu W.2.2. - R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.		0 osób		100 osób		0 osób		0 osób		0 osób		0 osób		**PS WPR**

Wskaźnik rezultatu W.2.3. - R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.		0 osób		100 osób		0 osób		0 osób		0 osób		0 osób		**PS WPR**
C.3.	**Rozwój infrastruktury i oferty społecznej przyczyniającej się do podnoszenia jakości życia mieszkańców obszaru LGD.**													
P.3.1. Rozwój infrastruktury kulturalnej, powszechnie dostępnej, na obszarze LGD	Liczba zmodernizowanych / wyposażonych obiektów infrastruktury kulturalnej.	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	5 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR 210 000 **Konkurs**
P.3.2. Wzmocnienie środowiska organizacji lokalnych w zakresie kulturalno-artystycznym.	Liczba działań obejmujących wzmocnienie lokalnych organizacji w zakresie kulturalno-artystycznym	0 sztuk	0%	20 sztuk	50%	0 sztuk	50%	20 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR 130 000 **Grant**

P.3.3. Rozwój społeczno – kulturalny mieszkańców obszaru LGD poprzez wsparcie wydarzeń lokalnych	Liczba przedsięwzięć promujących zdrowy styl życia/ tradycje/kulturę kreujących markę regionu	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	14 sztuk	50%	14 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR 125 000 **Grant**
P.3.4. Tworzenie przestrzeni sąsiedzkich poprzez adaptację nowych lub modernizację już istniejących przestrzeni publicznych na bezpieczne, dostępne miejsca spotkań dla mieszkańców w różnym wieku.	Liczba powstałych przestrzeni sąsiedzkich (nowych oraz zmodernizowanych).	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	5 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR 150 000 **Konkurs**

Wskaźnik rezultatu W.3.1 - R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	0 osób		0 osób		100 osób		0 osób		0 osób		0 osób		**PS WPR**
Wskaźnik rezultatu W.3.2. - R.41PR - Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	0 osób		200 osób		0 osób		200 osób		0 osób		0 osób		**PS WPR**
Wskaźnik rezultatu W.3.3 - R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	0 osób		0 osób		100 osób		100 osób		0 osób		0 osób		**PS WPR**
Wskaźnik rezultatu W.3.4. - R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	0 osób		0 osób		100 osób		0 osób		0 osób		0 osób		**PS WPR**

***W ramach podejmowania bądź rozwoju działalności wspierane będą tylko działalności, które wpisują się w wyszczególnione sekcje i kody pkd w rozdziale VI. Cele i wskaźniki.**

Załącznik 3. Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	**Program/Fundusz**			**Środki ogółem**
	PS WPR	**EFRR***	**EFS+***	**(EUR)**
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 500 000	99 990	50 010	1 650 000
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	362 500	*7 500*	*7 500*	377 500
Razem	1 862 500	107 490	57 510	2 027 500

** Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.*

*** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0".*

Załącznik 4. Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRROW	0,00	0%	1 085 000,00	72,33%	260 000,00	89,66%	27 500,00	91,49%	130 000,00	100%	0,00	100%	0,00	100%
EFS+	0,00	0,00	50 010,00	0,00			0,00	100%	0,00	100%	0,00	100%	0,00	100%
EFRR	0,00	0,00	99 990,00	0,00			0,00	100%	0,00	100%	0,00	100%	0,00	100%
RAZEM	0,00	0,00	1 235 000,00	74,84%			27 500,00	75,00%	130 000,00	100%	0,00	100%	0,00	100%

(-) Przewodniczący Posiedzenia Zarządu

Justyna Boroń